T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FİNANSAL KRİZ DÖNEMLERİNDE ÇOK ORTAKLI BANKACILIK MODELİ İLE KAMU BANKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

BANK EKSPRES A.Ş. - T.C.ZİRAAT BANKASI A.Ş. ÖRNEĞİ

BURÇİN YILMAZ

TEZ DANIŞMANI

YRD.DOÇ.DR. ERHAN ATAY

Edirne 2012

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURÇİN YILMAZ tarafından hazırlanan **FİNANSAL KRİZ DÖNEMLERİNDE ÇOK ORTAKLI BANKACILIK MODELİ İLE KAMU BANKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI (BANK EKSPRES-T.C.ZİRAAT BANKASI A.Ş. ÖRNEĞİ)** Konulu **YÜKSEK LİSANS** Tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 12.-13. maddeleri uyarınca **09/01/2012 Pazartesi** günü saat **14:00**'de yapılmış olup, tezin* ..... Kabul Edilmesine ..... **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Yrd.Doç.Dr. Erhan ATAY (Danışman)	Kabul Edilmesine	
Yrd.Doç.Dr.S.Gökhan GÜNAY	Kabul ediyorum	
Yrd.Doç.Dr. Engin DEMİREL	Kabul Edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	**416764**
Yazar Adı / Soyadı	Burçin YILMAZ
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 12743598492
Telefon / Cep Telefonu	5074450095
e-Posta	burcinyilmaz@mail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	FİNANSAL KRİZ DÖNEMLERİNDE ÇOK ORTAKLI BANKACILIK MODELİ İLE KAMU BANKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI BANK EKSPRES A.Ş. - T.C.ZİRAAT BANKASI A.Ş. ÖRNEĞİ
Tezin Tercümesi	Comparison of Government Banks with multi-partner banking model in the financial crisis periods,Bank Ekspres A.Ş. - T.C. Ziraat Bankası A.Ş.
Konu Başlıkları	Bankacılık
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	İşletme Bölümü
Anabilim Dalı	İşletme Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm	İşletme Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2012
Sayfa	108
Tez Danışmanları	Yrd. Doç. Dr. Erhan ATAY
Dizin Terimleri	Finansal kriz= Finansal kararlar=Financial decisions
Önerilen Dizin Terimleri	
Yayımlama İzni	Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum Ertelenmesini istiyorum [3 Yıl]

b. Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının **29.10.2014** tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.
NOT: (Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

04.02.2012

İmza:.....

Yazdır

Tezin Adı: Finansal Kriz Dönemlerinde Çok Ortaklı Bankacılık Modeli İle Kamu Bankalarının Karşılaştırılması (Bank Ekspres A.Ş. - T.C. Ziraat Bankası A.Ş.)

Hazırlayan: Burçin YILMAZ

ÖZET

Güçlü ve istikrarlı bir ekonominin varlığı; doğru yapılandırılmış güçlü bir ulusal para ve güvence altına alınmış sağlam bir finansal sektör ile mümkündür. Bankacılık sektörü, bu yapıyı oluşturma konusunda anahtar sektör niteliğindedir.

Finansal krizlerin küresel ekonomiler için önemli bir yeri bulunmaktadır. Yaşanan küresel krizler ulusal ekonomiler için ciddi sonuçlar yaratmaktadır. Ayrıca küreselleşmenin etkisi ile uluslararası finans piyasaları bütünleşmekte ve bununla beraber kriz diğer ülkelere daha kolay yayılmaktadır.

Her ne kadar ülkelerin bankacılık sektörlerinin uluslararası krizlerden etkilenmemesi, bağışıklık kazanması mümkün görünmese de, Türkiye gelişmekte olan ülkeler içinde bankacılık yapısıyla bu konuda güçlü ülkelerden biri konumunda bulunmaktadır. Ülkedeki sağlam bankacılık sektörü özellikle 2001 krizinden sonra alınan ekonomik önlem ve yapılandırmalar sonucunda yaşanan küresel mali krizden Türkiye'nin az zararla çıkmasında önemli rol oynamıştır.

Küreselleşme; milli, ekonomik, politik, kültürel yapının bir dizi uluslararası gelişme ile koalisyonudur ve ülkelerin birbirini etkilemesini sağlamaktadır. Bu etkileşimin finansal karakterli işlem ve davranışlara yansıması, teknolojik gelişmeler katkısıyla meydana gelmekte ve kullanımdaki farklı haberleşme teknolojileri ile bankacılık sektöründe etkili olmaktadır.

Gelişen piyasa ekonomilerindeki risk ve getirilerin; güçlü makroekonomik politikalar, sağlıklı bir bankacılık sektörü ve devlet yönetiminde şeffaflık gibi bir ülkenin getirilerini arttırıp risklerini azaltan güçlü yapısal faktörlere bağlı olduğu tespit edilmiştir. İstikrar içinde, sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanmasındaki temel etkenler; nüfus artışı ve doğal kaynaklar yanında teknolojik yenilikler ve sermaye birikimidir. Finansal sektör büyüme sürecinde önemli bir rol oynar. Çünkü sermaye birikiminin sağlanması; hem finansal kaynakların toplanmasının ve kullandırılmasının hem de yeni teknolojilerin yaratılmasının önemli bir parçasıdır. Finansal sektörün varlığı bilginin ve kaynakların toplanması, değerlendirilmesi ve aktarılmasının maliyetini düşürür, tasarruf sahipleri ve yatırımcılar için etkinliği ve verimliliği sağlarlar; bu da büyümeyi olumlu yönde etkiler. Finansal sektör birçok ekonomik işlevi daha düşük maliyetle ve daha etkin olarak görür.

Anahtar Kelimeler:
Bankacılık, Finansal Kriz, Çok Ortaklı Bankacılık, Kamu Bankaları

Name of Thesis: Comparison of Government Banks with multi-partner banking model in the financial crisis periods, (Bank Ekspres A.Ş. - T.C. Ziraat Bankası A.Ş.)

Prepared by: Burçin YILMAZ

ABSTRACT

Existence of a powerful and stable economy is based on a correctly structured national currency and a strongly guaranteed financial sector. Banking sector is sort of a key for the establishment of this structure.

Financial crises are important situations for global economies. Occuring global crises cause serious problems for national economies. Furthermore, with the effect of globalization international finance markets are being merged and nevertheless the crisis easily spreads to other countries.

Although banking sectors of the countries do not seem to be not effected or to be immuned to the crises, around the developing countries Turkey stands as a strong one likewise the powerful countires with its banking structure. Stable banking sector with its economic measures and configurations especially had an important role for Turkey to overcome the crisis in 2001 by a low financial loss.

Globalization is the coalition of national, economical, political, cultrual structure with a series of international development and ensuring the countries to influence each other. The reflection of this influence on financial charactered operations and behaviours occur by the contribution of the technological developments and with the different communication technologies in use take effect in banking sector.

It has been determined that the risk and return in developing market economies depends on the scructural factors that increase the returns & decrease the risks like strong macro-economical policies, a healthy banking sector and the transparency in goverment administration.

Growh of population, technological innovations with natural resources and accumulation of capital are the basic factors of prodiving sustainable economical expansion in stability. Financial sektor plays an important role in expansion period. Because providing the accumulation of the capital is an important part for gathering and using financial resources as well all the creation of new technologies.

Presence of financial sector reduces the costs of gathering the knowledge and resources and their evaluation and transfer, also provides activity and efficiency for savers and investors. This effects the expansion in a positive way. Financial sector provides a series of economical functions to be operated with much lower cost and more efficiency.

Keywords: Banking, Financial Crisis, Multi-Partner Banking, Government Banks

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans eğitimine başladığımdan andan itibaren Tez danışmanlığımı üstlenen, her zaman yanımda yer alan ve bu zorlu çalışmam süresince her türlü yardımını esirgemeyen ve çalışmamın ortaya çıkmasında emeği geçen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Erhan ATAY'A teşekkür ederim.

Ayrıca en başından beri beni destekleyen ve daima yanımda olan sevgili aileme de sonsuz teşekkürler.

Burçin YILMAZ

Edirne - 2012

İÇİNDEKİLER

ÖZET I
ABSTRACT II
ÖNSÖZ III
İÇİNDEKİLER IV
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM 5
BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ VE KRİZLER 5
1.1. Risk Kavramı ve Riskin Unsurları 5
1.2. Finans Sektöründe Zarara Yol Açan Riskler 6
1.2.1. Piyasa Riskleri 7
1.2.1.1. Likidite Riski 7
1.2.1.2. Faiz Oranı Riski 8
1.2.1.3. Kur Riski 8
1.2.2. Kredi Riski 9
1.2.3. Yatırım Riski 10
1.2.4. Faaliyet Riskleri ve Sahtekarlık Riskleri 10
1.2.5. İtibar Riskleri 11
1.3. Risk Yönetimi ve Finansal Krizler 11
1.3.1. Finansal Liberalizasyon, Globalleşme ve Risk Yönetimi 11
1.3.2. Finansal Kriz 13
1.3.2.1. Finansal Krizlerin Nedenleri 14
1.3.2.1.1. Sermayenin Reel Üretimde Değerlendirilen Bölümünün Azalması 15
1.3.2.1.2. Uluslar Arası Sermaye Hareketleri 16
1.3.2.1.3. Yanlış Ekonomi Politikaları ve Yapısal Bozulma 16
1.3.2.1.4. Bankacılık Sisteminin Sorunlu Olması 17
1.3.2.2. Finansal Krizlerin Temel Unsurları 17
1.3.2.3. Finansal Kriz Türleri 18
1.3.3. Finansal Krizler ve Bankacılık Sistemi 20
1.3.4. Bankacılık Krizlerinin Nedenleri 21
1.3.4.1. Bankaların Temel Özellikleri 21

1.3.4.1.1. Likidite yetersizliği 21
1.3.4.1.2. Bilgi Asimetrisi 22
1.3.4.1.3. Sistem Desteği ve Mudi Güvencesi 22
1.3.4.1.4. Yüksek Finansal Kaldıraç 23
1.3.4.1.5. Zararın Kabullenilmemesi 23
1.3.4.2. Makro Ekonomik Faktörler ve Finansal Serbestleşme 23
1.3.4.3. Banka Pasiflerinde Artış 26
1.3.4.4. Bankaların Yurtdışı Kaynaklara Bağımlılığı 26
1.3.4.5. Hükümet Müdahaleleri 26
1.3.5. Bankacılık Krizlerinin Etkileri 27
1.3.5.1. Makro Ekonomik Etkiler 28
1.3.5.1.1. Kredi Hacminde Daralma 28
1.3.5.1.2. Faiz Oranlarında Yükselme 28
1.3.5.1.3. Para Talebinde Değişim 29
1.3.5.1.4. İşsizlik Oranlarında Artış 29
1.3.5.2. Sektörel Etkiler 29
1.3.5.2.1. Banka Tahaccümü 29
1.3.5.2.2. Diğer Bankalara Mevduat Kaçışı 30
1.3.5.2.3. Nakite Yöneliş 30
1.3.5.2.4. Menkul Kıymete Yöneliş 31
1.3.5.2.5. Zararına Varlık Satışları (Fire Sales) 31
İKİNCİ BÖLÜM 32
Banka Birleşmeleri ve Satın Almaları 32
2.1. Çok Ortaklı Şirket Kavramı ve Mevzuattaki Yeri 32
2.2. Banka Birleşmelerinin Çeşitleri 34
2.3. Banka Birleşmelerinin Nedenleri 35
2.4. Birleşme ve Satın Almaya İlişkin Düzenlemeler 37
2.5. Banka Birleşmeleri ve Satın Alma Örnekleri 39
2.6. Banka Birleşmelerinin ve Satın Almalarının Performans ve Etkinlik Üzerindeki Etkileri 41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 43
Türkiye'deki Son Krizlerin İncelenmesi 43

3.1. Nisan 1994 Krizi 44
3.1.1. 1994 Krizinin Finansal Nedenleri 45
3.1.2. Yapısal Nedenler 45
3.1.3. 1994 Krizinin Etkileri 46
3.2. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri 47
3.2.1. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinin Nedenleri 48
3.2.2. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinin Özellikleri 48
3.2.3. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinin Türk Finans Sektöründe Ortaya Çıkardığı Sonuçlar 50
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 51
Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma 51
4.1. Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması 52
4.1.1. Kamu Bankalarının Finansal Yeniden Yapılandırılması 53
4.1.2. TMSF Bankalarının Finansal Açıdan Yeniden Yapılandırılması 54
4.2. Özel Sektör Bankalarının Yeniden Yapılandırılması 55
4.2.1.Bank Ekspres Hakkında 57
4.2.2.Bank Ekspres'in Batışı 58
4.2.3.Bank Ekspres'ten Mevduat Çıkışı 59
4.3. Banka Gözetim ve Denetim Yapısının Güçlendirilmesi 59
BEŞİNCİ BÖLÜM 61
Kamu Bankalarında Yapılan Reform Çalışmaları 61
5.1. Reform Çalışmalarının Finansal Açıdan Yönü 61
5.1.1. Reform Çalışmalarının Stratejik Yönü 61
5.2. Finansal Yeniden Yapılanma ve Mali Bünyenin İyileştirilmesi 62
5.2.1. Borçlanma Faizlerinin İndirilmesi 63
5.2.2. Kısa Vadeli Borçların Tasfiyesi 65
5.2.3. Sorunlu Kredilere Karşılık Ayrılması 68
5.2.4. Bilançoların Şeffaflaştırılması : 70
5.2.5. Sermaye Arttırımı 72
5.2.6. Gelir ve Gider Reeskontlarının Ait Olduğu Dönemlere Dağıtılarak Disiplinli Bir Kayıt Düzeninin Sağlanması 74
5.2.7. Şubelerarası İşlemlerde Kayıtların Düzenli Çalıştırılarak Gerçek Şube/Birim Karlılıklarını İzleyip, İnceleyebilecek Bir Yapının Oluşturulması 75
5.2.8. Gerçek Şube/Birim Karlılıkları Analizi ile Banka İçi Rekabet Oluşturarak Piyasa Koşullarına Uygun Kar Odaklı Anlayışa Geçiş 77

5.2.9. Dinamik Aktif Pasif Yönetimine Geçiş 78
5.3. Özel Görev Hesaplarının Yarattığı Zararların Tasfiyesi 82
5.4. T.C. Ziraat Bankasındaki Görev Zararı Alacakları 82
5.5. Görev Zararı Alacaklarının Tasfiye Edilmesi 83
5.6. T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'nin Finansal Tablo Trend Analizi 90
Sonuç 93
Kaynakça 97

TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo 1 – 1988-1992 Döneminde AB'de Meydana Gelen Yatay Banka Birleşmelerinin Sayısı…….40
Tablo 2 – 1988-1992 Döneminde AB'de Meydana Gelen Bölgeler Arası Banka Birleşmelerinin Sayısı…….40
Tablo 3 – Yatay Birleşmeler Talimatı'nın Yürürlüğe Girmesinden Sonra(1992)…..41
Tablo 4 – Toplam Mevduat ve Krediler…….50
Tablo 5 – Takipteki Krediler……...50
Tablo 6 – Aralık 2000'den Aralık 2002'ye Kadar Faiz Oranlarındaki Gelişmeler…64
Tablo 7 – Kamu Bankaları Kısa Vadeli Borçlarının Gelişimi……67
Tablo 8 – Kamu Bankaları Kısa Vadeli Borçlarının Mart 2001 – Aralık 2002 Grafiği…….....67
Tablo 9 – Kamu Bankalarında Tahsili Gecikmiş Alacaklar…….....69
Tablo 10 – Kamu Bankalarında Takipteki Alacaklar ve Ayrılan Karşılıklar…….....69
Tablo 11 – Kamu Bankaları Özkaynak ve Sermaye Yeterlilik Standart Rasyoları…72
Tablo 12 – Kamu Bankaları Gelir Gider Kalemleri Analizi (1999 – 2001)……...80
Tablo 13 – Özel Görev Hesaplarından Doğan Alacakların Tasfiyesi – Kamu Bankaları…….....86
Tablo 14 – Özel Görev Hesaplarından Doğan Alacakların Tasfiyesi – Ziraat Bankası……87
Tablo 15 – T.C.Ziraat Bankası Bilançolarının Trend Analizi……91

Şekil 1 - Risklerin Kaynakları……5
Şekil 2 - Finans Sektöründe Zarara Yol Açan Riskler……9
Şekil 3 - Finansal Krizlerin Nedenleri……14
Şekil 4 - Finansal Krizlerin Temel Unsurları……..18
Şekil 5 - Ortaya Çıkışında Etkili Olan Faktörlere Göre Finansal Kriz Türleri……...19
Şekil 6 - Bankacılık Krizlerinin Etkileri…….27
Şekil 7 - Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması……..……51

GİRİŞ

1920 ve 1930'lu yıllarda dünyada yaşanan finansal yıkımların ardından gelen II. Dünya Savaşı sonrasında istikrarlı bir dönem başlamış ve bankacılık krizleri sınırlı düzeylerde ve çok az baş göstermiştir. Sakin bir makroekonomik ortam, arzu edilen düzeylerde seyreden ekonomik büyüme oranları, düşük enflasyon ve uluslararası sermaye hareketlerinin kontrol altında tutulması yaşanan finansal istikrar ortamının devamına olumlu katkıda bulunan faktörlerden bazıları olmuştur. Bu dönemde serbest pazar ekonomisinin en fazla benimsendiği ülkeler de dahil olmak üzere birçok ülkede bankacıların hareket serbestisi merkez bankaları tarafından sıkı bir şekilde denetime tabi tutulmuş ve sistemi düzenleyen otoritelerce bankalar tarafından kullandırılacak kredilerin fiyat ve miktarı üzerine getirilen sınırlamalar sürdürülmüştür.

İlk petrol krizi ile birlikte Bretton Woods sisteminden vazgeçilmesi üzerine Makroekonomik istikrar bozulmaya başlamış, fakat 1970'li yıllar boyunca belki de reel faiz oranlarının düşük seyretmesi ve düzenleyici otoritelerin sıkı kontroller konusunda ısrarcı olmaları sayesinde bankacılık sistemi güçlü bir yapıda seyretmiştir.

1990'lı yılların başlamasıyla, bankacılık sisteminden ve makroekonomik dengesizliklerden kaynaklanan krizler yayılmaya başlamıştır. Asya, Latin Amerika ve İskandinav ülkelerinde ekonomik durgunlukla birlikte krizlerin ortaya çıkmasında para değerinin devalüe edilmesi ve varlık değerlerinde yaşanan düşüşler etken olmuştur.

Finansal liberalizasyon bankacılık sistemini derinden etkileyen anahtar değişik olmakla birlikte ne bankalarla ilgili yasal düzenleme yapmakla yetkili otoriteler ne de bankaların yönetsel ve organizasyonel yapıları sistemik problemler karşısında gerekli tepkiyi gecikmeden verebilecek esnekliğe sahip bulunmamaktadır. Bununla birlikte değişimin finansal piyasaların liberalizayonu ile birlikte devam etmesi ve finansal sistemdeki oyuncuların kendilerini buna adapte etmeleri gerekmektedir. Çoğu finansal kurumda yaşanan zorluklar kötü kurumsal yönetimden kaynaklanır. Bu bağlamda kötü yönetim, bankacılık ve iş dünyasındaki değişime yeterince adapte olamamak olarak da tanımlanabilecektir. Belirli koşullarda yeterli olan kredi analizi ve istihbarat ya da likidite, faiz, kur ve piyasa riskleri yönetimi uygulamaları değişen şartlarda son derece yetersiz kalabilmektedir. Yanlış kredi politikaları, özellikle de kredi değerliliği düşük ve riskli müşterilere açılan krediler, kredilerin takibinde zaafa düşülmesi ve kredilerin çeşitlendirilememesi sonucu risk yoğunlaşmasına yol açılması, kredi patlamalarının, bunu takip eden çöküşlerin ve bankacılık krizlerinin ana nedeni haline gelmektedir.

Kötü kurumsal yönetim konusuyla bağlantılı olarak ahlaki riziko özellikle kredi alanında çok önemli bir konuma sahiptir. Mülkiyet yapısı, özellikle düzenleyici otoritenin zayıf olduğu bir finansal sistemde ciddi bir ahlaki riziko kaynağı olabilmektedir. Eğer bir finansal kurum, bir kişi, aile ya da bir sanayi grubu tarafından kontrol edilmekteyse, ilgili taraflara önemli düzeyde kredi kullandırılması durumu ortaya çıkabilmektedir. Ekonomik çalkantı ve kriz dönemlerinde, iyi ekonomik koşullarda böyle bir ilişkinin bulunmadığı finansal kurumlarda da kurum sahibinin diğer şirketleriyle bu tür kredi ilişkilerine girme riski ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, yakın dost ve akrabaları kayırma özelliğinin (cronysm) yaygın olduğu ülkelerde, finansal kuruluş sahibiyle ilişkili taraflara önemli ölçüde kredi şeklinde kaynak aktarımı olabilmekte, ancak bu aktarım istatistiklerde görünmemektedir.

Finansal kuruluşun sahibi olan kişi veya grubun yüksek seviyeli siyasi ilişkilerinin bulunması durumunda söz konusu risk daha da yükselmekte ve siyasi baskının, yasal düzenlemeleri, kredi verme kararlarını veya diğer yönetim ya da hükümet faaliyetlerini etkileme ihtimali artmaktadır.

Devlet müdahaleleri finansal kuruluşlar için ciddi bir ahlaki riziko kaynağı olabilmekte, bankalar ticari kriterlerle değil siyasi önceliklere bağlı olarak kredi kullandırmak zorunda kalabilmektedir. "İmtiyazlı kredilendirme" konusunda en çarpıcı örnekler kamu mülkiyetinin yüksek düzeyde olduğu Çin, Hindistan ve Pakistan gibi ülkelerde ortaya çıkmaktadır. Kamu sektörü kurumlarının teoride ticari mantıkla faaliyet gösterdikleri kabul edilse de, bankaların kredi kullandırma kararlarında politik baskılardan etkilendikleri gerçektir.

Önleyici düzenleme ve denetim uygulamalarının yetersizliği de sistemik bankacılık sorunlarını arttırmaktadır. Bunun temel nedeni, gelişmiş finansal sistemlerde bile bankaların mali yapıları ile ilgili bilgileri yeterince şeffaf olarak açıklamamalarının mevduat sahiplerinin yatırım kararları üzerinde yanıltıcı etki oluşturmasıdır.

Bankacılık piyasasında sorunlu bankaların kontrolsüz olarak faaliyete devam etmelerine izin verildiği takdirde sağlıklı bankacılık yapmak isteyenlerin alanları daraltılmış olacaktır. Teknik olarak ödeme güçlüğü içinde bulunan finansal kuruluşlar, sistemdeki ahlaki rizikoyu artırma pahasına, daha büyük kredi riski üstlenmekte ve maliyetine bakmaksızın likit kalmaya çalışmakta; kredibilitesi düşük borçlular kredi imkanlarını kullanmaya devam etmekte, ihtiyatlı ve sağlıklı bankalar paranın fiyatının gerçek riski yansıtmadığı ve sermayenin ekonominin geneline tahsisinin verimliliğini ve cazibesini kaybettiği bir ortamda rekabet etmek zorunda kalmaktadırlar.

Birçok ülkedeki düzenleyici otoriteler finansal piyasalardaki gelişmelerin muhtemel yıkıcı etkilerinin farkında olmalarına rağmen, problem ortaya çıkıncaya kadar finansal kurumların faaliyetlerine aktif müdahale etme gücüne genellikle sahip bulunmamakta ayrıca, söz konusu otoritelerin bürokratik yapısı da kararlılık ve erken müdahaleyi zorlaştırabilmektedir. Mülkiyet haklarının güçlü olduğu ve sözleşme koşullarının etkin bir şekilde uygulama gücünün bulunmadığı, iflas, haciz ve

infisahın zor olduğu, zayıf bir hukuk sistemi bankalar açısından müşterilerin ahlaki riziko sorununu artırıcı bir ortam oluşmasına izin vermektedir. Bu tip bir sistem, ahlaki çöküntü ve yolsuzluğun maliyetini bunlara neden olanlar açısından azaltmaktadır.

İçinde faaliyet gösterilen dengesiz bir makroekonomik ortamda fiyat düzeyleri, faiz oranları ve döviz kurlarında volatilitenin yüksek olduğu durumlarda, banka performansları açık bir şekilde olumsuz etkilenmektedir. Aşırı kredi büyümesi ile hızlanan güçlü iç talep etkin bir şekilde yavaşlatılmadığı takdirde enflasyonist baskının ve dış dengesizliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum iç ve dış yatırımcının güvenini sarsmakta ve yöneticileri gecikmeli de olsa sıkı para politikası izlemeye itmektedir. Yüksek faiz oranları ve devalüe edilmiş döviz kurları mal ve hizmetlere olan toplam talebi azaltmakta, şirket karlılıkları düşmekte ve borçlular üzerindeki borç yüküne bağlı olarak sistemdeki sorunlu kredilerin miktarı artmaktadır.

Para politikalarındaki ani değişmeler sağlıksız bankacılık uygulamalarına uygun ortamlar oluşturmakta ve kolay kredi bulma koşullarının hakim olduğu zaman dilimi sürecinde söz konusu uygulamaların tespit edilmesi güçleşmektedir. Diğer taraftan, kamu kesimi borçlanma gereksiniminden kaynaklanan fiyat istikrarsızlığı bankaların faaliyetlerini daha doğrudan ve derinden etkileyebilmekte ve zamanla mali bünyelerini zayıflatmaktadır. Öte yandan sürekli yüksek enflasyonist ortamlar yatırımcıların yüksek risk primleri talep etmesine neden olmaktadır. Aşırı yüksek reel faiz oranlarından dolayı kredi kullanımı özel sektör için oldukça zor hale gelmekte ve bankalar da bu yüzden kredi plasmanı yerine yüksek getirili devlet kağıtlarına yönelmektedir. Banka gelirleri bu yüzden reel katma değeri düşük finansal enstrümanlara, vadesiz mevduat ve açık döviz pozisyonlarına bağımlı hale gelmekte, yüksek faiz oranları ayrıca arbitraj fırsatları yaratmaktadır. Bankalar yabancı döviz satın alarak bunları yerel para birimi cinsinden aktiflere yatırmakta, fakat bu durumda da oldukça yüksek bir kur riski ortaya çıkmaktadır.

Bu durum tam olarak Türk bankalarının 1994'ün başında karşılaştıkları açık pozisyon riskini göstermektedir. Bankalar düşük enflasyon ortamına uyum sağlama konusunda da zorluk çekmektedirler, çünkü düşük enflasyon marjları daraltmakta, kredi portföyünün gerçek kalitesini göstermekte ve bankaları pek de hazırlıklı olmadıkları geleneksel aracılık faaliyetlerine girmeye zorlamaktadır.

Reel ekonomide yaşanan dalgalanmalar ve şoklar, özelliklede dış ticaret hadlerindeki bozulmaya bağlı olarak baş gösteren ödemeler dengesi sorunları sistemik krizlere önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte göz ardı edilmemesi gereken nokta, bankacılık krizini ekonomik durgunluk ve ani dışsal şoklar tetiklemiş olsa da, sorumluluk tamamen faaliyet alanlarının doğası gereği bu şoklara ve potansiyel krizlere karşı hazırlıklı olmak ve mevcut bulunan riskleri algılamak ve yönetmekle görevli finansal kurumların sahiplerine, yöneticilerine ve yasal düzenleyicilere ait olmalıdır.

Son on yıldır artış gösteren bankacılık krizleri üzerine yapılan çalışmalar çoğunlukla bankacılık krizlerinin neden kaynaklandığının tahmini ve önlenmesi için modeller geliştirmek üzerine yoğunlaşmaktadır. Fakat bankacılık krizlerinin nasıl yönetileceği ve etkin bir şekilde sorunların nasıl çözümlenebileceği konusu üzerinde yeterince durulmamıştır. Bu bağlamda sistemik risklerin etkin bir şekilde ve nasıl karşılanabileceği, finansal kuruluşların nasıl yeniden karlı ve sağlıklı hale getirilebileceği, finans sektöründeki sıkıntıların ekonomiye olan olumsuz etkilerinin nasıl en aza indirileceği ve krizlerin maliyetinin nasıl sınırlı ölçüde tutulabileceği gibi sorunlara da çözüm aranması gerekmektedir.

Krizlerin ortaya çıkarmış olduğu ekonomik tahribatın büyüklüğünde ve çözümleme süreçlerinde hızlı ve başarılı bir sonuca ulaşılıp ulaşılamamasında çeşitli finansal, ekonomik, idari, sosyal ve politik etmenler etkili olmaktadır. Bankacılık krizlerinin başarılı ve hızlı bir şekilde çözümlenebilmesi için hangi koşullarda hangi politikaların etkili olacağı ve bir ülkede uygulamaya konulan modeller ile diğer ülkelerde başarılı sonuçlar elde edilip edilmeyeceği çözüm gerektiren ayrı bir sorun oluşturmaktadır. Bir krizin başarı ile çözümlenmesi devletin ve otoritelerin krizi yönetmekteki kurumsal kapasitesi, reformların zamanlaması, sürekliliği ve uygulamadaki kararlılık, toplumda popülist olmayan reform ve önlemler ile acı reçetelere uyulmada isteklilik ve karar alıcıların toplumsal ve politik baskılara karşı gösterecekleri direnç gibi faktörler ile yakından ilgili bulunmaktadır.Mali yapısı bir daha düzelemeyecek ölçüde bozulmuş olan bankaların zaman geçirilmeden tasfiyeye tabi tutulması, mali yapısı zayıf ancak düzelebilecek durumdaki finansal kuruluşlara devlet ve/veya özel sektör tarafından kaynak temin edilmesi, sorunlu aktiflerin süratle tasfiye edilmesi suretiyle makroekonomik iyileşme hızlı bir şekilde sağlanarak krizin etkilerinin azaltılması hızlandırılabilecek ve böylece borçlular yeniden borçlarını ödeyebilir hale gelebileceklerdir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ VE KRİZLER

1.1. Risk Kavramı ve Riskin Unsurları

Risk genel anlamıyla istenmeyen bir olay veya etkinin ortaya çıkma veya gerçekleşme olasılığını ifade eder. Günlük konuşmalarda 'risk' sözcüğü genel olarak belirsizlik anlamında kullanılmaktadır. Ancak risk ve belirsizlik kavramları arasında büyük fark vardır. Risk kavramında gelecekteki alternatif olayların ortaya çıkma olasılığı bilinmekte iken belirsizlik durumunda bir olayın gelecekte ortaya çıkma olasılıkları hakkında bilgi yoktur.[1] Finansal piyasalarda ise risk kavramı, belirli bir güven aralığı için belli bir dönemde meydana gelmesi muhtemel en yüksek zararın parasal değerini ifade etmektedir.[2]

Bir bankanın karsılaştığı risklerin 3 temel kaynağı vardır.[3] Buna göre riskler;

Şekil 1 - Risklerin Kaynakları

Bankacılıkta bir çok risk öngörülemediğinden bunların etkisi çeşitlendirme ile azaltılabilir. Likidite riski bankacıların davranışlarından etkilenen bir bankacılık riski olmakla birlikte aynı zamanda bankacılık sisteminin bir fonksiyonu olup, bankacılık sisteminin istikrarını yakından etkilemektedir.

---

[1] Niyazi Berk. *Finansal Yönetim.* Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2002. s. 198-199

[2] Philip Jorion. Value at Risk: New Benchmark for Controlling Market Risk.McGraw Hill, N.Y. 1997. s. 183-185.

[3] Ali İhsan Karacan. *Bankacılık ve Kriz.* Creative Yayıncılık, İstanbul, 1997. s. 19

Bankaların sermayelerinin en önemli fonksiyonlarından birisi beklenmeyen zararları karşılamak, böylece bankanın faaliyetinin devamlılığını sağlamak ve bankanın ödeme güçlüğüne düşmesi halinde mevduat sahipleri ve diğer alacaklıların en az zarara uğramasına yardımcı olmaktır.

Ekonomik sistem içinde fon kullananlar ile tasarruf sahipleri arasında en önemli aracılığı bankaların yapması nedeniyle bankacılık sektörü kamu otoritesinin ekonomik sisteme yönelik düzenlemelerinden etkilenir. Çünkü güven ilkesi doğrultusunda faaliyet gösteren bankaların üstlendikleri görevler ve fonksiyonlar dikkate alındığında en azından birkaç kuruluşun zor bir süreç içine girmesi bankacılık sektörünü olumsuz etkileyerek tüm ekonomiyi sarsabilecek boyutlara ulaşabilecektir. Bu nedenle düzenleyici otoriteler ekonomik sistemi böylesine tehlikeli olabilecek bir süreçten korumak amacıyla çeşitli kontrol mekanizmaları oluşturmuşlardır. Bu kontrol mekanizmalarının temel amacı karşılaşılabilecek riskleri minimum seviyelerde tutarak olası olumsuz gelişmeleri engellemek, kaçınılamayacak risklerin ortaya çıkması durumunda ise bu riskleri yönetmek ve ortaya çıkacak zararı en aza indirmektir.

1.2. Finans Sektöründe Zarara Yol Açan Riskler

- Piyasa riskleri (Likidite riski, faiz riski, kur riski)
- Kredi riskleri
- Yatırım riskleri
- Faaliyet riskleri
- Sahtekarlık riskleri
- İtibar risklerinden oluşmaktadır.

1.2.1. Piyasa Riskleri

1.2.1.1. Likidite Riski

Likidite fon taleplerinin karşılanabilme gücü olup, finansal kurumlar için en önemli ve temel risk konusudur. Mevduat çekiliş taleplerini karşılayamayan bir banka müşterilerinin güvenini yitirir. Bankalar güven müesseseleri olduğundan müşterilerinin güvenini kaybeden bankaların faaliyetlerine devam etmeleri mümkün değildir.

Likidite planlamasında zaman ve maliyet kavramları ön plana çıkmaktadır.

Gereksinimi karşılamayacak kadar likit olmanın maliyeti borçlanmanın maliyetine eşittir.

Aşırı likit olmanın maliyeti ise yitirilen karlılıktır. Yüksek oranda likit tutulan varlık ya düşük düzeyde getiri sağlar ya da hiç getiri sağlamaz. Finansal kurumların yöneticilerinin aşırı likit olma ile yeteri kadar likit olmamanın maliyetini dengelemeleri gerekir. Banka yönetimi açısından son derece önemli olan risk yönetiminde likidite, gelir ve risk arasında bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Likidite arttığında banka için emniyet artarken gelir azalmaktadır. Geliri arttırmak için likidite azaltıldığında ise risk artmaktadır.

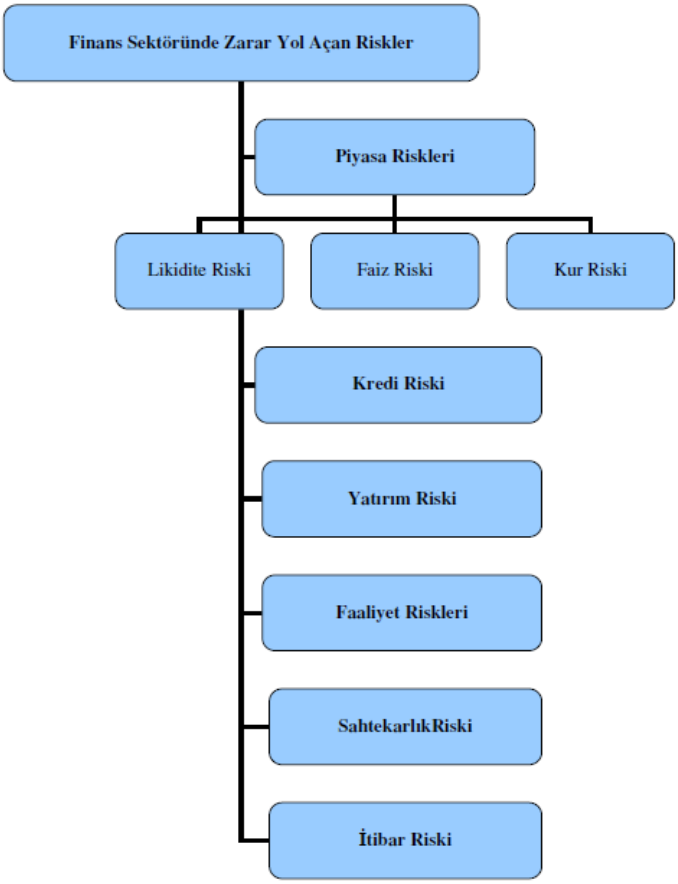
Likidite riskini yönetebilmek için bir bankanın önce likidite ihtiyacını doğru belirlemesi gerekmektedir. Bilanço kalemlerinin bir kısmı bankanın kontrolü altında iken bazıları dışsal faktörlerin etkisi altındadır. Bunlardan kontrol edilemeyen değişiklerin bilanço kalemlerini ne yönde etkileyeceği tahmin edilmeye çalışılmalı, buna göre tedbirler alınmalıdır.

1.2.1.2. Faiz Oranı Riski

Bankaların aktiflerinin vadelerinin ortalaması pasiflerinin vadelerinin ortalamasından genel olarak daha uzundur. Bu nedenle bankalar piyasa faiz oranlarındaki değişmelerde faiz oranı riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bir bankanın faiz riski ile karşı karşıya kalmaması veya faiz riskini tamamıyla ortadan kaldırması mümkün değildir. Bu aşamada yapılacak olan riski minimum düzeye indirmenin yollarını aramaktır. Bunun için bilançodaki kalemlerden hangilerinin faize karşı daha duyarlı olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Böylece faiz oranı riskinin daha bilinçli yönetilebilmesi için politikalar oluşturulabilir.

1.2.1.3. Kur Riski

Sabit kur sisteminin terk edilmesi ile bankacılık sistemi için kur riski önemli hale gelmiştir. Diğer yandan mali piyasalarda globalleşme ile yabancı para üzerinden yapılan işlemlerin bilançodaki payının artması kur riskini ön plana çıkarmaktadır. Nitekim 1994 ve 2000-2001 yıllarında ülkemizde yaşanan krizlerde açık pozisyonlardan kaynaklanan kur riskinin bankacılık sistemi üzerindeki etkisi yoğun bir şekilde hissedilmiştir. Bankaların riske açık pozisyonlarını bilmeleri gerekmektedir. Fon yöneticileri piyasa koşullarında meydana gelebilecek değişmelere göre kaynak ve varlıklarının yapısını değiştirerek riske açık pozisyonlarını değiştirebilirler. Kur riskinden korunmanın çeşitli teknikleri olup, genel olarak hedging teknikleri olarak bilinmektedir.

Şekil 2 - Finans Sektöründe Zarara Yol Açan Riskler

1.2.2. Kredi Riski

Kredi riski bankadan kredi alan müşterilerin geçici veya sürekli biçimde ödeme güçlüğü içinde olmaları nedeniyle kredi borcu ödemelerini geciktirmeleri ya da bu borcu hiç ödememeleri (default) olarak tanımlanmaktadır. Kredi riski, bir bankanın karşı tarafın yerine getirmekle yükümlü olduğu taahhütlerini yerine getirmemesinden dolayı maruz kalabileceği riskleri ifade eder ve borçlunun borcunu ödemeye istekli olmaması durumunda ortaya çıkar. Kredi riski yönetiminden amaç ise kredinin geri ödenmemesinden kaynaklanan kayıpların nasıl kontrol edilebileceği ve nasıl ölçülebileceğinin belirlenmesidir.[4]

[4] Philip Jorion. *Value at Risk: New Benchmark for Controlling Market Risk.*McGraw Hill, N.Y. 1997.

1.2.3. Yatırım Riski

Yatırım riski banka varlıklarının değerinde ya da varlıkların yaratacağı nakit akımlarında meydana gelen azalma olarak tanımlanabilir. Yatırım riskinin en önemli kaynağını bankanın yönetim politikası oluşturmaktadır. Kredi riski ve faiz riskinden farklı olarak yatırım riski yönetimin bilgisi, becerisi, tecrübesi vs. ile daha yakından ilişkilidir.

Bazen bankaların iştirakleri veya aynı gruba ait firmalar yoluyla yüklendikleri riskler, banka iflaslarının önemli bir nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. Gerçekten de bankalar bu kuruluşlara kredi açmak ya da iştirak etmek yoluyla aşırı risk almakta ve bu kuruluşların başarısızlığı halinde zor duruma düşmektedirler. Aynı gruba dahil olunması nedeniyle bu kuruluşlar bankalarından kolaylıkla fon temin edebilmekte ve kolaylıkla sağlanan bu fonların rehaveti ile aşırı borçlanmakta ve aşırı riskler yüklenebilmektedirler.[5]

1.2.4. Faaliyet Riskleri ve Sahtekarlık Riskleri

Faaliyet riski banka yöneticilerinin ve personelinin hatalarından ve banka içi denetimin başarısızlığından kaynaklanır. Faaliyet riski, bir bankanın maliyetlerinin gelirlerini aşan bir biçimde faaliyette bulunması ve bu nedenle öz kaynaklarını yitirmesi şeklinde de tanımlanmaktadır.[6]

Faaliyet riskinin bir diğer yönü ödeme sisteminin işlemesi ile ilgilidir. Bankaların ödeme sisteminin yeterince kontrollü olmaması ya da bilgisayar teknolojisinin yarattığı olanaklar nedeniyle müşterileri veya personeli tarafından suistimal edilmesi faaliyet riskleri arasında örnek gösterilebilecek risklerden bazılarıdır.[7] Suistimal genel olarak kötü yönetim veya etkin bir şekilde korunmayan ve gözetimi yapılmayan bir sistemin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.[8]

---

[5] Karacan, a.g.e., s. 23.
[6] Jorion, a.g.e., s. 121.
[7] Karacan, a.g.e., s. 27.
[8] Julian Walmsley, New Financial Instruments, Second Edition, 1997, s.4.

Bankalar varlıkların en likit ve değerlisi olan para ile iştigal ettiklerinden suistimalin çok çeşitli biçimleri ve yolları ortaya çıkmıştır. Suistimalin en popüler şekli işbirliği içindeki kişilere kredi açılmasıdır. Bu şekilde bankadan fon çekmenin dolandırıcı açısından kolaylığı işlemin normal bankacılık faaliyetine benzemesidir. Bu amaçla açılan kredi geri dönmediğinde asıl amaç olan "çalma" gizlenebilmekte, bunun bir değerlendirme hatası veya şanssızlık olduğu iddia edilebilmektedir.[9]

1.2.5. İtibar Riskleri

Bankalar güven müesseseleri olmaları nedeniyle, bazı bankacılık işlemlerinde müşterilerinin edimlerini taahhüt etmek suretiyle riski yüklenmektedirler. Bu suretle doğrudan borç verme yerine akreditifler, banka garantileri (teminat mektupları), aval, kefalet veya taahhüt yoluyla gayri nakdi yükümlülükler üstlenilmesi bankaların bilanço dışı kalemlerinin risk kaynağını oluşturmaktadır. Bazı banka iflas olaylarında kötü durumun bankanın bilanço dışı işlemlerinden kaynaklandığı görülmüştür.

Diğer yandan türev ürünlerden forward, future, swap işlemleri de bilanço dışı kalemlerdendir. Bunlar bir taraftan riskten korunma araçları iken bir taraftan da risk doğurucu işlemlerdir. Bu nedenle bilanço dışı kalemler günümüz bankacılık risklerinde önemli ölçüde yer tutmaktadırlar.

1.3. Risk Yönetimi ve Finansal Krizler

1.3.1. Finansal Liberalizasyon, Globalleşme ve Risk Yönetimi

Finansal Liberalizasyon süreçleri bir çok gelişmekte olan ekonomide 1970'lerde, Türkiye'de 1980'lerin ikinci yarısında, önce ithalat ve ihracatın serbestleşmesi, sonra döviz hadlerinin serbestleşmesi ile başlamıştır. Daha sonra, sabit ya da kontrol edilen faiz hadleri serbest bırakılmış, son olarak hisse senedi borsası, altın borsası gibi yeni piyasalar,MKB, SPK, yatırım ortaklıkları gibi yeni kurumlar, hisse senedi, varlığa dayalı menkul kıymet gibi yeni yatırım araçları türemiştir.

[9] Karacan, a.g.e., s. 22.

Bu süreçte, şirketler kesimine açılan fonların miktarı önemli ölçüde artmış, sadece İMKB gibi şirketlerin öz kaynak teminine yönelik kurumlar değil, bankalar da kabuk değiştirmişler ve şirketler kesimine verilebilecek, hem TL hem döviz bazlı kredilerin miktarında ve türünde önemli ölçüde artışlar yaşanmıştır. Böylece hem şirketler kesimi hızla büyümüş hem de Türkiye bu dönemlerde yıllık % 7 civarında büyüme hızlarını yakalayabilmiştir.

Burada krizlere karşı mücadeledeki ilk adım bankacılık sisteminin gözetim altında tutulmasıdır. Örneğin geçen 1994 krizinde, krizden çıkışın bir unsuru olarak kullanılan sistemdeki tüm mevduata getirilen sigorta sistemi, 2001 krizinin sebeplerinden ve krizi ağırlaştıran unsurlardan biri olmuştur. Dövize %4 faiz veren banka da %12 faiz veren banka da aynı şemsiye altında korunmuş, sistem zayıf bankayı kuvvetli banka aleyhine korur olmuştur. Zayıf bankanın kuvvetli banka aleyhine fon toplamasına mani olmanın tek yolu, tasarrufçunun taşıdığı riski bilmesi ve bankaya para yatırırken, bankalardan hangisi batabilir hangisi kalabilir, bunun hesabını yapmasıdır. Yani mevduata %100 tasarruf sigortası güvencesinin sınırsız süreli olmamasıdır.

Sistemin başarılı bankaları ve başarılı şirketleri koruyabilmesi için bankaların bünyelerine dahil oldukları holdinglerin şirketlerine açabilecekleri kredilerin(grup bağlantılı krediler) "sıkı gözetim altında" tutulması gerekmektedir. Aksi taktirde iyi ile kötü ayırt edilemeyecek ve sistem kötü bankayı destekleyerek "yanlış seçim" yapacaktır.

Finansal Liberalizasyon ile piyasalar serbestleştiğinde,bankaların kredi müşterilerini iyi tanımadan, küçük miktarlarda çok şirkete kredi açtıkları,böylece iyi ve kötü projelerle, iyi ve kötü şirketlerin aynı kredileri alabildikleri görülmüştür. Oysa, eğer ekonomi şeffaf ise zaman içinde şirketlerin iyisi ve kötüsü ayırt edilebilmekte, iyi projelere kredi verilirken, kötü projelere verilmemektedir. Mali ve reel makroekonomik politikalarda şeffaflık, kriz olasılığını azaltmaktadır. Ekonomi büyürken bankaların olumsuz bilgileri kamudan saklamasına izin verilmemelidir. Eğer ekonomi şeffaf değilse, kredilendirmede istihbarat sürecinin verimsiz olduğu,

iyi ile kötünün ayırt edilemediği, kredilerin iyi projelere yönlendirilemediği, sadece Türkiye'de değil, tüm dünya üzerinde de yaşanmış ve görülmüştür.

1.3.2. Finansal Kriz

Finansal krizle ilgili çeşitli tanımlar yapılmıştır. Goldstein ve Turner finansal krizi kısa vadeli faiz oranları, varlık fiyatları, ödemelerin bozulması ve iflaslar ile mali kurumların iflası gibi finansal göstergelerin tümünün veya çoğunluğunun ani, keskin ve açık bir biçimde bozulması olarak,[10]Kindleberger ise finansal krizleri konjonktürün tepe noktasındaki dönüşün temel bir unsuru ve önceki genişlemenin kaçınılmaz bir sonucu olarak tanımlamaktadır.[11]

Hahm ve Mishkin, 1997 Kore krizi için: "Ülkenin İkinci Dünya Savası'ndan sonra yaşadığı en ciddi durgunluk! Reel G.S.M.H artışı %5 - %10 aralığında iken - %6'ya düşüren bir kriz! işsizliği dört misli artıran bir kriz!" ifadelerini kullanmaktadır. Bu ifadeler 2001 Türkiye krizi için de geçerlidir.

İki ülkenin coğrafyaları, iş kültürü, iş ortamı,ticaret yapılan ülkeler,ekonomik yapıları farklıdır fakat her iki ülke de finansal liberalizasyon sürecinden geçmektedirler. Finansal liberalizasyon süreci, kapalı bir ekonomiyi dünyaya açan, zaten açık olan büyük ekonomilere de yeni ticaret ortakları getiren bir süreçtir.[12] Bununla birlikte finansal liberalizasyon olmasa da kriz olabilir ancak liberalizasyon ve şeffaflığın olmaması kriz olasılığını önemli ölçüde arttırmaktadır.

Finansal liberalizasyon süreci, kapalı bir ekonomiyi dünyaya açan, zaten açık olan büyük ekonomilere de yeni ticaret ortakları getiren bir süreçtir. Bununla birlikte finansal liberalizasyon olmasa da kriz olabilir ancak liberalizasyon ve şeffaflığın olmaması kriz olasılığını önemli ölçüde arttırmaktadır.

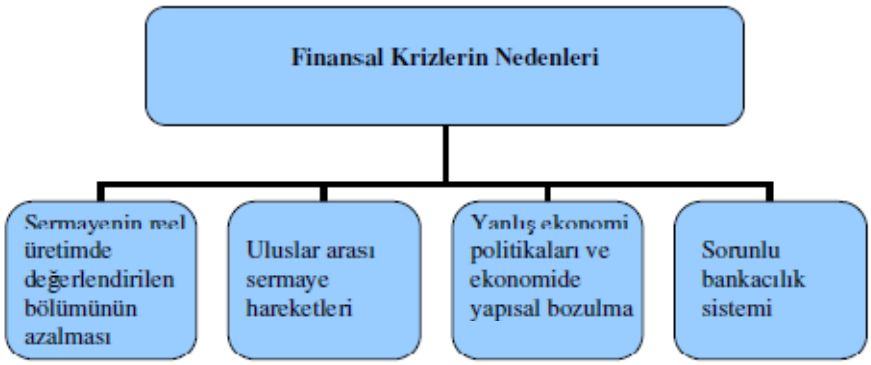
[10] Morris Goldstein ve Philip Turner. *Bankacılık Krizleri: Kökenler ve Politika Seçenekleri*. Çev. Ali İhsan Karacan, İstanbul: Dünya Yayınları, 1999. s. 7-8.
[11] Charles Kindleberger. *Manias, Panics and Crashes*. New York: Basic Books, 1978. s.28.
[12] Gülnur Muradoğlu."Globalizasyon, Dünya ile Bütünleşme ve Kriz: Finansal Liberalizasyonla Nasıl Başa Çıkılır?" *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*.23, 2002.

Ekonomik konjonktürdeki yön değiştirme; yani genişleme döneminden, uzun ya da kısa bir bunalım (daralma) evresine geçiş bir krizi tanımlamaktadır. Krizlerin genellikle uluslararası yayılması söz konusudur. Bu yayılma uluslararası mali ve ticari alışverişteki bir daralmanın veya kar beklentilerinin ya da kimi yerde krizin daralma etkisine eklenmesiyle değişikliğe uğramaktadır.

İşsizliğin artması, üretimin düşmesi gibi bir dizi finansal, ekonomik ve sosyal etkiler ile suç oranlarının artmasının yanı sıra sık sık yinelenen mali krizlerin çok önemli bir ikili sonucu bulunmaktadır. Bunlardan birincisi ülke içinde kriz öncesi ve sonrası servet dağılımının önemli ölçüde değişmesidir. İkincisi ise mali krizlerin ülkeler arasındaki servet dağılımı değiştirmesidir. Krize düşen ülkenin ulusal serveti kriz önleme politikalarının bir parçası olarak uluslararası finansal sistem ve bunun işleyiş biçimi kanalıyla başka ülkelere aktarılır.[13]

1.3.2.1. Finansal Krizlerin Nedenleri

Finansal krizlerin nedenleri genel olarak aşağıdaki gibi dört grupta toplanabilir;
- Sermayenin reel üretimde değerlendirilen bölümünün azalması,
- Uluslar arası sermaye hareketleri,
- Yanlış ekonomi politikaları ve bunun sonucu olarak yapısal bozulma,
- Bankacılık sisteminin sorunlu olması

Şekil 3 - Finansal Krizlerin Nedenleri

[13] Morris Goldstein ve Philip Turner. *Bankacılık Krizleri: Kökenler ve Politika Seçenekleri*." Çeviren Ali İhsan Karacan'ın Sunuşu", İstanbul: Dünya Yayınları, 1999. s. 11.

1.3.2.1.1. Sermayenin Reel Üretimde Değerlendirilen Bölümünün Azalması

Gelişmiş ülkelerde reel üretim sürecinde değerlendirilemeyen sermayenin dünya ölçeğindeki rant arayışı, uluslararası sermaye hareketlerine ilişkin gelişimin temel belirleyicisi olarak görünmektedir. Reel üretimde giderek daha az karlılıkla yatırılabilen sermayenin artan bölümü, reel üretim alanından uzaklaşmıştır. Banka ve kredi sistemine ödünç verilen sermaye hızla artarken, reel üretime yönelen sermaye azalmış ve GSMH'da reel yatırımların payı düşüş göstermiştir. Böylece kalan sermayenin artışı ile finans sektörü genişlemiş, finansal yenilikler artmıştır. Ödünçlerdeki artışla birlikte kamu ve özel kesim borçları da hızla yükselmiştir. Bir yandan reel yatırımların azalan verimliliği, diğer yandan faiz getiren sermayenin daha elverişli koşullarda değerlendirilme olanakları toplam sermaye varlığının reel üretimde değerlendirilen bölümünün giderek azalmasına neden olmuştur. Gelişmiş ülkelerde reel üretimde değerlendirilemeyen sermayenin ulusal sınırlar ötesinde serbestçe dolaşımı ihtiyacı, sermaye hareketlerine ilişkin sınırlama ve kontrollerin aşamalı olarak kaldırılması gereğini ortaya çıkarmış, iktisat politikaları da bu olanağı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir.

Sermayenin az gelişmiş ülkelerde spekülatif alanlara yönelmesi dünya ekonomisindeki gelişmeler, ülkelerin iktisat politikaları uygulamaları ve finans piyasalarının istikrarsızlık yaratıcı etkileri gibi bir çok faktörün karşılıklı etkileşimi sonucunu çıkarmıştır.

Sermayenin sadece reel üretim sürecinde kendini arttırabileceği ilkesinden hareketle; ödünç alınan sermayenin faizi ile birlikte geri ödenebilmesi ancak reel üretimde değerlendirilmesi ile mümkün olabilmektedir. Bunun sağlanmaması ile yaşanan krizler, az gelişmiş ülkeler açısından borç krizi olarak ortaya çıkmaktadır. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde sermayenin reel üretimde yeterli kar oranı ile değerlendirilen bölümünün giderek azalması, belirtilen nedenlerle 1980'li ve 1990'lı yıllarda yaşanan finansal krizlerin temel nedenini oluşturmuştur.

1.3.2.1.2. Uluslar Arası Sermaye Hareketleri

İktisat politikalarının uluslararası sermaye hareketlerine olanak sağlayacak şekilde düzenlenmesinin yanısıra iletişim ve bilgisayar teknolojilerindeki gelişimin sağladığı olanakların da kullanılmasıyla finans piyasaları teknik olarak da birbirine bağlanmış ve piyasalar globalleşmiştir. Bu gelişimin de etkisiyle, dünya ölçeğinde rant arayışı süreci spekülatif sermaye hareketlerinin olağanüstü artısını getirmiş, böylece büyük bir mali sermaye varlığı oluşmuştur. Global ağlarla birbirine bağlanmış olan finans piyasaları dünyadaki beklentilerdeki en küçük değişmelere hızla reaksiyon vermekte, döviz kuru ve faiz değişimi beklentilerinden kar etmek üzere sermaye, ülkeler arasında hızla hareket etmektedir. Sonuç olarak sermayenin reel üretim ve birikimde değerlendirilme olanaklarının daralması sonucu girilen süreçteki gelişmeler, sermayenin reel üretimde değerlendirilmesi olanaklarının giderek yeniden daralması ile sonuçlanmakta ve böylece bir kısır döngüye girilmektedir.

1.3.2.1.3. Yanlış Ekonomi Politikaları ve Yapısal Bozulma

Bir ekonomide kamu açıklarının, cari işlemler açığının ve tasarruf açığının artması ekonomideki yapısal bozulmanın esas nedenleridir. Döviz kurunun aşırı değerlenmesi ya da reel faiz oranlarının aşırı yükselmesi bu açıkların bir sonucudur. Açıkların sürdürülemeyecek boyutlara ulaşması ekonomide devalüasyon beklentisini arttırmaktadır.

Bu beklentilerin artması döviz talebini ve fiyatını yüksek oranda arttırarak finansal krizin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, yanlış ekonomi politikaları ve bunun sonucu ortaya çıkan yapısal bozukluklar da krizlerin nedenlerindendir.[14]

---

[14] Frederic S. Mishkin. *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. NewYork:Harper Collins,1992.s. 92.

1.3.2.1.4. Bankacılık Sisteminin Sorunlu Olması

Bankacılık sisteminin sorunlu olması ekonomik krizlerin önemli bir başka nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. Yüksek faizler ve aşırı açık döviz pozisyonları bankaların aldığı riskleri arttırmakta, bankacılık sisteminin düzenleme ve denetlenmesindeki boşlukların ve bankaların yanlış mülkiyet yapıları ve yönetim politikalarının da etkisiyle bu durum spekülatif bir saldırı anında bazı bankaları iflas durumuna getirmektedir.

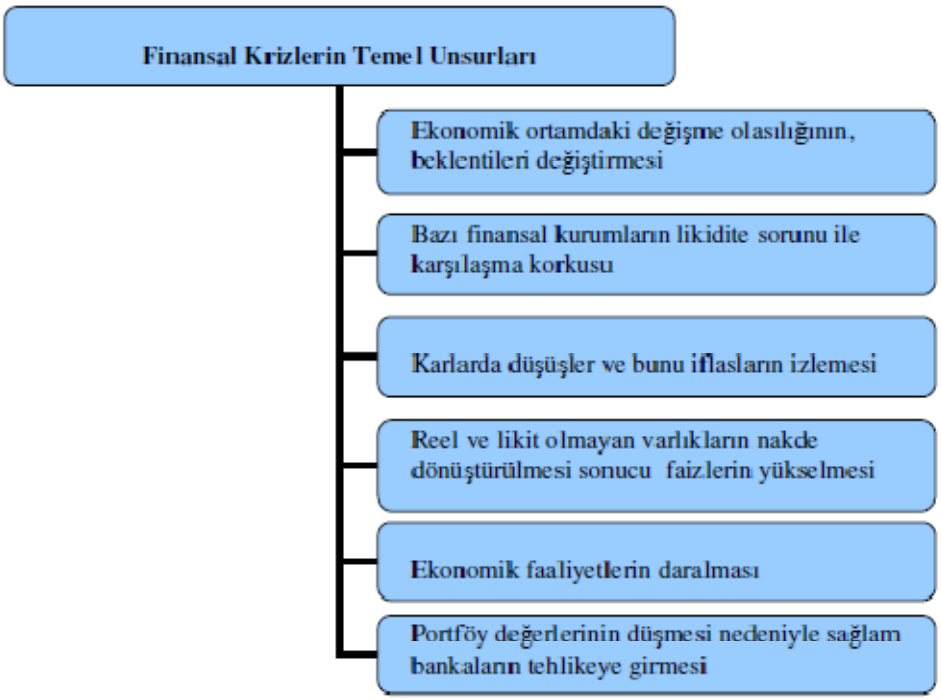
1.3.2.2. Finansal Krizlerin Temel Unsurları

Finansal krizlerin dengesiz makro ekonomik çevreden ve kurumsal bankacılığın yeterli derecede kontrol edilememesinden kaynaklandığı da söylenebilir. Batan bankaların kurtarılması amacıyla aktartılan fonlar mali dengeyi olumsuz etkilemekte ve bütçe açıklarına sebep olmaktadır. Bankacılık sistemlerinde meydana gelen krizlerin ekonominin diğer kesimlerine olan etkileri, diğer sektörlerde meydana gelen krizlerin ekonomiye olan etkilerinden oldukça fazladır. Ancak otoritelerin zamanında müdahalesi ile kriz süreçleri daha başlangıcında önlenebilir ya da ekonomiye olan olumsuz etkileri sınırlandırılabilir.[15]

Finansal krizlerin temel unsurları şu şekilde sıralanabilir.

- Ekonomik ortamdaki değişme olasılığının, beklentileri büyük oranda değiştirmesi,
- Bazı finansal kurumların likidite sorunu ile karşı karşıya kalma korkusu,
- Karlarda düşüşler ve bunu iflasların izlemesi,
- Reel ve likit olmayan varlıkların nakde dönüştürülmesi çabasının sonucu olarak faiz oranlarının yükselmesi,
- Ekonomik faaliyetlerin daralması,
- Zorunlu varlık satışlarının sonucu olarak sağlam bankaların ve diğer finansal kurumların portföylerinin değerlerinin düşmesi nedeniyle solvebilitelerinin tehlikeye girmesi.

[15] George Kaufman, "Bank Failures, Systemic Risk and Bank Regulation", The Cato Journal 16.1,2000.

Şekil 4 - Finansal Krizlerin Temel Unsurları

1.3.2.3. Finansal Kriz Türleri

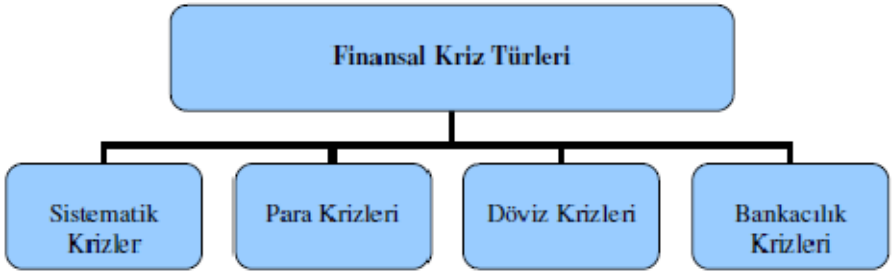
Günümüzde ülkeler arasında hızla yer değiştiren sermaye, ulusal ekonomiler için istikrarsızlık kaynağı oluşturmakta, ülkeden sermaye çıkışı ve ülke parasının değerindeki kuvvetli dalgalanmalar reel ekonomiye yansıyan önemli sorunlar yaratabilmektedir.

Sermaye hareketlerinde yaşanan hızlı artışın ulusal ekonomiler açısından ortaya çıkardığı sorunlar, genel olarak finansal krizler bağlamında ele alınmaktadır. 1980'li ve 1990'lı yıllardan itibaren yaşanan finansal krizler, ortaya çıkışında etkili olan faktörlere göre:

- Para krizleri,
- Sistematik krizler,
- Döviz krizleri
- Bankacılık krizleri

Finansal Krizlerin Temel Unsurları

-Ekonomik ortamdaki değişme olasılığının, beklentileri değiştirmesi
-Bazı finansal kurumların likidite sorunu ile karşılaşma korkusu
-Karlarda düşüşler ve bunu iflasların izlemesi
-Portföy değerlerinin düşmesi nedeniyle sağlam bankaların tehlikeye girmesi
-Ekonomik faaliyetlerin daralması
-Reel ve likit olmayan varlıkların nakde dönüştürülmesi sonucu faizlerin yükselmesi olmak üzere dört grupta sınıflandırılmıştır.[16]

Şekil 5 - Ortaya Çıkışında Etkili Olan Faktörlere Göre Finansal Kriz Türleri

a. Para Krizleri

Bir paraya yönelik spekülatif atakların kısa süre içinde o paranın değerini düşürmesi ya da bir ülkenin parasının değerini döviz rezervlerinde büyük kayıplar veya faiz oranlarında hızlı bir yükselişle savunmak zorunda kalması durumunda para krizinden söz edilir. Para krizinin en önemli göstergeleri döviz kurundaki ani hareketler ve sermaye hareketlerindeki ani ve keskin yön değiştirmelerdir.

b. Sistematik Krizler

Sistematik krizler finansal sistemde ortaya çıkan ve sistemin varlık değerlemesi, kredi tahsisi ve ödemeler gibi önemli işlevlerini kesintiye uğratan bir şok biçiminde tanımlanabilir. Sistematik krizler para krizi içerebilirken, para krizleri her zaman sistematik finansal krizlere yol açmayabilir.

[16] E. Philip Davis. *Debt, Financial Fragility and Systemic Risk*. Oxford: Clarendon Press, 1998. s.116.

c. Döviz Krizleri

Bir ülkenin kamu veya özel kesimine ait dış borçlarını ödeyememesi nedeniyle ortaya çıkan krizlerdir.

d. Bankacılık Krizleri

Bankaların iflasları veya banka başarısızlıkları nedeniyle yükümlülüklerini yerine getirememeleri ya da bankacılık kesiminde meydana gelen krizin devlet müdahaleleriyle önlenmek zorunda kalınması durumunda bankacılık krizleri söz konusu olmaktadır.

Bankacılıkta yaşanan kriz ekonominin geneline olan etkisi sebebiyle, diğer sektörlerde yaşanan krizlerden çok daha önemli görülür. Bunun nedeni, bankaların ekonomide kaynak dağılımını belirleyen kurumlar olmalarıdır. Ülkemizde olduğu gibi bankacılık sisteminin finansal aracılığa hükmettiği gelişmekte olan ülkelerde, "Bankacılık Krizi" ve "Finansal Kriz" aynı anlamı taşıyabilir.

1.3.3. Finansal Krizler ve Bankacılık Sistemi

Bankacılık sisteminin finansal aracılığa hükmettiği gelişmekte olan ülkelerde "Bankacılık Krizi" ve "Finansal Kriz" birlikte veya dönüşümlü olarak meydana gelmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise döviz krizleri veya sermaye piyasası krizleri ve bankacılık krizleri birbirinden ayrılabilmektedir.[17]

İlk finansal krizin çıktığı 18'inci yüzyıldan günümüze kadarki krizlerin ortaya çıkış nedenleri genel olarak iki noktada yoğunlaşmaktadır. Birincisi, bankacılık sistemindeki sorunlar ve ikincisi, döviz yani ödemeler dengesi sorunlarıdır. Dolayısıyla "kriz vardır" denilebilmesi için bankacılık sistemindeki sorunlar ile birlikte döviz pozisyonlarında sorunların ortaya çıkması ve bunların sonucunda üretimin, gayri safi yurt içi hasılanın azalması gerekmektedir.

[17] Muhammet Akdiş. *Global Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye*. İstanbul: Beta Yayınları, 2000. s.4-5.

1.3.4. Bankacılık Krizlerinin Nedenleri

Bankacılık krizlerinin ortaya çıkmasına neden olan faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilecektir.[18]

- Bankacılık sektörünün yapısı,
- Bankaların temel özellikleri,
- Bankaların yurt dışı kaynaklara bağımlılığı,
- Makro ekonomik faktörler,
- Banka pasiflerinin büyümesi,
- Finansal Liberalizasyon,
- Hükümet müdahaleleri.

1.3.4.1. Bankaların Temel Özellikleri

Bankalar tasarruflarla yatırımlar arasında aracı olarak, fonları fazla oldukları yerden ihtiyaç duyuldukları yerlere doğru kanalize ederler. Ancak, bu finansal kurumları diğerlerinden ayıran ve ekonomide katlanılabilir en az maliyetle çalışmalarına izin veren özelliklerden bazıları onları sistematik problemlere karşı da savunmasız yapmaktadır. Bankaların başlıca temel özellikleri aşağıdaki bölümlerde anlatılmıştır.

1.3.4.1.1. Likidite yetersizliği

Bankalar ağırlıklı olarak vadesiz ya da kısa vadeli fon toplayarak kredileri daha uzun vadeli ve standart bir vade uyumu olmayan sözleşmelerle kullandırırlar. Vade uyuşmazlığı olarak tanımlanan bu sorun bankaların kısa vadeli fonlarını uzun vadeli yatırımlara dönüştürmesini sağlarken piyasa algılamasındaki değişmelere bağlı olarak likidite riskini ortaya çıkarır.

Fonlama maliyetleri sürdürülemeyecek kadar yüksek seviyelere geldiğinde varlıklar gerçek değerleri üzerinden satılamazlar ya da banka artık piyasanın kendisi hakkındaki algılamalarından dolayı kaliteli iş ortaya koyamaz. Bunlara bağlı olarak

[18] Karacan, a.g.e. s.56.

da likidite problemi daha önce öngörülemeyen derecede ödeme güçlüğü sorununa dönüşebilir.

1.3.4.1.2. Bilgi Asimetrisi

Finansal aracılık bankaları derinden etkileyen iki tip bilgi asimetrisi içerir. Öncelikle, bankalar kredi değerlendirme ve proje finansmanı konularıyla bağlantılı olarak ortaya çıkan düzgün ve mükemmel olmayan bilgilerden kaynaklanan belirsizliklerle uğraşmak zorundadırlar. Bankalar bu yüzden yetersiz bilgi nedeniyle sonradan sorunlu hale gelebilecek bir kredi kararı verme riskine maruzdurlar.

Bankalar ayrıca ahlaki riziko sorunu ile de karşı karşıya kalmaktadırlar, çünkü kredi müşterileri yüksek getiri imkanı sağlayan riskli işlere girme eğiliminde olduklarından, riskin çoğu banka sahipleri ve kreditörler tarafından taşınır. Diğer taraftan, mevduat sahipleri bankanın aktif kalitesi ve gerçek güvenilirliği konusunda yetersiz bilgiye sahiptir.

1.3.4.1.3. Sistem Desteği ve Mudi Güvencesi

Bankacılık sisteminin düzenleyici otoriteleri ödeme sisteminin sağlığını ve dengesini kurmakla sorumludur. Bu amaca yönelik olarak hükümetler tarafından genellikle mudilere mevduat sigortası sistemi aracılığıyla resmi ya da gayri resmi güvence verilmekte, böylece bireyler mevduatlarının güvence altında olduğunu hissetmekte ve paralarını çekmeye daha az eğilimli olmaktadırlar.

Ama gerçekte, finansal sistemin istikrarını sağlamaya yönelik bu düzenlemelerle hükümetler, bankaların alacaklılarını ve bazı durumda da hissedarlarını muhtemel zararlardan koruduklarından tüm finansal kurumları riske teşvik edecek şekilde desteklemiş olmaktadırlar.

1.3.4.1.4. Yüksek Finansal Kaldıraç

Bankalar finansal kaldıracın çok yüksek olduğu işletmelerdir. Bankaların pasif yapısı ağırlıklı olarak borç özellikli fonlar ile hissedarların küçük ve sınırlı öz kaynaklarından oluşmaktadır. Bu yapı bankaları aşırı risk almaktan yarar sağlayacak ama zarar durumunda kaybı olmayacak banka sahiplerini aşırı risk almaya teşvik etmektedir.

1.3.4.1.5. Zararın Kabullenilmemesi

Asimetrik bilginin önemli bir sonucu da bankaların aktif kalitelerine ilişkin problemleri gizleyebilmeleri ve zararların ortaya çıkmasını geciktirmeleridir. Finans sektörü dışında faaliyet gösteren ve iş profili, rekabetçiliği ve yönetim becerisi finansal performansına göreceli olarak çok çabuk ve doğru olarak yansıyan firmaların tersine bankaların gerçek finansal durumlarını ortaya koymak çok zordur. Bankacılığın bilgi yoğun ve dönemsellik özelliği taşıyan yapıları, gelir sağlayan aktiflerinin getiri durumu ancak üzerinden belirli bir zaman geçtikten sonra değerlendirmeye elverişlidir. Örneğin bankalar batık kredilere yüksek faiz reeskontları tahakkuk ettirerek, sorunlu kredilerin vadelerini uzatıp bunları döndürerek ve piyasa fiyatından yüksek faizlerle mevduat toplayıp bunların faiz giderlerini bilançolarına yansıtmayarak ya da gecikmeli olarak yansıtmak suretiyle zararın ortaya çıkmasını engelleyebilmektedirler. O nedenle bankalar likit olduğu müddetçe, teknik olarak ödeme güçlüğüne düşmüş olsalar dahi faaliyetlerine devam edebilmektedirler. Zararın fark edilmesini geciktirmek için yüksek faiz oranlarıyla piyasadan toplanan ek mevduat ve kötü kredilerin döndürülmesi ileride saklanamaz hale gelerek ortaya çıkacak zararın boyutunu artırmaktan başka bir işe yaramayacaktır.

1.3.4.2. Makro Ekonomik Faktörler ve Finansal Serbestleşme

Bankacılık krizleri sadece bankalar ya da bankacılık sektöründeki sorunlardan kaynaklanmamakta, makro ekonomik faktörlerde meydana gelen değişimler de

bankacılık krizlerine neden olmaktadır. Eğer bu faktörlerden biri veya birkaçında meydana gelen değişim bankanın varlıkları ile yükümlülüklerinin değerleri arasındaki ilişkiyi ani bir biçimde değiştirirse, bankalar bu durumdan olumsuz bir biçimde etkilenebilmektedir.

Bankacılık sektörünün krizle karşı karşıya kalmasına yol açan bu makro ekonomik faktörler ülke dışı ve ülke içi olmak üzere iki grupta incelenebilir.

Ticaret hadlerindeki değişme, uluslararası faiz oranlarındaki ve kambiyo kurlarındaki değişmeler krize neden olan dışa bağımlı makro ekonomik faktörleri oluşturmaktadır. Ticaret hadlerinde meydana gelen büyük dalgalanmaların bankaların müşterilerini de olumsuz etkilemesi durumunda, banka müşterilerinin bankalara karşı olan yükümlülüklerini (kredi, anapara taksit ödemeleri ve kredi faiz ödemeleri) yerine getirememesine yol açabilmektedir.

Uluslararası faiz oranlarındaki değişim ve bunun özel sermaye hareketleri üzerinde neden olduğu etki önemli bir dışsal faktör olup,gerek borçlanma maliyetini gerekse yatırımın göreceli çekiciliğini değiştirmektedir. Güvenin yitirilmesinin bir sonucu olarak ülkeden beklenmeyen bir biçimde sermaye çıkışları olduğu zaman banka mevduatlarının ani bir şekilde çekilişe maruz kalması, bankaları varlıklarını zararına satışa zorlama tehlikesi ile karşı karşıya bırakmaktadır.Ülke dışı makro ekonomik faktörlerin bir diğeri de kambiyo kurlarıdır.Reel kambiyo kurlarında meydana gelen bir değişme bankalar için doğrudan (banka varlıkları ve yükümlülükleri arasında döviz cinsi veya vade uyumsuzluğu olduğunda) veya dolaylı (kambiyo kurundaki değişim banka borçluları için büyük zararlar yarattığında) olarak güçlüklere neden olabilmekte ve bankaları krize sürükleyebilmektedir.

Ülke içi makro ekonomik faktörler ise ekonomik büyüme ve enflasyon oranlarıdır.

Finansal serbestleşme genellikle hükümetlerin bankacılık sistemi üzerindeki resmi denetimlerin kaldırılması ya da gevşetilmesi (deregulation) ve ekonomilerin

uluslararası sermaye akımlarına açılması sürecini tanımlar.[19]Gerekli makro ekonomik koşulları sağlamaksızın kurumsallaşmamış yapı ve finansal sektör yeterince güçlenmeden, aceleyle gerçekleştirilen serbestleşme hareketleri bankacılık sektöründe krizlere yol açmaktadır. Bir bankacılık sistemi ne kadar liberalleştirilmiş ise o ölçüde hassas ve duyarlı bir yapıya sahip demektir. Bu sebeple bir bankada ya da finansal sektörde önemli yer tutan başka bir kurumda ortaya çıkacak bir kriz kolaylıkla yayılma etkisi gösterecektir. Finansal serbestleşmeyle birlikte bankacılık krizi tehlikesinin artmasına yol açan unsurların aşağıdaki gibi sıralanabilmesi mümkündür.[20]

- Finansal serbestleşmeyle birlikte etkin bir gözetim ve denetim mekanizmasının oluşturulamaması, aşırı risk ve/veya yeni riskler alma, ahlaki riziko ile ters seçim gibi sorunlara yol açabilmektedir.
- Finansal serbestleşme, bazı finansal kurumların hızlı büyümesini kolaylaştırmakta ve niteliksiz müşterilerin ve banka yöneticilerinin finans sektörüne girmesine yol açmaktadır.
- Firmaların sağlam olmayan mali yapılarına rağmen, iyimser bekleyişler nedeniyle kredi talebinde bir artış varsa; finansal serbestleşme faiz oranlarında aşırı yükselmelere yol açabilmektedir.
- Gerek denetleyiciler gerekse bankaların kredi yöneticileri geçmişe göre daha serbest çalışan bir mali sistemi yönetmek için gereken uzmanlığa sahip olmayabilmektedirler.
- Finansal serbestleşme ile faiz oranlarının serbest bırakılması, kısa vadeli kaynaklarla uzun vadeli fonlama yapan bankaları olumsuz etkileyebilmektedir.

Finansal serbestleşme ile ortaya çıkan tüm bu faktörler bankacılık krizlerinin oluşmasını kolaylaştırmakta ve çabuklaştırmaktadır.

[19] Gülten Kazgan. *Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen*. İstanbul: Altın Kitaplar, 1997. s. 171.
[20] Kazgan, a.g.e., s. 172.

1.3.4.3. Banka Pasiflerinde Artış

Ekonomiler geliştikçe ve olgunlaştıkça finansal derinliğin bir göstergesi olarak banka bilançoları ve dolayısıyla banka pasifleri de artmaktadır. Böylesi artışlar her zaman olumlu değildir. Banka pasiflerinin büyümesi ekonominin büyüklüğüne ve uluslararası rezervlerin stokuna göre çok hızlı ise, banka varlıkları likidite, vade ve döviz cinsine göre banka pasiflerinden önemli ölçüde farklıysa, bankanın sermayesi yetersizse ve ekonomi büyük güven şoklarına maruzsa o zaman bankacılık sektörü krizle karşı karşıya demektir.

1.3.4.4. Bankaların Yurtdışı Kaynaklara Bağımlılığı

Bankaların yurt dışı kaynaklara olan bağımlılığı da bankacılık krizlerine yol açan önemli bir başka etkendir. Çünkü yabancı para mevduatın önemli bir bölümünü oluşturan ve sıcak para olarak adlandırılan yabancı kaynaklar, olumsuz finansal gelişmelere yerli mevduattan daha duyarlıdır ve böyle durumlarda yabancı mevduat çok hızlı bir şekilde bankacılık sektörünün dışına çıkmaktadır. Yabancı para mevduat sahiplerinin bankalara tahaccümü sadece bankacılık sistemine zarar vermeyip, sektördeki rezervlerin yitirilmesine de neden olmaktadır. Nitekim ülkemizde Nisan 1994'te bankacılık krizinin ağırlaşmasının ve etkilerinin büyümesinin temelinde de bu olgu yatmaktadır.[21]

1.3.4.5. Hükümet Müdahaleleri

Özelleştirme uygulamalarının giderek artmasına rağmen bir çok ülkede devlet bankaları bankacılık sistemi içerisinde önemli ölçüde paylarını korumaktadır. Devlet bankaları, açık veya örtülü olarak özel mülkiyetteki bankalardan daha çok hükümet müdahaleleri ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Ancak bankacılık sektöründeki hükümet müdahaleleri, devlet mülkiyetindeki bankaların faaliyetlerinin de ötesine uzanabilmektedir.

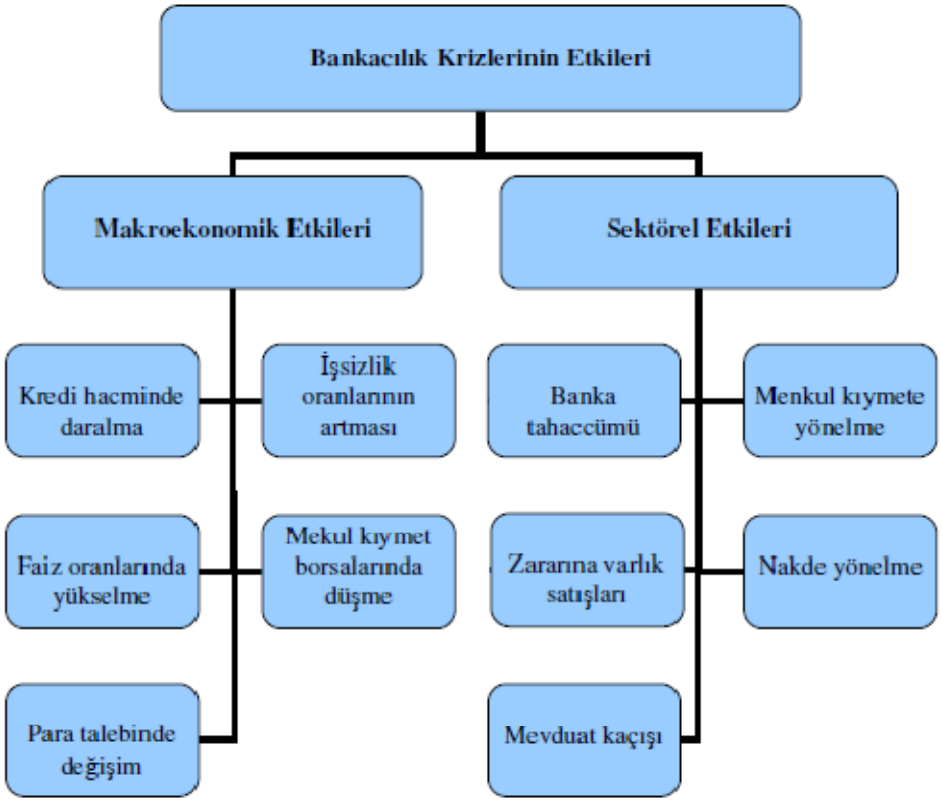
---

[21] Mahfi Eğilmez ve Ercan Kumcu. *Krizleri Nasıl Çıkardık?* Creative Yayıncılık. İstanbul, 2001. s. 5-18.

Birkaç büyük imtiyazlı borçlunun iflası veya ekonominin genelindeki (belli bir sektöründeki) çökme bir bankanın sermayesini eritebilir ve bu durum bankacılık krizinin ortaya çıkmasına yol açabilir.[22]

1.3.5. Bankacılık Krizlerinin Etkileri

Bankacılıkta krizden etkilenmenin iki aşaması vardır. İlk aşamada bir veya birkaç banka, ardından da bankacılık sistemi etkilenir. İkinci aşamada kriz artık yayılmıştır ve artan faiz oranları, kredi maliyetleri ve kredi taleplerinin karşılanabilmesindeki yetersizlikler vb. nedenlerle ekonominin çeşitli kesimlerini çok yönlü etkiler. Bankacılık sisteminde ortaya çıkan bir krizin yaratacağı etkiler sektörel etkiler ve makro-ekonomik etkiler olarak iki grupta toplanabilir.

Şekil 6 - Bankacılık Krizlerinin Etkileri

[22] Kindleberger, a.g.e., s.63.

1.3.5.1. Makro Ekonomik Etkiler

Bankacılık krizi emisyonda artış, kredi hacminde daralma, faiz oranlarında yükselme, harcama ve talepte düşme, diğer sektörlerde üretim ve istihdamın azalması, tasarruf ve yatırımın azalması gibi makro ekonomik etkilere neden olmaktadır.[23]Bir krizin etkilediği makro ekonomik değişkenlerin kriz karşısındaki eğilimleri farklıdır. Bir kısmı krizin önceden habercisi olarak ortaya çıkarken, bir kısmı krizle eş zamanda, bir kısmı da krizden sonra ortaya çıkmaktadır.[24]

1.3.5.1.1. Kredi Hacminde Daralma

Para ve kredi birbiriyle yakından ilişkili olup, banka bilançolarının aktif ve pasifinin her ikisinin de önemli unsurlarıdır. Bilançonun pasif tarafını ilgilendiren mevduat, bankacılık krizleri sırasında daha güvenli olan menkul kıymetlere yönelirken aktifte de kredilerde azalma görülür. Gerek krizlerin hemen başlangıcında ve gerekse kriz esnasında problemli kredilerin aşırı bir biçimde yükseldiği görülmektedir.Bankacılık krizlerinin ardından bankaların kredilendirme faaliyetlerinin zayıflaması ve bir kredi güçlüğünün ortaya çıkması, hem toplam talebi hem de toplam arzı etkileyerek ekonomik faaliyetleri daraltır.[25] Bunun sonucu da makro-ekonomik daralmadır.

1.3.5.1.2. Faiz Oranlarında Yükselme

Bankacılık krizi faiz oranlarının yükselmesine sebep olmaktadır. Bankacılık kriziyle birlikte yükselen faiz oranları karların düşmesiyle firmalar üzerinde, ücretlerin düşmesi ve işsizlik nedeniyle de tüketiciler üzerinde ağır bir yük oluşturmaktadır. Bu nedenle de faiz maliyeti krizin etkilerini ağırlaştırmaktadır.

---

[23] Atilla İlyas. *Asya Krizi Uzakdoğu Finans Krizinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri*. İstanbul: İ.T.O.Yayınları, 1998.

[24] Şakir Dorukkaya ve Hakan Yılmaz. "Liberalizasyon Politikaları Aşırı Borçlanma Sendromu ve Arkasından Yaşanan Finansal Krizler." Yaklaşım Dergisi 7.75,1999.

[25] Eğilmez ve Kumcu, a.g.e. s. 19.

1.3.5.1.3. Para Talebinde Değişim

Krizler belirsizliklere ve varlıkların tasfiyesine yol açtığından para talebi artabilir veya tasarruflar hazine bonosu, döviz ve parasal olmayan araçlara kaydığı için azalabilir. Sonuç olarak, kriz dönemlerinde para talebinde ani yükselişler veya düşüşlerle karşı karşıya kalınabilmektedir.

1.3.5.1.4. İşsizlik Oranlarında Artış

Bankacılığın işsizlik üzerindeki etkisi iki boyutta olmaktadır. İlk olarak, krize giren bankacılık sektöründe işten çıkarmalar ile işsizlik oranı doğrudan artarken, diğer taraftan krizin ekonominin geneline yayılması ile tüketim, üretim ve yatırımın düşmesi de işsizliğe neden olmaktadır.

1.3.5.1.5. Menkul Kıymetler Borsasında Düşüş

Bankacılık krizleri zararları artırdığından şirketlerin ve dolayısıyla hisse senetlerinin değerinde büyük değişmelere yol açmakta yani menkul kıymet borsaları bankacılık krizlerine güçlü bir biçimde tepki vermektedir.

1.3.5.2. Sektörel Etkiler

Kriz nedeniyle artan faiz oranları, kredi maliyetlerinin artması ve kredi taleplerinin karşılanamaması vb. nedenlerle yukarıda açıklandığı gibi kriz ekonominin çeşitli kesimlerini çok yönlü etkilemektedir.[26] Bankacılık krizlerinin bankacılık sektörü üzerindeki etkileri banka tahaccümü, zararına satışlar,diğer bankalara mevduat kaçışı,kaliteye yöneliş, nakite yöneliş başlıkları altında incelenecektir.

1.3.5.2.1. Banka Tahaccümü

Banka tahaccümü, mevduat sahiplerinin bankacılık sisteminin rezervlerinin mevduat taleplerini karşılamayacağı düşüncesiyle mevduatlarını çekmek için aynı anda bir veya birkaç bankaya başvurmasıdır. Bir bankaya olan güvensizlik nedeniyle

[26] İlyas, a.g.e., s. 23.

meydana gelen bu çekilişler nedeniyle ortada kalan tasarruflar güvenilir olduğu düşünülen başka bankalara ya da piyasalara kayacaktır.[27] Eğer tasarruflar güvence altında yani güvenilen bir mevduat sigortası söz konusu ise sadece sigorta kapsamı dışında kalan mevduat diğer banka ya da yatırımlara yönelecektir. Banka tahaccümü tek bir bankaya olabileceği gibi birden fazla bankaya yönelik de olabilir. Ancak tek bir bankaya olan tahaccümü sistem kendi içinde çözebilir.

1.3.5.2.2. Diğer Bankalara Mevduat Kaçışı

Mevduat sahipleri bir veya birkaç bankaya tahaccüm ederek paralarını çektikleri zaman çeşitli alternatiflerle karşılaşmaktadırlar. Bu alternatiflerden birisi mevduat sahibi tarafından paranın güvenli olduğu kabul edilen diğer bankalara yeniden mevduat şeklinde yatırılmasıdır. Mevduat sahipleri tarafından bütün bankalara karşı güven yitirilmemişse çekilen mevduat bir başka bankaya transfer edilecektir. Fakat bu durumda sektördeki toplam mevduat bankalar arasında yeniden dağılır; bankacılık sektöründe toplam mevduat değişmez ya da çok az azalır. Mevduatın bu hareketi ülke içindeki bankalardan yurt dışındaki bankalara doğru da olabilmektedir.

1.3.5.2.3. Nakite Yöneliş

Banka tahaccümünün bir başka sonucu da bankalardan çekilen mevduatın nakit olarak elde tutularak, bankacılık sisteminin dışına çıkarılmasıdır.[28]Sürekli nakde yöneliş sadece banka ya da bankalar grubunun değil tüm bankacılık sisteminin rezervlerini eritir.

Bu durum bankaların ek rezerv yaratmak amacıyla "zararına satış fiyatının" daha da düşmesine ve kendi kusuru olmamasına rağmen ya da az kusurlu olsa bile daha çok sayıda bankanın ödeyememe sorunu ile karşılaşmasına yol açmaktadır. Bankalara olan güven kaybının diğer finansal kuruluşlara da yayılmasıyla nakit çekişlerinin yoğunlaşması, para arzında daralmalara, harcamaların azalmasına ve bütün ekonominin bundan olumsuz etkilenmesine neden olacaktır.

---

[27] Karacan, a.g.e., s. 47.
[28] Karacan, a.g.e., s. 48.

1.3.5.2.4. Menkul Kıymete Yöneliş

Banka tahaccümü sonucunda ortaya çıkabilecek bir başka gelişme de mevduat sahipleri tarafından daha güvenli olduğu kabul edilen menkul kıymetlerin, örneğin kamu menkul kıymetlerinin satın alınmasıdır. Sistemdeki kuşku duyulan bankaların sayısı arttıkça mevduat sahipleri daha kuşkulu hale gelmekte ve çekilen mevduatla devlet tahvili ya da hazine bonosu gibi daha güvenli olduğu düşünülen menkul kıymetler satın alınmaktadır.

1.3.5.2.5. Zararına Varlık Satışları (Fire Sales)

Bankalar aynı anda ve birlikte gelen mevduat çekiliş taleplerini (banka tahaccümü) karşılayabilmek için bazı varlıklarını satmak zorunda kalacaktır. Ancak bu satışlar kriz ortamı nedeniyle denge satış fiyatının altında bir fiyat ile gerçekleşecektir. "Zararına satış fiyatı"(fire sales) olarak adlandırılan bu fiyat, bankanın hiç bir ciddi araştırma yapmaksızın elde edebileceği fiyattır. Zararına satışlar sonucunda banka likidite sorunuyla karşılaşabilecektir. Likidite sorununun ciddiyeti "zararına satış fiyatı" ile "piyasa denge fiyatı" arasındaki farkın büyüklüğüne bağlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

Banka Birleşmeleri ve Satın Almaları

Firma birleşmeleri (merger), bir firmanın kendi tüzel kişiliğini değiştirerek, bir başkasıyla tek bir yönetim altında birleşmesi olarak tanımlanabilir. 1980'li yılların başından itibaren, gerek Avrupa'da gerekse ABD'de makroekonomik gelişmelere ve mevzuat değişmelerine dayalı nedenlerle birleşmelerin sayısı artış ve eğilimine girmiştir. Bu eğilimden en çok etkilenen sektörlerden biri de bankacılık ve finans sektörü olmuştur. İncelenmesi gereken bir nokta, birleşme sonrasında bankaların yeterli performans artışını sağlayıp sağlayamadığı veya hangi tür birleşmelerin etkinlik ve karlılık üzerinde olumlu etki yarattığıdır.

Birleşmeleri incelerken öncelikle, birleşme ile ortk girişim (joint venture) ve kartel arasındaki tanımsal farklılıklara değinmek gerekmektedir. Ortak girişim, genelde kısmi veya geçici bir birleşmeyi anlatır. Böylelikle bir araya gelme amacı gerçekleştikten sonra ortak girişimi sona erdirmek mümkündür. Karteller ise kooperatif bir yapılanma olup, bünyesinde birleşmelerde veya ortak girişimlerde olduğu gibi yeni bir ürünün veya servisin yaratılması söz konusu değildir.

Bu çalışmada öncelikle banka birleşmelerinin çeşitleri ve bankaları birleşmeye iten nedenler ele alınmıştır. Çeşitli ülkelerdeki birleşme ve satın almalara ilişkin düzenlemeler ve ülkeler arası mevzuat farklılıkları incelenerek, Avrupa birliği sınırları içinde yapılmış banka birleşmeleriyle ilgili sayısal bilgiler verilmiştir. Ayrıca banka birleşmelerinin performans ve etkinlik üzerindeki etkileri de incelenmiştir.

2.1. Çok Ortaklı Şirket Kavramı ve Mevzuattaki Yeri

Sermaye Piyasası düzenlemelerinin başlatıldığı ve tartışıldığı günlerde ortaya çıkan "Halka Açık Ortaklık" kavramı, aslında bir üst kavram olan "Çok Ortaklı Şirket" kavramına dayanmaktadır veya onun bir bölümünü oluşturmaktadır.

Gerçekte "Çok Ortaklı Şirket" kavramı ilk bakışta yadırganabilecek bir kavramdır.Çünkü , şirket, zaten bir üye çokluğunu, birden fazla kişiyi ifade etmektedir. O halde şirket bir 'çokluğu şart koştuğuna göre "Çok Ortaklı Şirket" bir ortaklık türü olarak değil, bazı ortaklıkların bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özellikte, ortak sayısının çokluğunda kendisini gösterir. En genel ve basit tanımıyla, çok ortaklı şirket," ortak sayısı fazla olan şirket'tir.

Türk Şirketler Hukuku sistemimize bakıldığında, bu özelikleri taşıyabilen ve çok ortaklı şirket olarak nitelendirilmeye en uygun şirket türünün anonim şirket olduğu görülür.

Gerek SPK tasarılarında, gerekse SPK'da bu özellik göz önünde tutulmuş ve halka açık ortaklıklarda anonim ortaklıklar temel alınmıştır. Tekrar belirtmek gerekir ki, çok ortaklı şirket genel bir kavram olup, halka açık şirket ve işçi şirketleri gibi bir çok kavramı kapsamaktadır.

Kavram itibariyle anlamları dar veya geniş olmakla birlikte, Türk Hukukunda ve uygulamasında, çok ortaklı şirket ve halka açık şirket kavramları eşdeğerde kullanılmıştır. Çok ortaklı şirketleri de ifade etmek üzere çoğunlukla halka açık şirket kavramı seçilmiştir.

Esas itibariyle halka açık anonim ortaklıkların çok ortaklı olması gerekir. Halka açık anonim ortaklıkların ayırıcı bir özelliği olan "hisse senetlerinin halka arzı" da bunu gerektirmektedir. Kural olarak her halka açık ortaklık, çok ortaklı sayılır. Gerçek anlamda ve şeklen halka açık şirket ayırımı yapılmadığı sürece de, her çok ortaklı şirket, halka açık şirket sayılabilir, Ne var ki, SPK'nun öngördüğü kıstaslar açısından bu tespitlerde istisna ve sapmalar görülebilecektir.

Gerek SPK tasarılarında gerekse SPK mevzuatında çok ortaklı şirket kavramına yer verilmemiştir. Tasarılarda ve ön çalışmalarda temel alınan kavram, halka açık şirket kavramı olup, SPK ve diğer mevzuatta "Menkul Kıymetleri Halka Arz olunan" ve "Hisse Senetleri Halka Arz olunan" ortaklık ibareleri kullanılmaktadır. SPK'da "Halka Açık Anonim Ortaklık" ifadesi kullanılmamasına rağmen, öğretide bu kavramın tercih edildiği görülmektedir.

Halka açık şirketlerle ilgili ön çalışma ve tasarılarda, ortaklıkların çok ortaklı olmaları ve hisse senetlerinin halka satılması temel alınmıştır.

SPK'da bu özelliklere yer vermiş, ancak Kanuna tabi ortaklıkları iki gruba ayırmıştır. Dar anlamda ve doktrindeki yerleşmiş şekli ile halka açık anonim ortaklıklar, bu ayırımın ikinci grubunu oluşturan "Hisse Senetleri Halka Arz olunan veya Arz olunmuş Sayılan Ortaklıklar" dır, Bizde metinde, hukuki açıdan çok ortaklı şirketleri karşılamak ve ifade etmek üzere, hisse senetleri halka arz olunan veya ortak sayısı 1OO'den fazla olduğu için hisse senetleri halka arz olunmuş sayılan

ortaklıkları kullanacağız ve inceleyeceğiz. Diğer grupta yer alan "Menkul Kıymetleri Halka Arz olunan Anonim Ortaklıklara" ise genel olarak ve çok kısa değinilecektir.

2.2. Banka Birleşmelerinin Çeşitleri

Banka birleşmeleri, faaliyetin gösterildiği coğrafi bölgeye veya birleşme sonrasında yönetim hakkının devredilme oranına göre iki ayrı grupta sınıflandırılabilirler:

A) Aynı coğrafi piyasada işlem yapan iki rakip bankanın birleşmesine yatay birleşme veya Pazar içi birleşme, farklı coğrafi bölgelerde faaliyet gösteren bankaların birleşmesine ise pazarlar arası birleşme denir. Yatay birleşmelerde amaç toplam maliyetleri azaltmak ve yüksek sabit maliyeti faaliyetlerde ölçek ekonomisi sağlamaktır. Bu amaca ulaşmanın bir yolu birleşme sonrası şube sayısını azaltmaktır. Pazarlar arası birleşmelerin temelinde ise farklı bölgelere ve farklı ürünlere dayalı riskleri veya maliyetleri azaltmak ve coğrafi büyüme yatmaktadır.

B) Birleşme sonrasında taraflara tanınan karar alma yetkisinin boyutlarına göre sınıflandırma; 1) Çoğunluk edinme 2) Tam birleşme 3)Banka satın alma olarak yapılmaktadır. Çoğunluk edinmede bankalardan biri karar verme yetkisini elinde tutacak çoğunluğa sahiptir; ancak iki banka da kendi personelleri, kendi şube ağları ve yönetim ekipleriyle bağımsız yasal birimlerdir.

Bu tür birleşme genelde finansal kaldıraç sağladığı için yönetimsel sorunları olan bankalar tarafından tercih edilir.

Tam birleşme, aktif toplamı açısından birbirine yakın büyüklükteki iki bankanın birleşmesidir. Etkin bir bütünleşmenin söz konusu olduğu bu tip birleşmelerde sinerji yoluyla ölçek ekonomisi sağlamak mümkündür.

Banka satın alımlarında ise büyük bir banka küçük bir bankayı yasal olarak satın alır; ekonomik olmayan şubelerin kapatılması ve personel sayısının azaltılması gibi yöntemlerle küçük bankanın etkinliğini arttırmaya çalışır.

2.3. Banka Birleşmelerinin Nedenleri

Banka birleşmelerinin altında yatan nedenler incelendiğinde; makroekonomik konjonktürün, ülkelerin birleşme, vergi ve diğer yasal konulardaki düzenlemelerinin ve sektörel etkenlerin önemli olduğu görülmektedir.

Banka birleşmelerinin temel amacı, hisse sahiplerinin getirilerini arttırmaktır. Ayrıca, bankaların büyüme isteği, sinerji yoluyla elde edilecek ölçek ekonomisi, yönetimsel kazançlar ve vergi kazançları gibi nedenler de bankaları birleşmeye itmektedir. Konu, bankaları ölçeklerine göre ayırarak ele alındığında; büyük bankalar farklı coğrafi bölgede faaliyet gösteren küçük bankalarla birleşerek şube dağılım alanlarını genişletip, mevduat artışı sağlamaktadırlar. Buna karşılık, karlılığı düşük olan veya sermaye yaratmakta zorlanan küçük bankalar birbirleriyle birleşerek, performanslarını iyileştirmek istemektedirler.

Banka birleşmelerinin nedenlerini ve amaçlarını açıklamakta kullanılan dört hipotez bulunmaktadır:

a) Sinerji Hipotezi'ne göre, birleşen bankalar ölçek ekonomisi sağlayarak sinerji yaratabilirler. Bu sayede hem hisselerin fiyatları hem de bankaların karı artacaktır.

b) Çeşitlilik Hipotezi'ne göre, banka birleşmeleri ürün ve hizmet yelpazesini çeşitlendirip, daha geniş bir coğrafi alana yayarak riski azaltır. Risk azaltıcı çeşitlilik, banka satın alımlarında hem alıcı banka hem de hedef bankanın hisse fiyatlarının artmasını sağlar.

c) Pazar Payı Hipotezi'ne göre, bankalar piyasadaki rakiplerinden biriyle birleşirse piyasadaki fiyat rekabeti azalacaktır ve birleşenlerin pazar payı artacaktır. Hem ürün fiyatı artacağından hem de gözetim maliyetleri azalacağından iki bankanın da hisse fiyatları artacaktır.

d) Yönetici Fayda Maksimizasyonu Hipotezi'ne göre, bir banka yöneticisi banka birleşmesini yalnızca hisse sahiplerinin karlarının artması için değil; kendi

iş güvenliğini sağlamak ve kendisinin faydasını maksimize etmek amacıyla da isteyebilmektedir . Bu durumda toplumsal refahta artış yoktur.

Avrupa Birliği ülkeleri, 1980'lerin sonunda ve 1990'ların başında düşük ekonomik büyüme, teknoloji için gereken yatırımların payının artması, banka dışı finansal kurumlarla rekabet ve bazı bankaların gereğinden çok büyümesi gibi sorunlarla karşılaşmışlardır. Örneğin, bankalar finans sektöründe yer alan ve bankacılığa ait geleneksel faaliyetleri daha ucuz olarak sağlayan alternatif finansal kurumlarla rekabet etmek zorunda kalmışlardır. Bankalardaki mevduat faizlerine getirilen üst limitler mevcut iken, alternatif kurumlardaki fiyatların serbestleşmesi, bankaların mevduatları toplamadaki avantajlı konumunu olumsuz yönde etkilemiştir. Bu yüzden henüz herhangi bir yasal düzenlemeyle faiz oranlarına bir üst limit getirilmemiş olan finansal kurumlarla rekabet etme zorunluluğu doğmuştur.

Bütün bu sorunlara karşılık bankalar da maliyetlerini azaltma ve pazar paylarını arttırma ihtiyacıyla aynı pazar içindeki rakipleriyle birleşmelere veya kendilerinden küçük olan ama farklı bölgelerde hakim olan bankaları satın alma yoluna gitmişlerdir.

Bankaları rekabetten uzaklaştıran sınırlayıcı düzenlemelerin 1980'li yıllarda kaldırılmış olması ve tek pazar-tek para bloğunun oluşturulma çalışmaları, banka birleşmeleri ve satın almaları açısından önemli etkenler olmuştur. Böylelikle bankalar iç ve dış pazarda rekabet edebilmek için güçlenme ihtiyacı hissetmişler; birleşme ve satın alma yoluna gitmişlerdir. Ayrıca kurları kontrol altına alan düzenlemelerin kaldırılması da Avrupa bankalarını birleşmeye itmiştir. Ancak 1992 tarihli "Yatay Birleşmeler Talimatı"(Horizontal Merger Guideline) birleşmelerdeki artış eğilimini yavaşlatmıştır.

ABD'ye bakıldığında, bankaları birleşmeye iten nedenlerin Avrupa'dan farklı olduğu görülmektedir. ABD'de bankalar birleşme yoluyla, daha fazla finansal kaldıraç kullanabildikleri ve hedefledikleri risk ve ürün dağılımını yapmalarına olanak sağladığı için birleşmeyi tercih etmektedirler.

1980 sonrasındaki 5-6 yıllık dönemde ABD'deki banka birleşmelerinin sayısı oldukça artmış ve ülkedeki toplam banka sayısında gözle görülür bir düşüş yaşanmıştır. Bunun yasal düzenlemelerin esnekleşmesine ve makroekonomik gerekçelere dayalı nedenleri vardır. 1980'li yılların başlarında ABD'de yaşanan- ülke standartlarına göre- yüksek enflasyonla mücadele için, sıkı para politikası uygulanmıştır. Bu politikanın bir sonucu olarak yükselen faiz oranları, uzun vadeli sabit kredi veren küçük banka ve mali kurumların aktif-pasif dengesini bozmuştur. Bu bankalar birleşmeyi tercih etmiş veya daha büyük bankalar tarafından satın alınmıştır. Ayrıca, Avrupa'da olduğu gibi, iç piyasada rekabetçi ve ölçek ekonomisi yaratabilen bankalara olan ihtiyaç ve teknolojiye yatırım yapmakta ucuz alternatif maliyet oluşturmak da ABD'de bankaları birleşmeye iten faktörler arasında yer almaktadır.

2.4. Birleşme ve Satın Almaya İlişkin Düzenlemeler

Avrupa Birliği Birleşme Mevzuatı

1990 yılından önce Avrupa Birliği'nde AB Yasası'nın 85 ve 86 numaralı maddelerine göre işlem yapılmakta idi. Bu maddelerde diğer rakiplerin zarar görmeyeceği bir düzeydeki pazar gücüne izin verilmekteydi. Buna göre, hakim pozisyonun (pazar gücünün) kötüye kullanılması suç olmaktaydı. 21 Eylül 1990'da yürürlüğe giren AB Birleşme Yönetmeliği, AB Yasasının 86 numaralı maddesinin tek başına hakim pozisyonun rekabeti engellediğini belirleme niteliğinin bulunmamasından dolayı işleme konulmuştur. Yeni yönetmelik, birleşmeler kapsamına alınacakları belirlemekte ya da piyasada bağımsız hareket edip yoğunluk oranını arttıran ortak girişimleri de yönetmelik kapsamına almaktadır. Yönetmelik 12 ülkede geçerlidir ve ülkelerden hiçbiri birleşmelere yönelik vakalarda kendi yasalarını kullanmayarak AB Birleşme Yönetmeliğini devreye sokmaktadır. Bu yasanın uygulayıcısı olan Birleşmeler Komisyonu yalnızca AB içinde oluşmuş birleşmelerden sorumludur ama sorumluluğu da üye devletlerle paylaşmaktadır. Söz konusu yönetmelik bankacılık ve finans sektörüne de aynen uygulanmaktadır. Ancak, bu sektörde faaliyet gösteren kuruluşlara yönelik bazı istisnalar da bulunmaktadır.

1992 etkisi diye de anılan, 1992 yılında uygulanmaya başlayan Yatay Birleşmeler Talimatı, mekanik bir yoğunlaşma incelemesinin ötesindedir. Bu talimat, çoğunlukla bölgeler arası veya yoğunlaşmanın yaşanmaya başlamadığı bankacılık sistemlerindeki küçük bankaların birleşmesine izin vermektedir.

ABD Antitröst Yasası

Son 40 yıldır ABD'de yatay birleşmelere karşı yoğun bir antitröst politikası uygulanmaktadır ve uygulama firmaların büyüklüklerinin sınırlanmasına dayanmaktadır.

ABD'deki rekabeti korumaya yönelik yasaların tarihçesi oldukça gerilere gitmektedir. İlk kez 1890 yılında yürürlüğe konan Sherman Yasasına göre tekelleşmeye yönelik firma birleşmeleri, ülke içinde veya dışında suç sayılmaktır. 1914 yılında yapılan Clayton Yasası ise, fiyat ayrımcılığı (price discrimination) ve iki firmanın birleşmesi gibi konuları ele alarak rekabeti engelleyici davranışlara sınırlama getirmiştir. Daha sonra bu iki yasa değişen şartlara göre yeniden düzenlenmiştir. Şu anda 1960 ve 1966 Banka Birleşmeleri Yasalarıyla birlikte yürürlükte olan Clayton Yasasının 7.bölümü rekabete potansiyel tehdit oluşturan birleşmeleri iptal etme gücüne sahiptir.

Yasanın uygulayıcısı olan komisyon sunulan birleşme taslağının rekabeti olumsuz etkileyip etkilemeyeceğine 30 gün içinde karar vermektedir. Bu uygulama genelde küçük bankaların birbirleriyle yaptıkları yatay birleşmeleri onaylarken; fiyatlar üzerinde olumsuz etkileri olacağı düşüncesiyle büyük bankaların yatay birleşmelerine onay vermemektedir.(Bunun bir istisnası, 1991 Temmuz ayındaki, Chemical Bank ve Manufacturers Hannover birleşmesidir.) Sherman Yasasının 2.bölümü ise AB Yasasının 86.maddesiyle benzeşmektedir. Yine de 86. madde tekelci gücün nasıl elde edildiğiyle değil, mevcut durumda nasıl kullanıldığıyla ilgilenmesi yönüyle Sherman Yasasından ayrılmaktadır. ABD Antitröst yasaları, AB Yatay Birleşmeler Talimatı'na göre daha ağır yaptırımlar getirdiği için uygulamada daha etkilidir.

Japonya Antitekel Yasası

Japonya'daki banka birleşmeleri Antitekel Yasasına tabi olmakla birlikte Japon Bankalar Kanununun çeşitli maddeleri de bankalara özel uygulamalar getirmektedir. Antitekel Yasasına göre, birleşmenin sektör içinde rekabeti engelleyici bir durum ortaya çıkarması kanuna aykırıdır. Aynı şekilde Bankalar Kanununa göre Maliye Bakanlığının izni olmadan iki bankanın birleşmesi yasal değildir.

Japonya'da AB ve ABD uygulamalarından farklı olarak, rekabet komisyonunun yanısıra Maliye Bakanlığı da devreye girmektedir. Ayrıca, Japonya yasalarıyla AB yasaları karşılaştırıldığında, Japonya'daki yaptırımların daha ağır olduğu ve Antitekel Yasasının daha sınırlayıcı maddeler içerdiği gözlenmektedir. Bunun bir sebebi de bankacılık sektöründe likiditenin korunması isteğidir.

2.5. Banka Birleşmeleri ve Satın Alma Örnekleri

ABD'de banka birleşmelerinin ve satın almalarının sayısı 1980'li yılların ilk yarısından itibaren artmıştır. Bu konudaki eğilimin Avrupa Birliği'nde ise 1980'lerin sonundan itibaren yaygınlaşmaya başlamış ve Tek Pazar'a giriş hazırlığı ile 1990'larda hız kazandığı gözlenmiştir.

Avrupa Birliği'nde 1988-1992 yılları arasında toplam 422 tane yatay banka birleşmesi olmuştur. Bölgeler arası banka birleşmelerinin sayısı ise 70'tir.Tablo 3'den de görülebileceği gibi, Almanya ve İtalya yatay banka birleşmelerinin yoğun olduğu ülkelerdir. 1988-1992 döneminde bu iki ülkenin de birleşme mevzuatının değişmesi birleşmelerin sayısını arttırıcı bir etken olmuştur.

Tablo 1: 1988-1992 Döneminde AB'de Oluşan Yatay Banka Birleşmelerinin Sayısı

Ülkeler	Çoğunluk edinme	Satın alma	Birleşme	Toplam
Belçika	4	5	2	11
İngiltere	9	14	1	24
Fransa	16	2	1	19
Almanya	12	70	11	93
İtalya	25	79	24	128
Hollanda	3	5	7	15

AB DANIŞMANLIK (1996), AT Birleşme Yönetmeliğinin Bankacılık ve Finans Sektörüne Uygulanması , AB Danışmanlık, 27.12.1996 sayısı

Tablo 2: 1988-1992 Döneminde AB'de Meydana Gelen Bölgeler Arası Banka Birleşmelerinin Sayısı

Hedef Ülke	Satın Alınan Banka Sayısı
Belçika	10
İngiltere	4
Fransa	20
Almanya	9
İtalya	5
Hollanda	3

ANIK GÜLGÜN (1994), "Joint Ventures with a dominant position under EC Competition Law", METU Studies in development, Sayı 21(3), s.295

Tablo 3: Yatay Birleşmeler Talimatı'nın Yürürlüğe Girmesinden Sonra(1992) İzin Verilen Belli Başlı AB Banka Birleşmeleri ve Satın Almaları

Taraflar	Tarih
Crédit Lyonnais/BGF Bank	11.01.1993
Deutche Bank/Banco de Madrid	28.05.1993
Commerzbank/CCR	09.08.1993
BAI/Banca Populare di Lecco	20.12.1993
GeneraleBank/CR Nederland Bank	25.09.1995
BHF Bank/Credit Commercial de France	02.05.1996
Credit Agricole/Banque Indosuez	10.07.1996

ANIK GÜLGÜN (1994), "Joint Ventures with a dominant position under EC Competition Law", METU Studies in development, Sayı 21(3), s.321

2.6. Banka Birleşmelerinin ve Satın Almalarının Performans ve Etkinlik Üzerindeki Etkileri

Banka birleşmelerini ve satın almalarını incelerken, birleşme öncesi ve birleşme sonrası bankaların, karlılık ve etkinlik değişimleri incelenmelidir. Böylelikle, birleşmelerin bankalara, bankacılık sektörüne ve ekonomiye ne kadar katkısı olduğu gözlenebilir.

Birleşmeler öncesi ve sonrası banka performanslarının karşılaştırılmasında banka karlılığı ve faaliyet etkinliği önem kazanmaktadır. Bu yolla, elde edilen kazançların gelir veya maliyet kaynaklı olduğuna karar verilebilir. Birleşmelerle ilgili yapılan çalışmalarda gözlenen kazançlar genelde yalnızca gelir kalemlerinde yer almaktadır. Aynı büyüklükte iki küçük bankanın birleşmesi sonrasında sinerji ve pazar payı artışı yoluyla brüt gelir artışı olmaktadır. Büyük bankalar ise birleşme sonrası brüt gelir artışını, piyasadaki hakim

pozisyonlarından yararlanarak yarattıkları fiyat artışıyla sağlayabilmektedirler. Diğer bir deyişle, maliyetler açısından bir etkinlik sağlanması her zaman mümkün olmamaktadır (A.N.Berger,1993).

Ayrıca, toplam maliyetin düşmesi ile etkinlik artışı arasındaki fark da ortaya konulmalıdır. Maliyet azalımı, gerek personel sayısını azaltarak gerekse ekonomik olmayan şubeleri kapatarak elde edilen maliyet küçülmesidir. Oysa bir etkinlik artışı olup olmadığını gözlemek için, toplam maliyetlerde anahtar bir rol oynayan işgücü maliyet oranının (personel ücretlerinin toplam aktiflere oranı) ve faaliyet giderleri oranının (toplam faaliyet giderlerinin toplam aktiflere oranı) birleşme öncesi ve sonrası değerlerini karşılaştırmak gerekmektedir. Performans değişimini saptamanın bir yolu da, özkaynak getirisi (ROE), aktif getirisi (ROA) gibi karlılık oranlarını incelemektir.

Banka birleşmeleri sonrasında üretim maliyetlerinin azalması, ölçek ekonomisine ulaşmak ve ürün gelişimi beklenen sonuçlardır, ancak bu olumlu değişikliklerin gerçekleşeceği şüphelidir. Ayrıca, etkinlik etkisi uzun dönemde ortaya çıkacak ama birleşmelerin ürün fiyatlarına yapabileceği olası ters etki daha kısa bir süre içinde hissedilebilecektir.

Bu konuyla ilgili yapılan bir çalışma (Stephen Rhoades,1986) göstermiştir ki, 1981-1986 yılları arasında ABD'de incelenen 898 yatay banka birleşmesinin sonucunda elde edilen etkinlik artışı çok belirgin değildir. Çalışmada birleşme öncesi ve sonrası üçer yıllık dönemler ele alınarak, olağandışı gider kalemleriyle ortalama uzun dönem gider performansı incelenmiştir. Veri setine dahil edilen bankaların çoğu küçük bankalar olup, pazarlar arası birleşmeler çalışmaya dahil edilmemiştir. Yatay birleşme yapan bankaların ölçek ekonomisi yarattıkları ancak piyasada rekabeti engelleyici yoğunlaşma oluşturabildikleri gözlenmiştir. Bu yüzden, yaratılabilen etkinlik artışı ile yoğunlaşma karşılaştırıldığında, net sonuç toplumsal refah kaybı olabilmektedir. Ancak, kesin bir yargıya varabilmek için, daha geniş bir zaman aralığında gözlem yapmak gerekebilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Türkiye'deki Son Krizlerin İncelenmesi

Yakın tarihimizde finans sektörümüz ve bankacılık kesimindeki gelişmeler ana hatlarıyla hatırlanacak olursa krizlerin nedenleri hakkında önemli ipuçları elde edilmiş olunacaktır. Türk bankacılık sektöründeki dönüşüm 24 Ocak kararları ile yurt içi tasarrufların arttırılmak istenmesiyle başlamaktadır. Dönemin hükümetinin faizi bugünkü tüketimi geleceğe ertelemenin ödülü olarak görmesinden hareketle sektöre yönelik olarak aldığı ilk karar Haziran 1980'de faiz oranlarının serbest bırakılması olmuştur. 70 sayılı KHK ile bankacılık sektörüne giriş kolaylaştırılmış, hamiline yazılı mevduat sertifikası uygulaması ile de kayıt dışındaki paraların sisteme çekilmesi istenmiştir. 1980-1990 yılları arasında bankacılık sektörüne yönelik kararların en önemlisi 3182 sayılı Bankalar Kanunu olup, buna 70 sayılı KHK'nin yasalaşması da denilebilir ki bu esnada TCMB tarafından da bankacılık sistemini uluslar arası piyasalara açma yolunda 32 sayılı karara hazırlık niteliğinde tebliğler yayınlanmıştır.

Ağustos 1989 tarihinde yürürlüğe giren karar ile aynı zamanda TL'nin konvertibiletisini sağlayan ortamın oluşmasına imkan sağlanmıştır. Ancak bankacılık sektöründe bu dönemde, bu sürece uyumlu politikaların hızla uygulamaya geçirilememesi sonucunda bankalar etkin fon yönetimi uygulamaları yapamamışlardır. Bu duruma hazine ve TCMB de yeterince uyum gösterememiş ve bu yeni oluşumu tamamlayacak düzenlemeleri yapamamışlardır. Böylece bankalar fon yönetiminin temel ilkelerini göz ardı etmişler ve yabancı para kaynaklara yönelmişlerdir. Bu eğilim 1994 krizi ile kesintiye uğramıştır. Kriz sonrasında hazine ve TCMB sermaye yeterliliği ve net genel pozisyon oranlarını devreye sokarak sektörü uluslar arası bankacılık kurallarına uyum yönünde düzenlemeye ve hukuki altyapıyı kurmaya yönelik çalışmalara başlamış ancak sonuçta üç banka sistem dışında kalmıştır.[29]

[29] Ömer Faruk Çolak ve Aslan Yiğidim, "Türk Bankacılık Sektöründe Kriz", Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim 2001.

1994 krizini çözmeye yönelik ekonomik politikalar uygulanırken, bankacılık sektöründe tasarruf mevduatının tamamı sigorta fonu kapsamına alınmıştır. Ancak bu uygulamanın çok uzun sürdürülmesi ve gerekli düzenlemelerin yapılmaması bankacılık sisteminin ve ülkemizin 1999 yılından itibaren girdiği kriz ve sıkıntıların da başlıca kaynağı haline gelmiştir.

3.1. Nisan 1994 Krizi

1994 yılının başında yaşanan kriz çok hızlı bir biçimde ortaya çıkmış ve aynı hızda gelişmiştir. Devalüasyonla mali sektörde ateşlenen kriz, sistemden önemli ölçüde mevduat çekilmesine yol açmıştır. Çekilen mevduatın önce büyük bankalara ve devlet tahviline, ardından buradan da çekilerek dövize yönelmesi ile sistem büyük bir kriz yaşamıştır.

Merkez Bankası'nın zamanında ve gerekli müdahaleyi yapamaması nedeniyle kriz yaygınlaşmış ve tüm ekonomiyi tehdit eder hale gelmiştir. Kriz ile gelen şok bankacılık sisteminde toplam varlıkların ciddi biçimde azalmasına, aktif ve pasif yapısında önemli değişiklikler oluşmasına neden olmuştur. Bu dönemin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilecektir;

- Faiz oranlarının yükselmesi, başta hazine olmak üzere tüm finansal kurum ve kuruluşların ve reel sektör firmalarının borçlanma maliyetlerini arttırmıştır.
- Kriz bankalar ile müşterileri arasındaki güven ilişkisini olumsuz etkilemiştir.
- Faiz oranlarının yükselmesi kredi çöküşüne, reel üretimin ve milli gelirin azalmasına, işsizliğin artmasına yol açmıştır.
- İMKB endeksi önemli düşüşler göstermiş, borsada işlem hacmi önemli ölçüde azalmıştır.[30]

Nisan 1994 Krizinin nedenleri finansal ve yapısal nedenler olmak üzere iki grupta incelenebilecek olup, aşağıdaki bölümde yer almaktadır.

[30] Ercan Aslanoğlu. "5 Nisan Kararları ve Dünyadan Örnekler" İktisat Dergisi 349, 1994.

3.1.1. 1994 Krizinin Finansal Nedenleri

Kriz öncesi dönemde kamu açıklarının hızla artması toplam talebin ve reel büyüme hızının artmasına neden olmuş, yıllar itibarıyla büyüme hızındaki istikrarsızlığın getirdiği belirsizlik ortamı iç dengesizlikler yaratırken, artan talep dış dengenin de bozulmasına yol açmıştır. 1993 yılında iç borç faiz oranlarını düşürmek için ihale iptalleri ya da borçlanma miktarlarına sınırlar getirilmesi gibi politikalar izlenmiştir. Hükümet faizleri düşürmek ve vadeyi uzatmak için iç piyasadan borçlanmayı reddettiğinden, dış kaynak kısıtı nedeniyle borçlanma gereği çoğunlukla Merkez Bankası kaynaklarından kısa vadeli avans şeklinde karşılanmıştır.

Faizleri düşürme politikasına uygun olarak Merkez Bankası da bankalar arası para piyasası işlemlerinde faiz oranlarını yükseltmemiştir. Bütün bunların etkisiyle piyasada kalan fazla likidite dış dengenin bozulması, kurun değerli tutulması ve devalüasyon beklentileriyle, 1994 yılının başlarında dövize yönelmiştir. Resmi kurlarla serbest piyasada oluşan kurlar arasındaki marjın %23'e kadar çıkması üzerine 26 Ocak 1994 tarihinde TL yabancı paralar karşısında yaklaşık %14 oranında devalüe edilmiştir. Bu gelişmeler sonucu, uluslararası rating kuruluşlarının Türkiye'nin kredi notunu düşürmesi ve üç bankanın kapatılması ile ekonomi krizin eşiğine gelmiştir.

3.1.2. Yapısal Nedenler

Kriz öncesi 1993-1994 döneminde iç borçlanma politikasında yapılan düzenlemeler mali piyasalar tarafından kabul görmeyince, hükümet borçlanamaz duruma düşmüş, kamu kesimi borçlanma gereğindeki artış giderek iç borç yönetimi sorunu haline dönüşmüştür.

Kamu kesiminin 1980'li yılların sonlarından itibaren giderek artan fon ihtiyacı çoğunlukla iç mali piyasalardan borçlanarak karşılandığı için özel kesimden kamu kesimine kaynak aktarımı yaşanmıştır. Borç yoluyla sağlanan bu aktarım, kamunun uzun dönem büyüme potansiyelini etkileyecek yatırım harcamalarını artırmak ve

finanse etmek yerine, kısa vadeli cari harcamaların finansmanında ve faiz ödemelerinde kullanılmıştır.

Özel kesim ise kendilerine yapılan faiz ödemeleri ile yatırım yapmak yerine, yüksek reel faizler nedeniyle kamuya borç verici konumuna düşmüş ve büyümenin dinamiği olan fiziki yatırımlar azalmış, bu da gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemiştir. Türkiye ekonomisi, yukarıda genel hatlarıyla özetlenen yapısal sorunların zaman içinde finansal sorunlara dönüşmesiyle, mali piyasalardan borçlanamama şeklinde patlak veren 1994 krizini yaşamıştır.

3.1.3. 1994 Krizinin Etkileri

1994 yılında yaşanan krizin makro ekonomik etkileri ile finansal ve parasal etkileri ana hatları ile şu şekilde özetlenebilir. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla 1993 yılında %8,0 artmış iken 1994 yılında %5,5 oranında azalmıştır. Aynı eğilim Gayri Safi Milli Hasılada da ortaya çıkmış ve 1993 yılında %8,1 artan GSMH 1994 yılında %6,1 azalmıştır. 1994'ün ikinci üç aylık döneminde en yüksek noktaya çıkan GSYİH ve GSMH düşüşü 1994'ün üçüncü ve dördüncü üç aylık dönemlerinde ve 1995'in ilk çeyreğinde de sürmüştür. Krizin milli gelir üzerindeki olumsuz etkisi ancak 1995'in ikinci çeyreğinde giderilmiştir.

1993 yılında ortalama %58,4 olan Toptan Eşya Fiyatları Endeksi (TEFE) artışı 1994 yılında ortalama %120,7 olmuştur. Aynı eğilim Tüketici Fiyat Endeksinde de (TÜFE) yaşanmış ve 1993'te ortalama %66 olan artış, 1994'te %106'ya çıkmıştır.

Krizin hem önemli nedeni hem de önemli sonuçlarından birisi döviz kurlarındaki değişme olmuştur. Ocak 1994'te yaşanan devalüasyonun ardından mayıs ayı sonuna kadar kurlardaki artış ve aşırı değişkenlik sürmüş ve haziran, temmuz ve ağustos aylarında yaşanan gerilemeden sonra eylül sonunda mayıs ayındaki değer yeniden yakalanmıştır.

Kriz faiz oranlarını da önemli ölçüde etkilemiş ve yükselmesine yol açmıştır. Krizle birlikte İMKB endeksinde şubat ayında başlayan düşüş sonrasında endeks ancak temmuz ayında kriz öncesi düzeyini yakalayabilmiştir. Kriz öncesi yüksek düzeylerde olan bankaların açık pozisyonu krizin ardından azalmıştır. Krizle birlikte bankaların aktifleri içinde kredilerin payı düşerken kamu menkul kıymetlerinin payı yükselmiştir. Bankaların karlılığı (net kar/net öz kaynak) 1993 yılında %37,2 iken 1994 yılında %24,3'e düşmüştür.

Bunun nedenleri faiz gelirlerinin faiz giderlerini karşılama oranının düşmesi ve açık pozisyonun getirdiği zararlardır. Krizle birlikte Döviz Tevdiat Hesapları (DTH) önemli ölçüde azalmıştır. Bunun temel nedeni krizle birlikte yitirilen güven kaybının bir sonucu olarak DTH sahiplerinin nakite yönelerek efektif şeklinde fon tutmayı tercih etmeleridir.

Krizin ocak ayının sonlarında başlamasıyla birlikte finansal verilerdeki olumsuz etkiler mayıs ayında bir ölçüde normal düzeylerine başka deyişle kriz öncesi düzeylerine gelmiştir. Buna karşılık krizin reel sektör üzerindeki etkileri hem gecikmeyle ortaya çıkmış ve hem de daha uzun sürmüş ve bir çoğu ancak 1995 yılının ikinci çeyreği ile birlikte kriz öncesi düzeylerine gelmiştir.

3.2. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri

21 Kasım 2000 tarihi Türkiye'de ekonomik ve siyasi açıdan önemli bir dönemeç olmuştur. Yılların verdiği tüketim alışkanlığının faizlerin düşmesini fırsat bilen bankalar tarafından sürekli körüklenmesi, diğer yandan siyasiler tarafından ülkenin yapısal reformlarının gerçekleştirilememesi 21 Kasım 2000'de kriz şeklinde ortaya çıkmıştır. Her önemli mali krizde olduğu gibi bu krizde de mali kesimde başlayan sarsıntı kısa süre sonra reel kesimin de derinden etkilenmesine neden olmuştur.

3.2.1. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinin Nedenleri

Kasım 2000'de yaşanan krizin başlıca nedeni, 2000 yılında uygulamaya konulan ekonomik programın istenilen sonuçlara ulaşamamasıdır. Bunun temel nedenleri aşağıdaki gibi üç grupta toplanabilecektir;[31]

- Türk Lirasının reel olarak değerlenmesiyle ithalatın hızlı bir biçimde artması ve cari işlemler dengesinin bozulması,
- Özelleştirmede gecikmeler,
- Yapısal reformlara ilişkin gecikmeler.

Belirtilen bu nedenler ağustos ayı sonlarından itibaren iç ve dış piyasalarda ekonomik programın sürdürülebilirliğinin giderek daha fazla sorgulanmasına yol açmıştır. Bu ortam,tedirginliği artırarak sermaye hareketlerini ve faiz oranlarını olumsuz etkilemiştir.

Bu süreç sonunda 22 Kasım 2000 tarihinde bazı bankaların kaynak ihtiyacı içine düşmesi, para ve sermaye piyasalarında büyük dalgalanmalar başlatmış ve likidite krizine dönüşen bir bankacılık krizi ortaya çıkmıştır.

Bu krizde, Demirbank, Etibank ve Bank Kapital'in Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesiyle Fondaki bankaların sayısı 11'e çıkmıştır. 2000 yılının sonbaharında kamu bankalarının görev zararı sorunu da aciliyetle çözüm bulunması gereken bir sorun niteliğini kazanmıştır.

3.2.2. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinin Özellikleri

- Kasım 2000'de yaşanan kriz bir likidite krizidir. Likiditeyi bulan dövize hücum etmemiştir. Tam tersine her yıl sonunda oluşan döviz talebinin yarattığı bir likidite sıkışıklığı sonuçta döviz talebinde sıçrama yaratmıştır. Nitekim krizin en yüksek

[31] Eğilmez ve Kumcu, a.g.e., s.29.

düzeye çıktığı bir noktada bile gerçek kişilerin dövize olan talebinde herhangi bir artış olmamıştır.

- Likidite krizinin çıkışına neden olan temel unsur bankalarla ilgili düzenlemelerin çok kısa sürede yapılacağına ilişkin beklentiden kaynaklanmıştır.

- Kriz, kamu otoritesince yanlış teşhis edilmiş ve dolayısıyla yanlış tedavi uygulanmıştır.

- Yanlış tedavi sonucunda faizler, daha makul bir düzeyde dengelenebilecekken çok yükseklere çıkmıştır.

Kasım 2000 krizi sonrası iki temel sorun boy göstermiştir. Birincisi, krizle birlikte yükselen faiz oranları döviz kurundaki artış hedefinin çok üzerinde seyretmeye başlamıştır.

İkincisi, krizin başta kamu bankaları olmak üzere bankacılık sisteminin mali yapısında oluşturduğu hasar sistemin kırılganlığını artırmıştır.

Bu uyumsuzluk ve artan kırılganlık, Şubat 2001 sonlarındaki hazine ihalesi öncesinde meydana gelen siyasi gerginlik ile birleşince, sürekli tedirginlik içinde olan piyasalarda panik ortamı oluşmuş, sisteme olan güven tamamen kaybolmuş ve 19 Şubat 2001 tarihinde Türk Lirası yeniden ciddi bir atakla karşı karşıya kalmıştır. Böylelikle ödemeler sistemi kilitlenmiş, öte yandan mevcut sabit döviz kuru sisteminin sürdürülebilirliğine ilişkin ciddi güven sorunu daha da derinleşmiştir.

Şubat 2001 krizi daha ciddi boyutlarda ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kamu bankalarının, bütçe yükünün devir edilmesi sonucu oluşan görev zararlarından ötürü yaklaşık 20 milyar dolar alacakları nedeniyle ortaya çıkan açıkları zamanında kapatılamayınca piyasalar üzerinde baskılar artmıştır. Özellikle bu bankaların içinde bulundukları likidite sıkıntısı interbank piyasalarında faizlerin aşırı yükselmesine neden olmuş ve genel olarak piyasadaki faizler üzerindeki baskıyı arttırmıştır.

3.2.3. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinin Türk Finans Sektöründe Ortaya Çıkardığı Sonuçlar

Toplam Mevduat: Dolar bazında toplam mevduat hacmi yüzde 43, TL mevduat hacmi ise yüzde 22 oranında daralmıştır.

Toplam Krediler: Kredi arzı da reel olarak, hızlı bir daralma göstermiştir. Hem kurumsal kredi hem de tüketici kredileri azalmıştır. Bunda kriz ortamının neden olduğu yüksek riskler ve belirsizlik nedeniyle bankaların likiditelerini güçlendirme amacıyla kredi arzını sınırlandırması yanında ekonomideki hızlı daralma nedeniyle kredi talebinin daralması etkili olmuştur.

Tablo 4 – Toplam Mevduat ve Krediler

2001 Yılı	Trilyon TL	Milyon $	TL % Değişme	$ % Değişme
Toplam Krediler	35.631	24.631	-27	-41
Tüketici Kredileri	4.768	3.296	-29	-67
Mevduat	31.671	21,894	-22	-43
TL	17.552	12.133	2	-53
YP	14.119	9.760	63	-24

Ekonomide yaşanan kriz kredi riskinin de hızla büyümesine neden olmuştur. Fon bankaları ve kamu bankalarının şüpheli kredileri için karşılık ayırmada daha radikal davranmaları ve karşılıklar kararnamesindeki değişikliğin de etkisiyle tahsili gecikmiş alacaklar dikkati çeken bir yükselme göstermiştir. Merkez Bankası verilerine göre, takipteki krediler 4.526 milyon dolardan 4.822 milyon dolara yükselmiştir. Takipteki kredilerin toplam kredilere oranı 8 puan artarak yüzde 18'e ulaşmıştır.

Tablo 5 – Takipteki Krediler

Bankalar/Takipteki Krediler	2000($)	2001($)	2000(%)	2001(%)
Takipteki krediler Toplamı	4.526	4.822	10,2	18,3
Kamu bankaları	1.567	2.454	12,5	48,0
Özel bankalar	862	1.037	4,0	6,8
Fon bankaları	1.963	1.153	74,3	327,7
Yabancı bankalar	46	72	3,6	8,1
Kalkınma ve yatırım bankaları	88	107	2,7	3,9

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

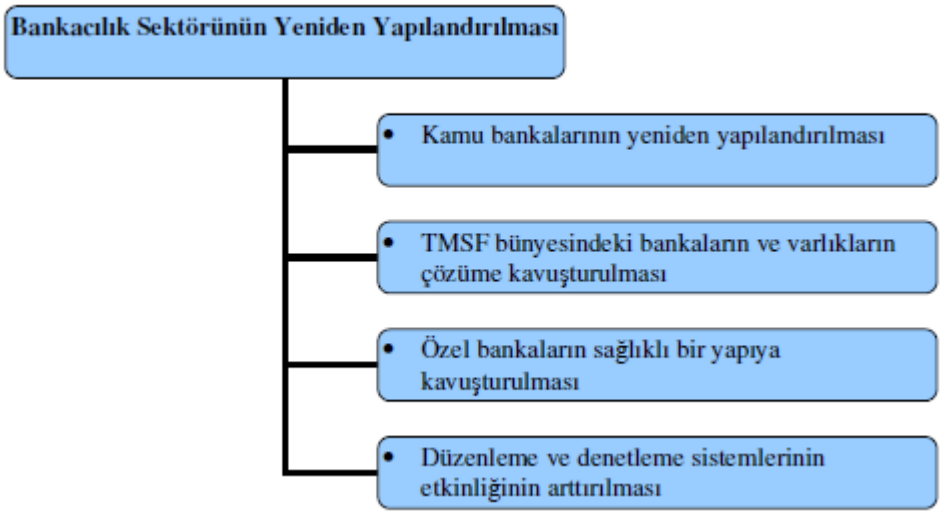
Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma

Krizlerin etkisiyle mali bünyeleri ve karlılık performansları kötüleşen bankaları daha sağlıklı bir yapıya kavuşturmak amacıyla 2001 yılının Mayıs ayında "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" uygulamaya konulmuştur.

Sektörün yeniden yapılandırılması;

- Kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması
- TMSF bünyesindeki bankaların çözüme kavuşturulması
- Krizlerden olumsuz etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması
- Bankacılık sektörünün daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturulması için düzenleme ve denetleme sistemlerinin etkinliğinin arttırılması

hedeflerini gerçekleştirmek üzere dört temel unsura dayandırılmıştır.[32]

Şekil 7 - Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması

[32] BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu-(VII), Ekim 2003.

Kamu maliyesi üzerinde yeniden yapılandırma sürecinde görev zararları dahil olmak üzere; kamu bankaları için 21,9 milyar USD, TMSF'ye devredilen bankalar için ise 17,3 milyar USD olmak üzere toplam 39,3 milyar USD'lik ek bir yük ortaya çıkmıştır. Bu tutarın GSYİH'ye oranı % 26,6'dır.[33]

Diğer taraftan bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasının, 5,2 milyar USD'si TMSF tarafından ve 2,7 milyar USD'si kriz dönemlerinde eriyen sermayeleri güçlendirmek üzere özel sektör bankaları tarafından olmak üzere özel sektöre maliyeti toplam 7,9 milyar USD olarak gerçekleşmiştir. Bu tutarın GSYİH'ye oranı % 5,3'tür.

Sonuç olarak bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasının toplam maliyeti 47,2 milyar USD olarak gerçekleşmiştir. Toplamda bu tutarın GSYİH'ye oranı ise % 31,8'e ulaşmaktadır.[34]

BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu-(VII)'nda yer alan bilgiye göre; kamu bankalarının yeniden yapılandırılması amacıyla aktarılan kaynak 2001 yılı itibarıyla GSYİH'nın %14,8'ine ulaşmakla birlikte, bu bankalara aktarılan DİBS'lerin çok büyük kısmının bu bankaların bilançolarında gizlenen bütçe açıklarının kamu maliyesinin şeffaflaşması doğrultusunda bir ödeme planına bağlanması işlemi olduğu dikkate alındığında, yeniden yapılanmanın kamu maliyesi üzerine etkisi daha düşük olacaktır. Buna göre görev zararları hariç yapılan sermaye desteği göz önüne alındığında yaratılan ek yükün GSYİH'ye oranı %2'ye düşmektedir.

4.1. Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması

Kamu bankalarının kriz döneminde piyasayı bozucu en önemli etkisi olduğunu göstermişlerdir. Etkinsiz yönetim ve siyasi yönlendirilmelerle nakit sıkıntısı yaşayan bankaların maliyeti de büyük boyutlara ulaşmıştır. Kamu bankalarının yüklenilmiş görev zararları 2001 kriz döneminde bilanço büyüklüğüne oranının %50 'e ulaştığı

[33] BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu-(VII), Ekim 2003.
[34] BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu-(VII), Ekim 2003.

ve sermaye açığına yol açtığı gözlenmiştir. Ayrıca kamu bankalarının toplam mevduat içindeki payı %40 iken krediler içindeki payı %25'de kaldı ve büyük oranda kriz döneminde şüpheli alacak şekline dönüştüğü ve yeterli karşılık ayrılmadığı gözlenmiştir. Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması finansal ve operasyonel yönden incelenecektir.

4.1.1. Kamu Bankalarının Finansal Yeniden Yapılandırılması

Finansal önlemler bankacılık krizi sonrası acil ve kısa vadeli önlemleri içermektedir. Kısa vadeli önlemleri şu şekilde sıralayabiliriz:

-Görev Zararlarının Tasfiyesi
-Kısa Vadeli Yükümlülüklerin Azaltılması
-Sermaye Yapısının Güçlendirilmesi
-Mevduat faiz Oranının Piyasa Şartlarına Uyumu ve Kredi Portföyünün İyileştirilmesi

Kamu bankalarının kriz sonrası görünen ve büyüyen görev zararlarına karşılık olarak değişken faizli menkul kıymetler verilmiştir. Böylece bankaların muhasebe hesabı olarak aktif tarafının artırılarak sermaye yapısı güçlendirilmeye çalışılmıştır.

Nakit 326 trilyon TL nakit dışı 3.224 trilyon TL civarında kaynak aktarılmıştır.

Alınan önlemlerle 2000'de görev zararları sonucu oluşan borç 17.413 Trilyon TL'den 2001 yılında net 7.759 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Kamu bankalarının birçok banka gibi 2001 krizinden sonra likidite sorunu yaşamıştır. Likidite sorunu borçlanma gerekliliğini artıran bir unsurdur. Yeniden yapılandırılma çalışması içinde özellikle kısa vadeli borçlanma gereği Merkez Bankasında repo veya doğrudan satış aracılıyla likidite sağlama olanağı verilmiştir.

Kamu bankalarının 16 Mart 2001 tarihinde 8,5 trilyon TL özel bankalara ve banka dışa kesime borçları sıfırlandırılmıştır.

Sermaye yeterlilik rasyolarında iyileşme sağlanması için risk seviyesi düşük DİBS'nin payının artırılması sağlanmıştır. Nakit ve menkul kıymet olarak kamu bankalarına aktarılan kaynaklar ile aralık 2000'de 2.9 katrilyon TL tutar olan ödenmiş sermaye Ağustos 2003'de 3.4 Katrilyon TL ulaşmıştır. Aynı dönemde özkaynaklar sırasıyla 7,1 ve 7,8 katrilyon TL olmuştur.

Kredi portföyünü iyileştirmek için gerekli yasal düzenlemelerle desteklenerek takipteki alacakları hesabına aktarma ve gerekli karşılıkları ayırma şeffaf olunması konusunda çalışma sağlanmıştır. Kamu bankalarında piyasa şartlarından uzaklaşan ve krizde rol oynayan faiz dalgalanmaların önlemek için DİBS faiz oranının altında mevduat faiz oranı belirlenmiştir ve verilen kredilerin faiz oranı kaynak maliyeti, verimlilik ve etkinlik ilkelerine uygun belirlenmeye başlanmıştır.

4.1.2. TMSF Bankalarının Finansal Açıdan Yeniden Yapılandırılması

TMSF kapsamındaki bankaların finansal yönden yeniden iyileştirilmesi bankaların kısa vadeli yükümlülüklerin azaltılması, açık pozisyonlarının kapatılması ve mevduat faiz oranlarının piyasa koşullarına uygun hale getirilmesini içermektedir.

Kapsamdaki bankaların zararlarını karşılamak finansal yapılarını sağlamlaştırmak ve yükümlülüklerinin devredilmesi amacıyla Hazine Müsteşarlığı tarafından özel tertip tahviller ihraç edilmiştir. İhraç tutarı TL olarak toplam 16.3 katrilyon TL ulaşmıştır. TMSF bankaları hazine tarafından verilen özel tertip tahvillerin bir bölümünü kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla kullanılmıştır. Merkez Bankası'na kesin satış yapmak yoluyla sağlanan kaynaklar Mart 2001 tarihinde 5.2 Katrilyon TL olan TCMB dışındaki kısa vadeli yükümlülükler sıfırlanmıştır. Aynı tarihte 2.6 katrilyon TL kısa vadeli yükümlülükler de 2002 yılı içinde karşılanmıştır.[35]

[35] BDDK, a.g.e., s.16

Fon bankalarının varlıklarının hızlı ve etkin yönetimi amacıyla yeni bir organizasyonel yapılandırma ile takipteki alacaklar, iştirakler ve gayrimenkuller tahsilât dairelerine devredildi. Devir tarihleri ile Ağustos 2003 arasındaki dönemde takipteki alacaklarından yapılan tahsilatlar, geri ödeme planına bağlanan alacaklarından yapılan tahsilatlar, banka, iştirak ve gayrimenkul satışlarından elde edilen gelirler toplamı 1.8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.[36]

Bankaların fona devri ile 31.12.2004 arasında takipteki alacaklardan tahsilatlar sonucu yaklaşık 1,4 Milyar dolar gelir elde etmiştir. Fon bünyesinde tahsilat dairelerince gerçekleştirilen tahsilatlardan 1.238 milyon dolar fon bankalarının bünyesinde gerçekleşen tahsilatlardan ise 168,7 milyon dolar gelir elde edilmiştir.

4.2. Özel Sektör Bankalarının Yeniden Yapılandırılması

Türkiye'de yaşanan bankacılık krizlerinden sonra özel bankaların fon bünyesine alınması sonrasında diğer özel bankalar için aynı sorunların tekrar etmemesi için yeniden yapılandırmaları gündeme gelmiştir.

Özel bankaların sağlıklı yapıya kavuşturulması için sermaye yapılarının güçlendirilmesi, piyasa risklerinin en aza indirilmesine çalışıldı. Özellikle bankaların sermaye artırımı, sermaye benzeri kredi temini, birleşme ve devralmalar, şube ve personel kalitesinin iyileştirilmesi, bankacılık maliyetlerinin azaltılması, yoğunlaşmış kredilerinin yeniden yapılandırılması, iştirak ve gayrimenkullerden yapılandırma ve satış, bankacılık sistemine yabancıların ortaklık ya da satın alım yoluyla girişi şeklinde belirtilebilir.[37]

Özel bankaların kriz döneminde yeniden yapılandırılmasına gerek duyulan sorunları şu şekilde sıralanabilir;[38]

[36] Chambers, a.g.e., s.33
[37] BDDK, a.g.e., s. 34
[38] Chambers, a.g.e., s.33

-Yaklaşık 9 milyar dolar bilânço içi yabancı para açık pozisyonu ile yüksek tutarda sendikasyon kredisi kullanımına bağlı yüksek kur riski,
-Elde edilen kaynakların kısa vadeli olması nedeniyle artan likidite ve faiz riski,
-Kriz döneminde aşırı yükselen faizler ve yükselen devalüasyonun etkisiyle 2001'de gerçekleşen 2,7 milyar dolarlık zarar ve sermayeleri 6 milyar dolar erimiş; özkaynakların aktiflere oranı 2000 sonunda %15,4 iken 2001 içerisinde %7,1'e kadar gerilemişti. Kısaca özkaynak yetersizliği söz konusuydu.

-İç denetim ve risk yönetiminde yetersizlik,
-Küçük ölçekli ve parçalı yapı nedeniyle sistemdeki karlılığın düşüşü
-Takipteki krediler arasına alınmayan ve karşılık ayrılmayan kredilerde artış.

Öncelikle bankaların kendi kaynakları ile sermaye yapıları güçlendirildi. Kriz döneminde sermaye artışı 2,4 milyar dolardır. Krizin en önemli gösterge ve sebeplerinden sayılan bankaların döviz açık pozisyonlarını iç borç takas yöntemiyle 2000 yılındaki 8,4 milyar dolarlık seviyesinden krizde alınan önlemlerde kriz sonrasında 2003 yılı 764 milyon dolarak kadar indirilmiştir. İç borçlanma araçları olarak değişken faizli dövize endeksli ve döviz cinsinden tahvillerin payının yükselmesi özel kesim faiz riskinin azalmasına sebep olmuştur. Değişken faizli, dövize endeksli ve döviz cinsinden iç borçlanmaya ağırlık verilmesiyle birlikte, kur ve faiz riski sınırlandırıldı.

Finansal sektörde özellikle borçların yeniden yapılandırılması sürecinde Londra yaklaşımın örnek alındığı kısaca İstanbul yaklaşımı olarak adlandırılan programla;

BDDK'nın onaylamasına paralel olarak 3 yıllık bir sürede borçlular sözleşmeye bağlanarak, gerektiğinde ek finansman desteği sağlanarak borcun yeniden yapılandırılması veya borç ödeme planının düzenlenmesine imkân sağlamıştır.

Firma ile Finansal yeniden yapılandırma Sözleşmesi imzalanmıştır. Toplam borç tutarı 5,4 Milyon dolardır.[39]

Bakanlar Kurulu Bankalar 12 Mayıs 2001 tarih 4672 sayılı karar ile Bankalar Kanununda çok önemli değişiklikler yapmıştır. Bankacılık kanununda yapılan değişiklikler ana başlıklarıyla şu şekilde sıralanabilir:[40]

-Kredi ve iştirak sınırları değiştirilmiştir,
-Pay sahipliği ve devir payları oranları değiştirilmiştir,
-Banka ortakları ve yöneticilerinin şahsi sorumlulukları artırılmıştır,
-İdari ve adli suç ve cezalar yeniden düzenlenmiştir,
-Özel Finans Kurumlarının kurulması ve kaldırılmasına ilişkin yetki BDDK'ya bırakılmıştır,
-Bankaların ayırdıkları karşılıklara ilişkin düzenleme yapılmıştır,
-Yabancı para pozisyonunun sınırları çizilmiştir,
-Bankaların kuruluş, faaliyet, birleşme ve devirlerine ilişkin değişiklikler yapılmıştır,
-Bankaların konsolide bazda mali tablolar düzenlemesine karar verilmiştir,
-Mevduat sigortası 50 milyar ile sınırlandırılmıştır,
-Uluslararası muhasebe standartlarının uygulaması güçlendirilmiştir.

4.2.1.Bank Ekspres Hakkında

Bank Ekspres 18 Şubat 1992 tarihinde kurulmuştur. 1994 yılında Doğuş Holding tarafından satın alınmış ve 1997 yılında Korkmaz Yiğit Holding tarafından satın alınmıştır. Zararı öz kaynaklarını aşan, mali bünyesi zayıflayan Bank Ekspres 23 Ekim 1998 sonunda Tasarruf Mevduatları Sigorta Fonu (TMSF) kapsamına alınmıştır. 30 Haziran 2001 yılında Tekfen Holding tarafından satın almasıyla beraber, 18 Ekim 2001 tarihi itibariyle Tekfen Yatırım ve Finansman Bankası A.Ş ile

[39] Keskin, Alparslan ve İnan, a.g.m., s.76
[40] TBB, "Bankacılık ve Araştırma Grubu Raporu: Son Dönemde Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasal ve Düzenleyici Değişiklikler 1999-2001", Ankara,2001, ss.7-12

birleştirilmiştir. 26 Ekim 2001 yılında Tekfen Bank A.Ş. adını almış ve 23 Şubat 2007 yılında Eurobank EFG tarafından satın alınmasıyla 11 Ocak 2008 yılında Eurobank Tekfen adını almıştır.

4.2.2.Bank Ekspres'in Batışı

1992 yılında 100 Milyar Lira sermaye ile kurulan Bank Ekspres'in sermayesi 1997 yıl sonunda 5 Trilyon iken,1998 Ocak ayında 10 Trilyona çıkar.Banka,22 Ekim'de sermayesini 20 Trilyon Liraya çıkarma kararı alır.

Mevduatı kurulduğu 1992 yılında 687 Milyar lira olan ve 1997 yılı sonunda 68,1 Trilyon liraya ulaşan bankanın mevduatı yapısı ise raporlara şöyle yansır:

'Toplam mevduatın 6,6 Trilyon lirası tasarruf mevduatı,3,2 trilyonu ticari kuruluşlar mevduatı,8,5 trilyonu bankalar mevduatı,47,3 trilyonu Döviz Tevdiat Hesabı ve 2,6 trilyon lirası diğer mevduattır. 1996 sonunda 1,2 trilyon liralık net karla 24.sırada yer alan Bank Ekspres,1997 yılında 4,008 trilyonluk net karla 20. sıraya oturur.Bankanın öz kaynakları ise 1996 yılında 2,6 liradan 1997 yılı sonunda 5,9 trilyon liraya yükselir.Bankanın iki adet yabancı iştiraki bulunmaktadır.

Bank Ekspres'in TMSF'ye devir tarihi itibariyle banka zararı 434 milyon 952 bin dolardır.

BDDK raporuna göre,hakim ortağın bankadan kullandığı kredi tutarı da 310 milyon 856 bin dolardır.Sadece kaset sonrası bankadan çekilen paranın 220 milyon dolar olduğu düşünülürse,Bank Ekspres gerçeği daha iyi anlaşılmış olur.Bu olay günlerce konuşulur.Dönen dolaplar,perde arkası ilişkiler.Meclis komisyonlarında bile en çok konuşulan konulardan biri olma özelliğini gösterir Türkbank, Bank Ekspres ve Korkmaz Yiğit.Türkbank ve Bank Ekspres zincirinin Türk siyasetinde yarattığı deprem ise tartışılmaz.

Korkmaz Yiğit bu olaydan sonra bankacılıktan ayrılır.Medyadan da kopar.Esas işi olan müteahhitliğe döner.Ardında milyonlarca dolarlık takıntı ile,ardında siyaseti de,bürokrasiyi de kirleten bir sürü örnekle.

4.2.3.Bank Ekspres'ten Mevduat Çıkışı

Bankayı 1997 yılında 85 milyon dolara satın alan ve neredeyse yarım milyar dolar zararla devlete yıkan Korkmaz Yiğit'in gelişmelerle ilgili değerlendirmesi ise şöyledir:

'Bank Ekpres'e TMSF el koymadı.Ben devrettim.Çünkü hakkımda çıkan iddialar ve gelişen olaylardan sonra bankadan sürekli para çekişi oldu.Başlangıçta bankanın likiditesi buna müsaitti.Ancak bir haftada 220 milyon lira(o zamanki kurla 61 trilyon lira) çekildi.Buna hiçbir banka dayanamazdı.Hakkımda çıkan haberler devam ettiği sürece de bu para çıkışının süreceğini tahmin ettim,ilk para çıkışının başladığı günden itibaren Merkez Bankası'nı ve Hazine'yi bilgilendirdik. Hazırlıklıydık. Ancak bunun ne kadar süreceğini kestirmek güçtü.

Yetkililere(bizi izlemeye devam edin) dedik.Bankanın sermayesini de 10 Trilyon liradan 20 trilyon liraya çıkardık.5 trilyon lira da bankaya yatırdık.Ancak ne olaylar durdu,ne de para çıkışları.Hükümet (destek olalım) dedi.Devlet Bakanı Güneş Taner,Hazine ve Merkez Bankası temsilcileriyle toplantı yaptık.Onlar(mevduat munzam karşılıklarını ve mevduat miktarını artırıp size destek sağlasak bankanın sorunu çözer mi?) dediler.Beni(Bankayı sorunsuz halde götürdük.Fakat hakkımdaki haberler devam ettiği sürece çıkışın durmayacağına inancım büyük) yanıtını verdim.Bankacılık sektörünün zarar görmemesi,mevduat sahiplerinin ve banka çalışanlarının mağdur olmaması için kendi isteğimizle bankayı biz devrettik.

4.3. Banka Gözetim ve Denetim Yapısının Güçlendirilmesi

Sektörde etkin bir gözetim ve denetim yapısını oluşturulması için makro ekonomik yapının sağlıklı olması, gelişmiş altyapı, etkin bir piyasa disiplini bankalardaki sorunların çözümüne yönelik etkin ve sistematik koruma sağlayacak mekanizmaların olması önemlidir. Gözetim ve denetimde amaç, bankacılık sisteminin daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturarak sektörün dayanıklılığını arttırmak ve sektöre olan güveni kalıcı kılmaktır. Sistemin gözetim ve denetimin sağlanmasında aşağıdaki belli konulara dikkat etmek gerekmektedir:[41]

[41] Chambers, a.g.e., s.37

-Gözetim ve denetimin etkinliğini sağlayacak koşulların iyileştirilmesi
-Bankaların iç denetim sistemlerinin etkinleştirilmesi
-Piyasada gözetim ve denetimin etkin işlenmesinin sağlanması
-Bağımsız bir denetim otoritesinin oluşturulması zorunludur
-Düzenleyici örgütsel yapılara daha etkin yer verilmesi

Türk bankacılık sisteminde en önemli denetim bazında gelişme daha önce belirtildiği gibi BDDK oluşturulmasıdır. BDDK 4389 sayılı kanunla verilen, düzenlemelerin uygulanmasını sağlamak, uygulamaları denetlemek ve sonuçlandırmak, kanunda belirtilen yetkiler çerçevesinde düzenlemeler yapmak, kredi sisteminin sağlıklı çalışmasını sağlayacak önlemleri almak piyasayı tehlikeye sokacak her türlü işlem için gerekli önlemleri almak gibi temel görevleri yerine getirmek zorundadır.Banka gözetim ve denetim yapısına ilişkin düzenlemeler aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

-Sermaye yeterliliğinin sağlanmasına yönelik uygulamalar
-Risk algılama ve yönetimine ilişkin uluslararası gelişmeler paralelinde iç denetim sistemlerinin geliştirilmesi
-Özel finans kurumlarına ilişkin düzenlemeler
-Yabancı ülkelerle yapılan denetim ve işbirliği anlaşmaları
-Banka sermayesinin güçlendirilmesi programı kapsamında yapılan düzenlemeler
-Muhasebe standartları, bağımsız denetim ile devir ve birleşmelere ilişkin düzenlemeler
-Banka kaynaklarının belli gruplarda toplanmasını önlemek için kredi ve iştirak sınırlamaları ile karşılıklara ilişkin düzenlemeler

BEŞİNCİ BÖLÜM

Kamu Bankalarında Yapılan Reform Çalışmaları

5.1. Reform Çalışmalarının Finansal Açıdan Yönü

Kamu Bankaları Ortak Yönetim Kurulu 3 Nisan 2001 tarihinde göreve başlamalarıyla birlikte kendilerine 7 kategoriye ayrıştırılabilecek öncelik belirlemiş ve bunlar üzerine odaklanmıştı.

5.1.1. Reform Çalışmalarının Stratejik Yönü

Bu öncelikleri sıralamak gerekirse :
-Finansal Yeniden Yapılanma ve Mali Bünyenin İyileştirilmesi
-Özel Hesaplarının Yarattığı Zararların Durdurulması ve Tasfiye Edilmesi
-Teknik Olarak İflas Noktasına Gelmiş Bulunan Emlak Bankasının Ziraat Bankasıyla Birleştirilmesi
-Bankaların Yönetişim Düzenlemelerinin Yapılması
-Bankalarda Organizasyon, İnsan Kaynakları ve Eğitim Konusunda Modernizasyon Çalışmaları
-Kurumsal İmaj, Operasyon ve Teknoloji Alanında Yapılan İyileştirmeler
-Bankalarda Etkili Risk Yönetimi ve Denetim Sistemlerinin Kurulması

Bütün bu fonksiyonların yerine getirilmesi için Ortak Yönetim Kurulu üyeleri kendi aralarında görev paylaşımı yaparak bankaların yönetim kurullarında o dönemde Türk Bankacılık Sisteminin pek alışık olmadığı bir yapılanmaya gitmişti.

Bu yapılanmaya göre Ortak Yönetim Kurulu tarafından her biri Bankalar Kanununun Genel Müdürlerde aradığı özelliklere sahip 5 tane Murahhas Üye seçilerek bu faaliyetleri icra edecek görev ve sorumlulukları üstlenecekti. Bu 5 üye bankaların İcra Kurulunu meydana getiriyordu. İcra Kurulu Yönetim Kurulunca

saptanan politikaların uygulanma esaslarını belirleyerek uygulamaların murahhas üyeler kanalıyla yürütülmesi ve denetlenmesinden sorumluydu.

5.2. Finansal Yeniden Yapılanma ve Mali Bünyenin İyileştirilmesi

Ortak Yönetim Kurulu Nisan 2001 de göreve başladığı zaman önündeki en önemli sorun bankaların çarpık bilançoları ve bozulmuş mali yapılarının iyileştirilmesi olarak belirlenmişti. Gecelik borçlanmalarla piyasadaki likiditenin neredeyse tamamını çeken, bunu yapabilmek için piyasa koşullarının çok üzerinde faiz ödeyen, bilançolarında yeterince şeffaflık bulunmayan bu nedenle aktif pasif yönetiminde sıkıntılar çeken bu bankaların sorunu aslında sadece kendi sorunları olmaktan çıkmış Türkiye Ekonomisinin üzerinde çözümü güç bir kambur haline gelmişti. Piyasada bu kadar büyük meblağ talebi olan bir oyuncu varken Hazinenin faizleri düşürme çabaları da yetersiz kalıyordu.Bunların bilincinde olan Ortak Yönetim Kurulu bankaların finansal yeniden yapılanmaları için şu öncelikleri belirledi :

-Borçlanma Faizlerinin İndirilmesi
-Kısa Vadeli Borçların Tasfiyesi
-Sorunlu Kredilere Karşılık Ayrılması
-Bilançoların Şeffaflaştırılması
-Sermaye Arttırımı
-Gelir ve Giderlerin Ait Olduğu Dönemlerde Muhasebeleştirilmesi ve Reeskontlarının Düzenli ve Disiplinli Bir Şekilde Yapılması
-Şubelerarası İşlemlerde Kayıtların Düzenli Çalıştırılarak Gerçek Şube/Birim Karlılıklarını İzleyip, İnceleyebilecek Bir Yapının Oluşturulması
-Gerçek Şube/Birim Karlılıkları Analizi ile Banka İçi Rekabet Oluşturarak Piyasa Koşullarına Uygun Kar Odaklı Anlayışa Geçiş
-Dinamik Aktif Pasif Yönetimine Geçiş

Ortak Yönetim Kurulu önünde duran bu zorlu hedefler karşısında harekete geçerken bazı desteklere ihtiyacı olacaktı. Ekonomi kurmayları bu sorun çözümlenmediği taktirde IMF ile birlikte yürütmekte olduğu Yeniden Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının başarılı olmasının zor olacağının bilinciyle gereken desteği vereceğini çeşitli şekillerde ortaya koymuştu.

5.2.1. Borçlanma Faizlerinin İndirilmesi

Kamu Bankaları bilançolarındaki finansman ihtiyacını karşılamak için piyasalara çok yüksek faiz ödeyerek kaynak toplamak durumunda kalmışlardı. Kamu Bankalarının yoğun taleplerinin farkında olan yatırımcılar yüksek faizler talep ederek bankaların aşırı maliyetlerle borçlanmalarına neden oluyorlardı. Bankalar bu ihtiyaçlarını giderebilmek için piyasa koşullarına göre çok yukarıda bedeller ödemek zorunda kalıyorlardı.

Aralık 2000 de Özel Bankaların % 58 ödediği durumda Kamu Bankaları % 70,Mart 2001 sonunda Özel Bankaların % 97 ödediği durumda Kamu Bankaları % 115 ödemekteydiler.

''Bilançoların dengesizliği, ikinci mali krizin temel sebebi haline gelmiştir. Şubat 2001 krizinde Kamu Bankalarının bilançolarını yönetememeleri en temel etkenlerdir.''[42]

Likidite sıkıntısının yarattığı bu baskı Kamu Bankalarının bilançosunu çok kötü bir şekilde etkiliyor ölçek olarak zaten çok büyük olan bu bilançolar mali durumlarının hızla bozulmasına neden oluyorlardı. Ancak bütün bunlara sebep aşırı likidite ihtiyacıydı. Bankaların likidite ihtiyacı devam ettiği sürece bu devam edecekti.

Alınması gereken tedbirlerin başında gecelik ihtiyacın daha uzun vadelere yayılabilmesi olacaktı. Bu başarıldığı takdirde bankalar rahatlayarak tasarruf sahibine

[42] Erdoğan , a.g.e. , s.162

piyasa koşullarına uygun fiyat verebilecek, böylece maliyetlerini düşürebilecekti. Bir sonraki kısımda detaylandırılan likidite baskısının yok edildiği tedbirlerden sonra Kamu Bankaları piyasaya yön veren bir konuma gelmiş, borçlanma maliyetleri aşağıdaki tabloda gösterildiği şekle gelmişti :

Aşağıdaki tablodan kolaylıkla görüleceği gibi ilk yıl içerisinde piyasalarda yer alan özel bankaların 12 – 18 puan arasında fazlasıyla ödenen faiz oranları yapılan çalışmalar sonucunda Aralık 2001 de aynı seviyeye düşürülmüş, Aralık 2002 de ise piyasaların (-) 2 puan altına gerileyerek artık Kamu Bankaları faizleri belirleyici bir konuma gelmişti.

Tablo 6 – Aralık 2000'den Aralık 2002'ye kadar faiz oranlarındaki gelişmeler

	12.2000	03.2001	06.2001	09.2001	12.2001	03.2002	06.2002	09.2002	12.2002
Özel Bankalar (Faiz %)	58	97	66	67	57	52	48	48	43
Kamu Bankalari (Faiz %)	70	115	66	66	57	51	47	47	41
Faiz Farki	12	18	0	-1	0	-1	-1	-1	-2
Farklarin Yüzdesi (%)		19	0	-1		-2	-2	-2	

Kaynak: KAMU BANKALARI ORTAK YÖNETİM KURULU, Kamu Bankalarında Yeniden Yapılandırma, 20 Ayın Ardından, Tanıtım Dokümanı, Ankara Şubat 2003, s. 12

Tablodan görüleceği gibi Mart 2001 sonunda yüzdesel olarak özel bankalardan % 19 (18 fark puan) fazla ödeyen kamu Bankaları Aralık 2001 de diğer bankalarla aynı oranları ödemiş, Aralık 2002 de ise yüzdesel olarak % 5 (- 2 puan) daha az ödeyerek piyasalarda baskı unsuru olmaktan çıkmıştı.

Tüm bu gelişmelerin içerinde IMF ile birlikte yürütülen program çerçevesinde ülke genelinde faizlerin düşürülmesinin de başarılmış olduğu görülmektedir. Mart 2003'de (% 97-%115) bandında seyreden faiz oranları Aralık 2003 de (%41- % 43) bandına gerilemişti. Bunun başarılmasındaki en önemli etken Kamu Bankalarının piyasalardaki aşırı talepkar durumunun sona ermesi olmuştu.

5.2.2. Kısa Vadeli Borçların Tasfiyesi

Kamu Bankalarının kısa vadeli borçları hem kendileri hem de Türk Ekonomisi için ciddi bir sorun halindeydi. Kısa vadeli borçların yarattığı likidite riskinin baskısı banka yönetimlerinin sağlıklı kararlar almasını ve bankacılık faaliyetlerini sürdürmelerini engelliyordu. Yılların gerisinden katlanarak gelen bilanço çarpıklığı en başta tahsil edilemeyen Görev Zararları Alacaklarından kaynaklanıyordu. Bankaların bilançolarının yarısından fazlasına ulaşan bu rakamların devletten tahsil edilememesi nedeniyle bilançoda taşınması gerekmiş, bunun sonucunda normal koşullar altında toplamakta oldukları mevduat yeterli olamamış ve ek kaynak bulma zorunluluğu doğmuştu. Türk halkının mevduatını kısa vadede değerlendirme tercihi yüzünden Kamu Bankaları bilançolarındaki açığı mecburen gecelik borçlanmalarla çevirmek zorunda kalmışlardı.

Mart 2001 itibarıyla Kamu Bankalarının gecelik vadelerle borçlanmak zorunda kaldıkları miktar yaklaşık 13 Katrilyon TL idi. Bu rakam bilançolarının % 35 'ni meydana getiriyordu. Bankalararası piyasada işlem gören hacimlerin o dönemlerde günlük ortalama 9 Katrilyon civarında olduğu göz önüne alınınca tehlikenin büyüklüğü hemen ortaya çıkıyordu. Piyasalar artı şube müşterilerinden her gün toplanmak ve yenilenerek çevrilmek zorunda olunan bu kaynak yapısı bankalara tercih yapma şansı bırakmayıp, onları piyasaların elinde oyuncak haline getirmişti.

Ayrıca şimdiye kadar piyasaların alışmış olduğu yüksek faiz ortamı nedeniyle yapacak başka bir şey görünmüyordu.

Kısa vadeli borç sarmalından kurtulmaları için Kamu Bankalarının tek bir çıkış yolu vardı : Gecelik borçlanmanın vadesini uzatabilmek. Bu da ancak kaynak ihtiyacını azaltarak olabilecekti. Hızlı bir şekilde aşağıdaki çözüm uygulamaya konuldu :

Bilançolarda önemli yer tutan Görev Zararı Alacaklarını tahsil etmek. Bunun sağlanması için Kamu Bankalarına 3 aylık Hazine Bonosu ihalelerine endeksli Özel

Tertip İç Borçlanma Senetleri Verildi. Bunun için 23 Katrilyon tutarında tahvil verilmişti.Bu durumun sonuçları değişik yorumları ortaya çıkardı:

"*Bu konu ekonomi basınında yanlış yorumlamalara yer açmış ve kamuoyu yanlış bilgilendirilmiştir. Bu uygulama Kamu Bankalarına bono verildi ve Hazine yardımıyla kurtarıldı" olarak yansımıştır ancak alınan kağıtlar Kamu Bankalarının yıllarca Hazineden tahsil edemediği alacaklar olup, nakde çevrilme kabiliyeti olmayan 8 yıl vadeli kağıtlardır.*

Sağladığı en büyük fayda, Görev zararı Alacakları adıyla taşıdıkları donuk aktiften kurtulup, bu alacakların piyasa faizlerine endeksli gelir getiren, uzun vadeli bir portföy haline dönüşmesi ve bu enstrümanların teminatta kullanılabilerek TCMB den kaynak kullanılmasına olanak sağlamasıdır.''

-T.C. Merkez Bankası Kamu Bankalarının acil nakit ihtiyaçları ortaya çıktığı taktirde bu kağıtların teminata alınması kaydıyla 7 Katrilyon TL'ye kadar borç verme limiti tanındı.

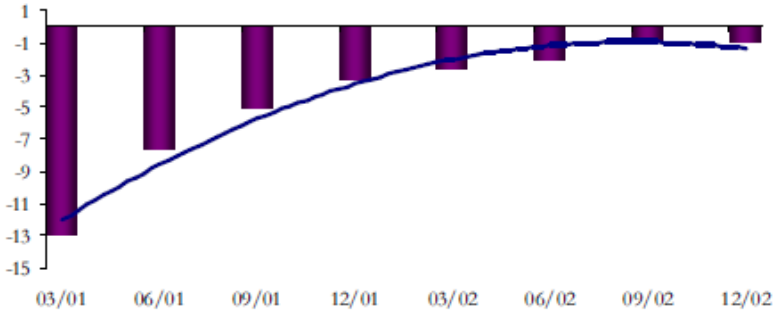
-Bu likidite güvencesi karşılığında Kamu Bankaları gecelik borçlanmalara son verip daha uzun vadeli kaynak arayışlarına geçtiler, açıkları kaldığı taktirde TC Merkez Bankasının tanıdığı limitleri kullanarak bunu kapatma imkanları olması nedeniyle ilk iş olarak borçlanma vadelerini en az 7 güne yükseltme kararı aldılar.

Verilen faiz oranları ise piyasa koşullarına indirilecek bir yaklaşımla deklare ediliyordu. Başlangıçta zor görünen bu görev özellikle çok büyük miktarlarda olan bazı mevduatın kaçmasına neden olurken, tesis edilen güven ortamı nedeniyle, gidenin yerine küçük mevduatın gelmesini sağlamıştı. Gerçek şu ki, kararlı bir şekilde yapılan bu uygulama sonucunda bankalar çok sınırlı TCMB den kaynak ihtiyacı duymuş, kısa bir zaman içerisinde kendi kendine yeter duruma gelmişti.Kamu Bankalarının kısa vadeli borçlarını tasfiyesi kısa bir zamanda aşağıdaki tabloda görüldüğü şekliyle azalmış, bu sayede piyasalar da soluk alabilmişti.

Tablo 7 – Kamu Bankaları Kısa Vadeli Borçlarının Gelişimi

	Mar.01	Haz.01	Eyl.01	Ara.01	Mar.02	Haz.02	Eyl.02	Ara.02
Kisa Vadeli Borç	-13,0	-7,6	-5,1	-3,3	-2,6	-2,1	-0,9	-0,9
TL Bilanço Payi (%)	46	27	14	11	8	7	3	3
Toplam Bilanço Payi (%)	35	22	12	7	6	4	2	2

Tablo 8 – Kamu Bankaları Kısa Vadeli Borçlarının Mart 2001 – Aralık 2002 Grafiği

Kaynak: KAMU BANKALARI ORTAK YÖNETİM KURULU, Kamu Bankalarında Yeniden Yapılandırma, 20 Ayın Ardından, Tanıtım Dokümanı, Ankara Şubat 2003, s. 15

Tablodan görüleceği gibi Mart 2001 de 13 Katrilyon olan kısa vadeli borçlanma Aralık 2002 itibarıyla 1 katrilyonun altına indirilmiş, piyasa dinamiklerine göre önemsiz bir miktar olan bu rakam, kısa vadeli borçlanmanın Kamu Bankalarının bilançoları içerisindeki payını da % 35 den % 2 ye indirmişti. Artık Kamu Bankaları TL Bilanço Payı (%) piyasalarda büyük alıcı olmadığı için enflasyonun düşürülmesinde bir tehdit unsuru olmaktan çıkmıştı.

Bu işlemlerin yarattığı sonucu 4 madde olarak özetleyebiliriz:

-Faiz oranlarının düşürülmesine katkıda bulunulmuştu

-Piyasalara istikrar gelmişti

-Enflasyonu düşürme faaliyetleri aksamadan yürüyecekti

-Ekonominin iyileşmesine katkı sağlanmıştı.

5.2.3. Sorunlu Kredilere Karşılık Ayrılması

Bir banka bilançosunun en önemli sağlık göstergesi sorunlu kredilerine karşılık ayrılma şeklidir. Bankacılık sistemi şüpheli duruma düşen alacaklarına karşı belli bir sistemle karşılık ayırıp geleceğe yönelik tedbir almak zorundadır.

''Kamu bankaları özel sektör tarafından finanse edilmeyen sosyal ve ekonomik açıdan verimli projeleri finanse etmek, kredi imkanlarına ulaşamayan kesimlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kaynakların etkin dağılımını sağlamak amacıyla kurulmuş olmalarına rağmen, çoğu zaman etkin ve verimli projelere kaynak dağıtım aracılığı fonksiyonunu yerine getirememektedir. Kamu bankalarının politik nedenler veya yöneticilerinin çıkar ilişkileri nedeniyle popülist amaçlarla çoğu zaman kredi değerliliği düşük kuruluşlara kaynak maliyetlerinin yüksek olduğu dönemlerde kullandırdığı, kaynakları geri ödeme gücü bulunmayan küçük işletmelere politik nedenlerle kaynak aktardığı görülmektedir. Bunun sonucu olarak ülke kaynaklarının etkin dağıtılması sağlanamamış ve özellikle siyasi baskılar nedeniyle kullandırılan kredilerin geri dönmemesine, kamu sermayeli ticaret bankalarında aktiflerin reel anlamda azalmasına ve büyük zararlar edilmesine neden olmuştur.''[43]

Ortak Yönetim Kurulu kamu bankalarının bilançosunda yer alan kredilerden takibe düşenlere % 100 karşılık ayırarak bilançoyu sağlıklı bir hale getirme kararı almıştı.

Aynı zamanda Ziraat Bankasının bilançosuna yansıyan Emlak Bankası birleşmesinin sonucunda oluşan 1.934 Katrilyonluk bilanço aktif pasif farkının da provizyona tabi tutulması gerekmişti.

[43] Altıkulaç, a.g.e. s. 82

Tablo 9 – Kamu Bankalarında Tahsili Gecikmiş Alacaklar

Eylül 2001 itibarıyla	Trilyon TL
Ziraat Bankası Tahsili Gecikmiş Alacaklar	276
Emlak Bankası Aktif Pasif devir Farkı	1.934
T. Halk Bankası Tahsili Gecikmiş Alacaklar	1.010
TOPLAM	3.220

Kaynak: TC Ziraat Bankası ve T. Halk Bankası Hazine Alacakları Detay Raporu, Hizmet içi Doküman, Ankara Nisan 2002

Yukarıdaki tabloda görülen rakamlar sonucunda banka yönetimleri bu risklere karşılık ayırmak zorunda kalmıştı.

Kredi veya diğer alacaklara karşılık (Provizyon) ayırmak demek ayrılan karşılığı zarar yazmak anlamına gelir. Sözkonusu karşılık oranının 1 yıl içerisinde %100 oranına çıkartılması gerektiği düşünülürse bu meblağların banka bilançolarına nasıl bir yük getirdiği ortadadır.

Bu risklerin 2002 yılı sonuna kadar gelişimi aşağıdaki gibi olmuştu :

Tablo 10 – Kamu Bankalarında Takipteki Alacaklar ve Ayrılan Karşılıklar

Takipteki Alacaklara Karşılık Ayrılması

Trilyon TL

	Aralık 2000	Mart 2001	Haziran 2001	Eylül 2001	Aralık 2001	Mart 2002	Haziran 2002	Eylül 2002	Aralık 2002
ZİRAAT BANKASI									
Takipteki Alacaklar (Net)	**138**	**0**	**1**	**39**	**5**	**40**	**70**	**46**	**40**
Brüt	191	232	219	276	323	442	536	502	459
Karşılıklar	53	232	218	237	318	402	466	456	419
Emlak Birleşme Zararı (Net)	**-**	**-**	**-**	**1.507**	**1.055**	**930**	**880**	**680**	**580**
Brüt	-	-	-	1.934	1.932	1.932	1.932	1.932	1.932
Karşılıklar	-	-	-	427	877	1.002	1.052	1.252	1.352
TOPLAM (Net)	**138**	**0**	**1**	**1.546**	**1.060**	**970**	**950**	**726**	**620**
HALK BANKASI									
Takipteki Alacaklar (Brüt)	376	441	934	1.010	1.111	1.144	1.170	1.156	1.141
Karşılıklar	121	149	924	1.005	1.105	1.137	1.163	1.149	1.133
Takipteki Alacaklar (Net)	**255**	**292**	**10**	**5**	**6**	**7**	**7**	**7**	**8**

Kaynak: KAMU BANKALARI ORTAK YÖNETİM KURULU, Kamu Bankalarında Yeniden Yapılandırma, 20 Ayın Ardından, Tanıtım Dokümanı, Ankara Şubat 2003, s. 21

5.2.4. Bilançoların Şeffaflaştırılması :

Kuruluş tarihleri çok eskilere dayanan her iki bankanın geçmişten beri süregelen çok sayıda tasfiye edilmemiş muhasebe kayıtları da bulunuyordu. "Süspan Kayıt " olarak tabir edilen bu kayıtlar hem bilançoda gereksiz şişkinliğe sebep oluyordu hem de sonuçlanmasında kar-zararı etkileyen bu işlemler nedeniyle bankaların karlılıkları etkilenecekti. Kar zarara olan etkisi bilanço büyüklüğü göz önüne alındığında çok önemli sayılmasa bile adetsel olarak bilançoda önemli yer tutan bu işlemler bilanço şeffaflığına tereddütler oluşturmaktaydı.

İki bankanın tarihsel olarak getirdiği bu kayıtların üzerine, Emlak Bankası bilançosunun da Ziraat Bankasının bilançosuyla birleştirilmesi sonucu devralınan yeni kayıtlar da eklenince, temizlenmesi gereken binlerce kayıt ortaya çıkmıştı.

Bunun için her iki bankada oluşturulan ekipler tüm bu kayıtları teker teker inceleyerek, mutabakatlarını yapıp geçici hesaplardan temizlenmesini sağlamıştı. Her iki bankada ayrı ayrı görev yapan 35şer kişilik ekipler 6 ay gibi kısa bir sürede onlarca yıl geriden gelen ve her yıl artarak büyüyen sayılardaki bu kayıtları temizleme konusunda özverili bir çalışma sergilemişlerdi.

Ziraat Bankası'nda 125,000 in üzerinde , Halk Banka'sında ise 75.000'in üzerinde olan bu kayıtlar teker teker ayıklanmış, mahiyeti tespit edilemeyenler ise topluca bir liste haline getirilerek akıbeti Yönetim Kurulu kararına bırakılmıştı.

Kayıtların niteliğinin tam anlaşılabilmesi için ilgi çekecek bazı örnekleri şöyle sayabiliriz:[44]

-2 Adet tabanca (Güvenlikçiler için alınmış kayıtlara geçmemiş)

-1 Adet köpek - Sivas kangal cinsi (şube bahçesinin güvenliği için satın alınmış ancak defterlere nasıl kaydedileceği bilinmediğinden geçici hesaplara aktarılmış)

[44] T.C. Ziraat Bankası ve T. Halk Bankası Mali Kontrol Daire Başkanlığı Mutabakat Raporu,Ankara, 31.03.2002, s.14

-1 Adet Renault 12 Model Araç - Arşiv dolaplarına fiziki olarak konulmuş çalışmayan bozuk bir araba Satma yetkileri olmadığı için sabit kıymetlerden çıkarılıp geçici hesaplara alınmış

-Toplam değeri $ 2.000.000 un üzerinde ödenmiş ancak gider hesaplarına aktarılmamış binlerce muhabir banka masraf ve komisyonları

-Aynı şekilde toplam değeri $ 2.000.000 a yaklaşan çeşitli bankalardan tahsil edilip gelir hesaplarına intikal ettirilmemiş binlerce kayıttan oluşan faiz ve komisyonlar

-Döviz cinsi geçişmeleri nedeniyle (Doların Mark yazıldığı, Liret'in Dolar gösterildiği vb. yanlışlıklar) mutabakatı yapılamayan binlerce kayıt,

-Peşin olarak ödemesi yapılmış ancak kapatılmayan çok sayıda iş avansları

-Bir nedenle üçüncü şahıslardan tahsil edilmiş ancak nedeni ve amacı belli olmadığı için herhangi bir hesaba intikali yapılamayan çeşitli meblağlar

Söz konusu kayıtların tasfiye işlemlerinde görev alan ekipler tüm kayıtları tek tek gözden geçirmiş, bunun için arşivler taranmış, evrak ve dokümanlar incelenerek kayıtların ait olduğu yere aktarılması sağlanmıştı. Mahiyeti tespit edilemeyenler ise tek bir liste halinde dökümlü olarak Yönetim Kuruluna onaya çıkarılmıştı. Yönetim Kurulu ise aldığı kararla listeleri netleştirerek tek bir kayıt halinde gelir hesaplarına intikalini yaparak bilançoların içerisinde yıllarca bir yağ tabakası olan bu binlerce kaydın temizlenmesini sağlamıştı.

Tüm bu operasyonun sonucunda ise bankaların gider hesaplarına intikal eden maliyet bir kaç yüzbin doları geçmemişti. Bu rakam 2001 yılı sonu itibarıyla Toplam Aktifleri 21.8 katrilyon TL ile sektör toplamı olan 72.1 Katrilyonluk hacmin % 30'unu teşkil eden bu bankalar için ihmal edilebilecek bir değerdi. Bu kayıtların bilançolardan tasfiyesi için harcanan insan ve işgücü maliyeti net sonucun çok çok üzerinde hesaplanabilirdi. Ancak bu operasyonun sonucunda bankaların bilançosu iyice şeffaflaştırılabilmişti.

5.2.5. Sermaye Arttırımı

Bankacılık sisteminin en önemli sağlamlık göstergesi sermaye yeterliliğidir. Bilançolarındaki çarpıklık nedeniyle Sermaye Yeterlilik Rasyoları hızla olması gereken düzeyin altına inen Kamu Bankalarına gerekli sermaye desteği de yapılarak faaliyetlerini sağlıklı yürütmeleri sağlanmıştı. Üç yıllık karşılaştırmalı tablo bankaların sermaye yönünden düştüğü sıkıntıyı ortaya koymaktadır.[45]

Tablo 11 – Kamu Bankaları Özkaynak ve Sermaye Yeterlilik Standart Rasyoları

ÖZKAYNAKLAR				(Yeni Dönem)
	1998	1999	2000	2001
TC Ziraat Bankası AŞ	203.4	290.7	441.1	3476.5
T. Halk Bankası AŞ	113.9	170.7	315.9	943.1
T. Emlak Bankası AŞ	38.2	95.5	- 1.114,4	-

SERMAYE YETERLİLİK STANDART RASYOSU				(Yeni Dönem)
	1998	1999	2000	2001
TC Ziraat Bankası AŞ	12,4 %	9,4 %	14,9 %	62,2%
T. Halk Bankası AŞ	18,2%	21,5%	19,2%	48,5%
T. Emlak Bankası AŞ	-	6,9%	-	Faal.Durdu

Kaynak : KAMU BANKALARI ORTAK YÖNETİM KURULU, Kamu Bankalarında Yeniden Yapılandırma, 20 Ayın Ardından, Tanıtım Dokümanı, Ankara Şubat 2003, s. 16

Kamu bankalarının ve TMSF kapsamındaki bankaların yedek akçeler kalemi, Hazine tarafından sermaye desteği amacıyla verilen devlet iç borçlanma senetleri nedeniyle artmıştır. Aralık 2001-Kasım 2002 arasında, kamu bankalarının yedek Akçeleri 7,5 katrilyon Türk lirasından 10,7 katrilyon Türk lirasına, TMSF kapsamındaki bankaların yedek akçeleri ise 8,3 katrilyon Türk lirasından 18,7 katrilyon Türk lirasına yükselmiştir.[46]

Rasyolar incelendiği zaman Emlak Bankası için yapılan uygulamanın doğru olduğu ancak Ziraat ve Halk Bankasının rasyoları güzel göründüğü halde bu sıkıntının neden kaynaklandığı sorusu akla gelecektir.

[45] TBB WEB Sitesi , Bankalarımız Kitabı 2001, www.tbb.org.tr (20.11.2008)
[46] TCMB Bankacılık Sektörü Raporu 2002 , s. 118

Bankacılık sistemi için sözkonusu yıllarda gerekli olan asgari Sermaye Standart Rasyosu Basel I kuralları ve Türkiye'de Bankacılık Otoritelerinin uygulamalarına göre en düşük % 8 olması öngörülüyordu. Ancak bu rasyo ile ilgili yapılan hesaplamalarda özel görev hesapları ve özellikle tahsil kabiliyeti sınırlı hale gelmiş kredi alacaklarının hesaplanması ve bunların hesaplamaya dahil edilmemiş negatif etkisi, rasyolara olması gerektiği şekliyle tam olarak yansımamıştı. Durum böyle olunca da bilançoların şeffaflaştırılması sonucunda önemli bir özkaynak açığı ortaya çıkacaktı. Bu nedenle yukarıdaki Sermaye Standart Rasyosu zaten eksiye dönmüş ve ciddi bir sermaye açığı olan Emlak Bankasının faaliyetlerine son verilirken, Ziraat ve Halk Bankalarına tabloda görülen miktarlarda sermaye arttırımı yapılarak şüpheli alacaklarına karşılık ayırmalarına olanak sağlanmıştı.

Diğer taraftan Özel Görev Zararlarından doğan alacaklar karşılığında verilen Özel Tertip Devlet İç Borçlanma Senetlerinin Sermaye Yeterlilik Rasyosunda Risk Katsayısı (0) olarak alındığından her iki bankanın rasyoları 2001 yılında çok olağanüstü yüksekliğe çıkması gerekiyordu. Çünkü artık ÖTDİBS haline dönen kamudan alacaklar sermaye yeterlilik rasyosu hesaplamalarında eskiden % 100 olarak hesaplanırken ÖTDİBS haline dönüşünce % 0 katsayı ile değerlendirilmeye başlamış oluyordu.

Ancak rasyo hesaplamasında olumlu sonuç yaratan bu operasyona rağmen 2001 yılında uygulamaya giren " Enflasyon Muhasebesi " uygulaması[47] nedeniyle parasal pozisyonun değerlemesinin yarattığı negatif etki sadece o yıla mahsus olarak 2001 yılı rasyolarını özellikle Halk Bankasında beklenen çok yüksek oranın biraz altına düşürmüş, Ziraat Bankasında ise küçük bir gerilemeye neden olmuştu. Enflasyon muhasebesinin geçmiş yıllardan devreden birikmiş parasal pozisyon düzeltmesi 2001 yılında tek kalem yapıldığı için meydana gelen bu etki ertesi yıl ortadan kalkmış ve

[47] BDDK, Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin 14 Sayılı Tebliğ, Mali Tabloların Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Düzenlenmesine İlişkin Muhasebe Standardı
www.tbb.org.tr/turkce/muhasebe_uygulama/MUY%2014.doc *(18.04. 2008)*

kamu bankalarında sermaye yeterlilik rasyoları 2002 yılı sonunda Ziraat Bankasında % 72 Halk Bankasında ise % 102 olarak gerçekleşmiştir.[48]

5.2.6. Gelir ve Gider Reeskontlarının Ait Olduğu Dönemlere Dağıtılarak Disiplinli Bir Kayıt Düzeninin Sağlanması

Geçmişten bu güne uygulanmakta olan muhasebe kuralları çerçevesinde daha çok yıl sonu sonuçlarına odaklanılan bir yaklaşım olması nedeniyle bankanın faaliyetleri nedeniyle oluşan gelir ve giderlerin ilgili hesaplarına aktarılmasında bazı sorunlar vardı.

Muhasebe kurallarının " Dönemsellik İlkesi " gereği tüm gelir ve giderlerin ait olduğu döneme yansıtılması gerekirken, işlemler ürün veya hizmetin özelliğine göre, yeknesak olmayan ve ürünün cinslerine göre değişken usullerle ilgili hesaplarına atılıyordu. Ancak yıl sonu denetimleri için yapılan hazırlıklarla tekrar normal seyrine çevrilen bu tür işlemlerin yıl içerisinde sağlıklı izlenebilmesi pek olası değildi. Zaten yıl içerisinde ay sonlarında tam anlamıyla şeffaf bir bilançonun da çıktığı söylenemezdi.

Tüm çabalar 3'er aylık dönemler sonunda gerçeğe yakın veriler elde etmek için veriliyordu. Genellikle sözkonusu bilanço ve gelir gider tabloları dönem kapanışına göre çok geç hazırlanabiliyordu.

Bu eksiklik ise üst yönetimlerin şube ve birimlerin performanslarını izlemesinde, bütçe ve planlarını sağlıklı oluşturup, gerek duyulması halinde revizyona gidilmesinde sıkıntılar çekmesine sebep oluyordu. Birim karlılığı ürün karlılığı hatta etkili gelir gider yönetimi yapmak çok zor oluyordu, neredeyse imkansız gibiydi.

Ortak Yönetim, bankalarda Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri (GAAP) ve Uluslararası Muhasebe Standartları (IAS) kurallarının kesinlikle dışına

[48] TBB WEB Sitesi , Bankalarımız Kitabı 2002, www.tbb.org.tr (20.11.2008)

çıkılmaması ve bankalarda yapılmakta olan tüm işlemlerin bu prensipler doğrultusunda yapılması kararı almıştı. Bunun sonucunda artık banka rakamları senenin her döneminde sağlıklı ve o anki durumu gösteren bir şekle gelmişti.

5.2.7. Şubelerarası İşlemlerde Kayıtların Düzenli Çalıştırılarak Gerçek Şube/Birim Karlılıklarını İzleyip, İnceleyebilecek Bir Yapının Oluşturulması

Bankacılık sisteminde işlemlerin sonuçlandırılması sırasında kaynak maliyetlerinin de göz önüne alınarak ne kadar kar edildiğinin hesaplanması esastır.

Bunun için gerek şubelerin birbirleriyle yaptıkları işlemlerde, gerek şube genel müdürlük arasındaki işlemlerde, gerekse de kaynak elde etme ve/veya kaynak kullanımı nedeniyle yapılan tüm işlemlerin birimlere ve bankaya ne kazandırıp kaybettirdiğinin hesabını yapan Şubeler Cari Hesabı denilen bir sistem oluşturulmuştur. İleri teknolojik altyapıya sahip bankalarda bu sistem " Pool Rate " Havuz Maliyeti olarak adlandırılan daha gelişmiş yöntemlerle hesaplanmaktadır. Ancak bankacılık sistemimizde mevcut alt yapıya göre ve yılların getirdiği deneyim çerçevesinde Şubeler Cari Hesabı sistemi daha yaygındır.

Yine teknik altyapılarına göre bazı bankalarımızda günlük uygulanabilen bu sistem ile genellikle aylık hesaplama yapılarak şube ve birimlerin aylık karlılıklarını sağlıklı bir şekilde izleyebilmek mümkündü.Ancak yeniden yapılanma dönemine kadar Kamu Bankalarında bu uygulama etkili değildi. Şube ve Birimler sadece yıl sonunda hesaplama yöntemi ve nelerden nasıl aldığının sistemini bilmediği bir rakamı yıl sonunda gelir veya giderinde net olarak görüyordu. Diğer bir deyişle, nelerden kar ettiğini veya nerede zarar ettiğini göremeden yıl sonunda büyük bir rakam gelir veya gider kalemi olarak bilançosuna yansıyordu.

Bu durumda Şubeler Cari Sisteminden gelecek rakam şube/birim yöneticisi için hiç bir şey ifade etmiyordu. Sistemin ancak yıl sonunda çalışıyor olması üst yönetimin de şubelerini doğru analiz edebilmesine olanak tanımıyordu. Bu durum ise ara kademe yöneticilerde kar etme kavramını ortadan kaldırıyor, ancak hedef tutturmak ve Genel Müdürlükten verilen fiyat kriterleri ile çalışmak şeklinde

verimsiz bir ortama neden olmuştu. Özellikle verileri izleyip analiz edememe durumu karlı çalışamayan, verimsiz performansı olan birimlerin tespit edilmesinin önüne geçiyordu.

Şubeler Cari Hesabının çalışma şeklini bir örnekle açıklamak gerekirse :

XXXX Şubesi' nin aşağıdaki verileri olduğunu düşünelim :

Krediler	*100.00*	*Faiz Getirisi Ortalama*	*% 18.50*
Mevduat	*30.00*	*Faiz Maliyeti Ortalama*	*% 16.50*
Komisyon Gelirleri	*2.00*		
Genel Giderler	*7.00*		

A - Şubeler Cari Hesabı uygulaması olmayan sistem

Krediler	*100.00*	*Faiz Oranı*	*% 18.50*	*Faiz Getirisi*	*18.50*
Mevduat	*30.00*	*Faiz Maliyeti*	*% 16.50*	*Faiz Gideri (-)*	*4.95*
Komisyon Gelirleri				*(+)*	*2.00*
Genel Giderler				*(-)*	*7.00*
				NET ŞUBE KARI	***8.55***

B - Şubeler Cari Hesabı Uygulanan Gerçek Kar Zarar Durumu

Krediler	*100.00*	*Faiz Oranı*	*% 18.50*	*Faiz Getirisi (+)*	*18.50*
				Şubeler Cari Maliyeti % 17.5 dan (-)	*17.50*
Mevduat	*30.00*	*Faiz Maliyeti*	*% 16.50*	*Faiz Gideri (-)*	*4.95*
				Şubeler Cari Hesabı Getirisi % 17.5 dan (+)	*5.25*
Komisyon Gelirleri				*(+)*	*2.00*
Genel Giderler				*(-)*	*7.00*
				NET ŞUBE ZARARI (-)	***3.70***

Yukarıdaki örnekten görüleceği gibi kaynak maliyeti sisteminin çalıştırılmadığı bir ortamda karlı gibi görülen bir şube maliyetler yansıtıldığı zaman dönemi zararla

kapatabilmektedir. Bütün yıl bu sistemin çalışmadığı bir ortamda faaliyet gösteren bir şube yıl sonunda hesaplarına yansıyan bir meblağla daha farklı bir konuma dönebilmektedir.

Sistem desteği ve insan gücünün yardımıyla bu sorun ortadan kaldırılarak şube ve birimlerin gerçek karlılığı hesaplanabilir hale getirilmiş, bu sayede periyodik performans değerlendirme toplantıları yapılması sağlanmıştı. Bu toplantılar tüm şube örgütünün bankanın hedef ve stratejilerini anlamasına, bugüne kadar hiç gündemde olmayan gerçek karlılığın hesaplanmasına odaklanmalarına, yeri geldiğinde piyasa koşullarının gerektirdiği manevraların neden yapıldığının anlaşılmasına yardımcı olmuş,banka yöneticileri daha bilinçli çalışmaya başlamışlardı.

5.2.8. Gerçek Şube/Birim Karlılıkları Analizi ile Banka İçi Rekabet Oluşturarak Piyasa Koşullarına Uygun Kar Odaklı Anlayışa Geçiş

Ortak Yönetim Kurulu, ileri bölümlerde detaylandıracak olduğumuz yeni organizasyon şemasına göre banka şubelerinin Merkez Şube adını verdiği lider konumundaki şubelere yetki vermiş ve şubeleri bu liderlerin altında gruplandırarak yönetimin ve izlemenin daha kolay hale getirilmesini sağlamıştı. Farklı bir deyişle banka daha küçük parçalarda birden çok genel müdürlüğe bölünmüş oluyordu. Bu yeni organizasyon modelinin geleneksel Bölge Müdürlüğü yapılanmasından en önemli farklılığı, Merkez Şubelere talimatlar ve yönetmeliklere uygun davranmak kaydıyla özgür hareket edebilme yetkisi veriyordu. Bu şekilde kararlar daha hızlı alınabilecek, işlemler daha hızlı sonuçlandırılabilecekti.

Bunun yanı sıra Merkez Şube performanslarının detaylı incelenmesi sonucu hem şubeler daha kolay analiz edilebiliyor hem de banka içerisinde tatlı bir rekabet yaratılarak performanslarının daha verimli hale getirilmesi sağlanıyordu.

Bu yarış içerisinde şube yöneticileri, kendi sonuçlarının daha güzel olmasını sağlamak için artık hedef ve hacim bankacılığından vazgeçerek hem hedef ve hacim tutturmak ama bunun yanında da ürün ve birim karlılığını arttırıcı hizmetlere odaklı bir çalışma ortamına girmişlerdi.

Üçer aylık devreler halinde Merkez Şube yöneticileri ve bağlı bulunan bazı şube temsilcilerinin de katılımıyla banka üst yönetimi Performans Değerlendirme Toplantıları yaparak şubelerin eksik ve geri kaldıkları konuları karşılıklı tartışıyor böylece onların daha verimli çalışmalarını sağlayacak atılımları yapmasını en yetkili birinci ağızdan anlatıyordu.

Bu yöntem hem aynı merkez şubenin çatısı altındaki şubelerin daha verimli olmak için yarışmalarına neden oluyor, hem de merkez şubelerarası sıralama rekabetini de körükleyerek banka genelinde topyekün bir yarışın yapılmasını sağlamıştı.

Bu rekabet tüm organizasyon içerisinde büyük bir hareketi başlatmış, böylece hemen hemen her şube verimliliğini önemli ölçüde arttırmıştı. Zaten yukarıda sayılan negatif etkisi olan diğer faktörlerin etkisinin kalkmasıyla iyice ferahlamış olan banka bilançosu, bu hareketin sonucunda yukarıya doğru son derece karlı bir ivme kazanmıştı.

5.2.9. Dinamik Aktif Pasif Yönetimine Geçiş

Bilançonun şeffaflaştırılması, üzerindeki baskının ortadan kalkması, şube örgütünün karlılık analizlerinin yapılabiliyor olması ve bankanın tüm şube ve birimleri ile pazarlama ve bankacılık hizmetleri atağına kalması etkili bir Aktif Pasif Yönetimi yapılmasını şart koşuyordu. Bunun etkili olabilmesi için dinamik bir şekilde toplanılan, banka bilançosunun durumunu piyasa dinamiklerine göre değerlendirip, gerektiğinde hızla manevra yapabilen bir komiteye ihtiyaç duyulmuştu.

Aslında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK)'nın Risk Yönetimi Yönetmeliği gereği oluşturulmasını şart koştuğu Aktif Pasif Komitesi olması gerekiyordu. Söz konusu yönetmeliğe göre bu komite,

''Aktif/pasif yönetimi komitesi: Yönetim kurulu tarafından, banka varlık ve yükümlülüklerinin yönetimi ile bu kapsamda fon hareketlerine ilişkin politikaları belirlemek, banka bilançosunun yönetilmesi için ilgili birimlerce icra edilecek kararları almak ve uygulamaları izlemekle görevlendirilen komite;''[49] olarak tanımlamıştı ama bu komite sadece yasal gereklilikten değil, banka içerisinde hızla yayılan dinamizmin doğurduğu ihtiyaç nedeniyle kurulmuş ve düzenli olarak toplanmaya başlamıştı.

Aktif Pasif Yönetimi Komitesi (APKO) her hafta Genel Müdür'ün başkanlığında düzenli olarak toplanıyordu. Toplantıya başta kar merkezleri ve ürün pazarlama gruplarının temsilcileri olmak üzere tüm Genel Müdür Yardımcıları ve onların olmadığı yerlerde ilgili Daire Başkanlarının temsiliyle bankanın tüm birimlerini kapsayacak bir ekip katılıyordu. Haftalık düzenli olarak ve hep aynı saatte toplanan bu komite bankanın gireceği yeni ürünlerin politikalarını, fiyatlamasını, mevcut ürünlerin ve hizmetlerin durumunu, sorunları ve aksayan yerleri, yönetim ve/veya icra kurulundan talep edilecek konuları tartışıp karara bağlanmasını tartışıyor ve uygulamaya sokuyordu.

Düzenli toplantılar son derece olumlu sonuçlar vermeye başlamıştı. Özellikle bilanço kalemleri üzerindeki tam hakimiyet ve düzenli analizler bankaların fiyatlama ve ürün satış stratejilerini hızlı şekilde gözden geçirip piyasa dinamiklerindeki değişimlere göre hızla manevra yapabilmelerini sağlamıştı.

Yine düzenli toplanma ve izleme sayesinde hedef koyma, hedefleri revize etme ve sonuçlarını analiz edebilme sağlıklı bir yapıya kavuşmuş, belli bir hesaba dayanan sonuçlarının rasyonel biçimde değerlendirilebildiği yol haritası çizebilme imkanı olmuştu.

Yukarıda sayılan tüm Finansal Yeniden Yapılanma tedbir ve uygulamaları bankaların bilançolarında ve kar zarar sonuçlarında çok hızlı iyileşmeler gösterdi.

---

[49] BDDK, Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Hakkında Yönetmelik , 8.2.2001 tarih R.G. sayı 24312

Özellikle Görev Zararlarından Doğan Alacakların tasfiye edilerek bunların gelir kazandıran menkul kıymetlere dönüşmesi ve bu dönüşümün bankaların bilançolarını rahatlatması, bunun yanı sıra değişen vizyon ve stratejilerin etkisiyle bankacılık işlem ve faaliyetlerinden elde edilen gelirler açısından bilançolarda çok olumlu değişim ortaya çıkmıştı. Sonuçta kamu bankaları geleneksel gelir kalemi yaratan ve içerisinde fiktif (gerçek olmayan) gelirleri de barındıran finansal sonuçlar yerine, mali bünyesi iyi durumda olan herhangi bir ticari bankanın tablolarında yer alan gelir gider yapısına kavuşmuş oldular.

Tablo 12 – Kamu Bankaları Gelir Gider Kalemleri Analizi (1999 – 2001)

	TC ZİRAAT BANKASI			T. HALK BANKASI		
(Trilyon TL)	1999	2000	2001	1999	2000	2001
Faiz Gelirleri	4.835	4.223	21.212	3.285	3.507	7.658
Faiz Giderleri	4.330	3.440	12.801	3.026	3.227	6.198
Net faiz Geliri	505	783	8.411	259	280	1.460
Net Ücret ve Komisyon	62	98	295	20	24	34
Genel İşletme Giderleri	341	571	1.667	148	243	456
(*)						
Faaliyet Karı (Vergi Öncesi)	114	131	1.401	170	28	525 (**)

(*) Gelir Gider kalemlerinin tamamı tabloya konulmamıştır ancak net sonuçlara dahildir

(**) Takibe alınan alacaklar için ayrılan TL. 1.106 provizyon hariçtir

Kaynak : KAMU BANKALARI ORTAK YÖNETİM KURULU, Kamu Bankalarında Yeniden Yapılandırma, 20 Ayın Ardından, Tanıtım Dokümanı, Ankara Şubat 2003, s. 18

Ancak 2001 yılı sonunda her iki bankanın ilan ettiği net sonuçlar detaylı incelenmediği takdirde bu değişimin farkına varmak etmek mümkün değildir. Çünkü her iki bankanın 2001 sonu bilançolarında bazı yasal veya yapısal işlemler yapılarak yıl sonu Net Karları faaliyet gelirlerine oranla çok farklı sonuçlar çıkarmıştı.

Bu hareketler :

Ziraat Bankası'nda, yeni uygulanmaya başlanan "Enflasyon Muhasebesi" kuralları gereği ellerinde bulundurdukları varlıkların yeniden değerlemeye tabi tutulması nedeniyle ortaya çıkan Net Parasal Pozisyon Zararları'nın etkisi olmuştu.

2001 yılında uygulamaya giren Enflasyon Muhasebesi kuralları, temelde ilgili dönemdeki bilanço tarihi itibarıyla Türk Lirasının satın alma gücündeki değişimi gösteren fiyat endekslerinin oluşturulmasını ve parasal olmayan varlıkların (bir nevi sabit kıymetlerin yeniden değerlemesi olarak nitelendirilebilir) ilk elde etme değeri ile bilanço tarihindeki kıymeti arasındaki farkın hesaplanıp bilançolara yansıtılmasıdır.

14 Nolu Enflasyon Muhasebesinin usul ve esaslarını anlatan tebliğ[50] hükümlerine göre, bir ülkede Enflasyon Muhasebesinin kurallarını uygulama gerekliliğini gösteren durumlardan biri, son 3 yıllık kümülatif enflasyon oranın %100 veya üzerinde olmasıdır. Türkiye Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yayınlanan Toptan Eşya Fiyat Endeksi baz alındığında 3 yıllık enflasyon oranı % 100 ün üzerinde olduğundan tebliğin hükümlerine göre mali tabloların bilanço tarihindeki ölçüm biriminden gösterilmesini ve genel fiyat endeksinin kullanılarak daha önceki dönemlere tekabül eden bakiyelerin de aynı birimlerden gösterilmesini öngörmekteydi.

Endeksleme düzeltmeleri, BDDK tarafından yayınlanan toptan eşya fiyat endeksleri ve Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yayımlanan fiyat endeksleri kullanılarak hesaplanmıştı.

Bu düzeltmeler tebliğde belirtilen kurallar çerçevesinde uygulanmıştı. Bankanın denetimini yapan bağımsız denetim şirketi 2002 raporunda aşağıdaki görüşlere yer vererek 2001 de yapılan bu uygulamanın doğruluğunu teyit etmektedir :[51]

-*''Mali tablolar Tebliğ 14 e uygun olarak paranın satın alma gücü dikkate alınarak düzenlenmişti. Bilanço tarihindeki Türk Lirasının satın alma gücünü göstermeyen bütün tutarlar, fiyat endeksleri kullanılarak düzeltilmiştir*

[50] Mali Tabloların Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Düzenlenmesine İlişkin Muhasebe Standardı Resmi Gazete 22 Haziran 2002 Sayı : 24793 Mük

[51] Ziraat Bankası, Bağımsız Denetim Raporu**,** Deloitte Touch DRT Denetim Revizyon , s. 10

-Bilançodaki parasal kalemler, bilanço tarihindeki paranın cari satın alma gücü cinsinden ifade edildiklerinden düzeltme işlemine tabi tutulmamışlardı. Parasal Değerler para olarak tutulan, tahsil edilen veya ödenen kalemlerdir.

-Mali tablolarda tarihi maliyet bedeliyle yer alan ve parasal olmayan aktifler, pasifler ve özsermayenin bileşenleri, ilk elde etme maliyeti ve varsa itfa edilen değerin elde ediliş tarihine tekabül eden düzeltme oranları kullanılarak düzeltilmiştir.

-Gelir tablosu kalemleri ilgili düzeltme oranları kullanılarak düzeltilmiştir

-Enflasyonun Banka'nın parasal durumuna etkileri gelir tablosunda net parasal pozisyon karı (zararı) olarak yer almaktadır.''

Enflasyon Muhasebesi düzeltmesiyle birlikte bankanın 2001 faaliyet karlarından TL. 1,037 Trilyon düşüldüğü için aslında 31.12.2001 tarihli Faaliyet Karı TL 1,400 Trilyon olan bankanın net sonucunu TL 363 Trilyon Vergi Öncesi Net Kar rakamına indirmişti.

5.3. Özel Görev Hesaplarının Yarattığı Zararların Tasfiyesi

Bankaların bilançolarında görülen en önemli kalemlerden biri olan Diğer Aktifler temelde Özel Görev Zararlarından oluşan alacaklardan meydana geliyordu. Gerçekte bu kurumların bankacılık işlemlerinden kaynaklanmayıp, çeşitli kanun ve kararnameler ile kendilerine yüklenmiş bulunan çeşitli ödemelerin sonucunda tahsil edemedikleri alacaklardan kaynaklanıyordu. Öyle ki bu alacaklar bankaların bilançolarında çok önemli miktarlara çıkmıştı.

5.4. T.C. Ziraat Bankasındaki Görev Zararı Alacakları

Bu rakamlar Ziraat Bankası açısından da çok farklı değildi. Sektörün en büyük bankası konumunda olan bu bankada 31.12.1999 da 5.989.218 milyar TL olan Görev Zararı Alacakları 1 yıl içerisinde % 36,86 artarak 8.196.921 milyar TL ye yükselmişti.

Bu da bir önceki yıl toplam aktiflerin % 53,69 unu teşkil eden görev zararı alacakları 2000 yılı sonuna göre oluşan bilançoda % 56,36 oranına yükselmişti.[52] 111 Murakıp raporlarına göre TC Ziraat Bankası'nın Görev Zararı alacaklarının 8.080.629 Milyar Lirası Kütlü Pamuk Destekleme Ödemeleri 116.292 Milyar Lirası Diğer Görev Zararı alacakları olarak şekillenmişti.[53]

5.5. Görev Zararı Alacaklarının Tasfiye Edilmesi

Bankaların 2000 görev zararlarından doğan alacaklarına ilişkin mali bünyelerini etkileyen Bakanlar Kurulu kararlarına ait gelişmeler şöyle sıralanabilir :

-08.02.2000 tarih ve 23958 sayılı Resmi gazetede yayınlanıp 01.01.2000 tarihinden itibaren geçerli olan kararname ile T.C. Ziraat Bankası ve Halk Bankası'nın görev zararları alacak bakiyelerine ve yıl içinde doğacak görev zararına yürütülecek faizlerin düzenlenmesi 14.01.2000 tarih ve 2000/62 sayılı kararname ile yukarıdaki düzenlemede yapılan değişiklikler,

-Bu karara göre bankaların yıl içinde doğacak görev zararlarının ödenmemesi halinde, her ay için, önceki üç aylık dönem süresince oluşan, Hazinece ihale yöntemiyle ihraç edilen 12 ay veya 12 aya yakın vadeli Devlet İç Borçlanma Senetleri yıllık bileşik ortalama faizinin % 5 fazlası olarak tespit edilen gösterge faiz oranının yürütüleceği, bu usule göre hesaplanan görev zararlarının yıl sonunda görev zararı bakiyesine ilave edileceği hükmü getirilmişti.[54] Görünüşte bu uygulama ile bankaların bilançolarına herhangi bir yük getirilmiyordu çünkü bankalar taşıdıkları bakiyelerin faiz maliyetlerini 5 puan fazlasıyla alıyor gibi görünüyordu. Ancak, bu durum aşağıdaki sıkıntıları yaratıyordu:

-Sözkonusu faizler nakden tahsil edilemedikleri için oluşan gelirler kağıt üzerinde kalmaktaydı. Oluşan gelirlerin tahsil edilememesi günden güne artan nakit sıkıntısı doğurmaktaydı.

---

[52] TBB WEB Sitesi , Bankalarımız Kitabı 2000, www.tbb.org.tr (20.11.2008)
[53] TC Ziraat Bankası, 2000 Yılı Denetim Raporu, Ankara
[54] Bakanlar Kurulu Kararnamesi , 14.01.2000 tarih , sayı : 2000/62

-Bankaların elinde nakit bulunmaması nedeniyle piyasadan sürekli nakit çekiyor bankalararası para piyasasını sıkıştırıyorlardı.

-Bankaların bilançoları gittikçe donuklaşmaya başladığı için ve ellerinde yeterince nakit bulunduramadıkları için gerçek işlevleri olan kredi vermek ve bankacılık işlemleri yapmak görevlerini yerine getiremiyorlardı.

-Banka yönetimlerinin artık tek hedefleri nakit açıklarını denkleştirme çabaları olması nedeniyle, toplanan fonların maliyetlerini hesaplamak ikinci plana düşmüştü ve bu nedenle kaça mal olursa olsun piyasadaki tüm fonları toplamaya çalışıyorlardı. Bunu gerçekleştirmek için aşırı faiz farklarını göze alarak fonları toplamaktaydılar.

-Piyasada bu kadar şiddetli ihtiyacı olan hem de devlet kurumu olarak piyasalara da kredi riski kapsamına alınmayan bu tür müşterinin bulunması nedeniyle,piyasa faizleri hep yüksek oluşuyor, bir türlü aşağıya indirilemiyordu. Bu durum ekonomik programın en temel hedefinin aksamasına yol açmaktaydı. Piyasa faizlerini düşürmeden gerekli reformları yapmak imkansız gibiydi. Bu nedenle ilk yapılması gereken şey kamu bankalarının likidite ihtiyaçlarına son vermek için bilançolarının önemli bir payını teşkil eden tahsil edemedikleri alacaklarını temizlemek oldu. Bunu sağlamak için 25.11.2000 tarih ve 24241 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren TC Ziraat Bankası, Türkiye Halk Bankası Anonim Şirketi ve Türkiye Emlak Bankası Anonim Şirketi Hakkında 4603 sayılı kanunun 1/5 maddesinde bu bankalar hakkında uygulanmayacak kanunlar arasında 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname de sayılmıştır.

Bunun yanısıra 4603 sayılı kanunun 3. maddesinin 1.fıkrasında görev zararlarına ilişkin şu ifade yer almaktadır :

‘‘Bankaların bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Hazine’den olan birikmiş görev zararı alacakları yeniden yapılandırma programında belirtilen esas ve süreler dahilinde itfa olunur. Çeşitli kanun ve kararnamelerle bankalara verilmiş olan görevler program dönemi sonunda yürürlükten kalkar. Devlet yeniden yapılandırma döneminde bankalar bedelini önceden ödemeden görev veremez .’’[55]

[55] 4603 sayılı kanun Md. 3

‘‘Bu amaç doğrultusunda çıkarılan kararlarla bankaların alacaklarına yapılacak faiz tahakkuku oranları ve bu alacakların tasfiye yöntemleri belirlenmişti. Buna göre 30.04.2001 tarih ve 24388 sayılı resmi gazetede yayınlanan 2001/2312 sayılı kararda, görev zararı alacaklarının 01.01.2001 – 30.04.2001 tarihleri arasında, 4 aylık ortalaması % 235’i aşmamak kaydıyla aylar itibarıyla yürütülecek faiz oranları ve buna ilişkin usullerin her bankanın mali bünyesi dikkate alınarak Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakan’ın onayı ile belirleneceği düzenlenmişti.’’[56]

Yine bu karara göre bankalar tarafından muhtelif kararnameler uyarınca kullandırılan veya ertelenen, vadesi henüz dolmamış kredilerin 30.04.2001 tarihi itibarıyla kaydi bakiyelerinin belirlenerek, aynı tarih itibarıyla hesaplanacak stok görev zararlarına ekleneceği, bu krediler için gelir kaybı hesaplanmayacağı belirtilmişti. Aynı karar gereğince bu şekilde belirlenen görev zararlarının 2001 Mali Bütçe Kanunu uyarınca tasfiye edileceği hükme bağlanmıştı. Bu durumda bankaların tek kaybı, bütçe kanunundan tahsilat yapılana kadar geçecek süredeki valör kaybı olacaktı.

Gerek 2000 yılı sonundaki kayıtların gerekse de 2001 yılı için yapılan avans niteliğindeki hesaplamaların doğruluğunun tespitinin görevi ise Bankalar Yeminli Murakıplarına verilmişti.

Aynı karar ile Bankaların görev zararlarına esas teşkil eden kararnameler yürürlükten kaldırıldı.

2001 yılının ilk dört ayı içerisinde tarihte yaşanılan en büyük krizin ortaya çıkması ve faiz oranlarının kısa sürelerde bile olsa % 7500 lere çıktığı halde sözkonusu bakiyelere Hazine Müsteşarlığının 10.05.2001 tarih 39059 sayılı yazısı ile aşağıdaki faiz oranlarının tahakkuk ettirilmesi uygun görülmüştü :

[56] Bakanlar Kurulu Kararı 30.04.2001 tarih, sayı 2001/2312

T. Halk Bankası % 235
TC Ziraat Bankası % 152
T. Emlak Bankası % 152

Daha sonra Hazine Müsteşarlığı tarafından bankaların 2000 yılı sonu stok görev zararları ile 2001 yılının ilk 4 aylık dönemine ait tahmini görev zararlarını tasfiye etmek amacıyla Özel Tertip Devlet İç Borçlanma Senedi verilmişti.Özel Görev Zararlarından alacakların Özel Tertip Devlet İç Borçlanma Senetleri verilerek tasfiye edilmesinin ardından bankaların bilanço yapıları aşağıdaki karşılaştırmalı tablodaki gibi şekillenmişti :

Tablo 13 – Özel Görev Hesaplarından Doğan Alacakların Tasfiyesi – Kamu Bankaları (Katrilyon TL)

KAMU BANKALARI	31.03.01	Bilanço Payı (%)	30.06.01	Bilanço Payı (%)	31.12.02	Bilanço Payı (%)
MENKULKIYMETLER (*)	13,6	35	23,5	66	34,1	62
ÖZEL GÖREV	13,7	36	0	0	0	0
TOPLAM	27,3	71	23,5	66	34,1	62

Kaynak : KAMU BANKALARI ORTAK YÖNETİM KURULU, Kamu Bankalarında Yeniden Yapılandırma, 20 Ayın Ardından, Tanıtım Dokümanı, Ankara Şubat 2003, s. 18

Yukarıdaki konsolide rakamlar analiz edildiği zaman 30 Haziran tarihinden itibaren artık diğer aktiflerde yer alan özel görev zararlarından alacaklar hesabının kalıntısı (0) 'a indirilmiş olup, bu sayede bankaların sermaye yeterlilik rasyoları rahatlatılmış oldu. Bu da bankaların daha rahat kredi verebilmelerine olanak sağlamış oldu.

Yapılan bu tasfiye işleminin bankaların bilançolarına pozitif anlamda yansıyan etkisi aşağıdaki gibi olmuştu :

Tablo 14 – Özel Görev Hesaplarından Doğan Alacakların Tasfiyesi – Ziraat Bankası (Katrilyon TL)

T.C. ZİRAAT BANKASI	31.03.01	Bilanço Payı (%)	30.06.01	Bilanço Payı (%)	31.12.02	Bilanço Payı (%)
MENKUL KIYMETLER (*)	6,7	30	13,4	61	20,6	55
ÖZEL GÖREV	7,9	36	0	0	0	0
TOPLAM	14,6	66	13,4	61	20,6	55

Kaynak : KAMU BANKALARI ORTAK YÖNETİM KURULU, Kamu Bankalarında Yeniden Yapılandırma, 20 Ayın Ardından, Tanıtım Dokümanı, Ankara Şubat 2003, s. 19

Tablolardaki rakamlardan görüleceği üzere eskiden bilançolarında yüklü miktarda getirisiz aktif konumunda bulunan kalemleri taşımaları nedeniyle tüm bankacılık rasyolarının olumsuz olduğu bu iki bankada, özel tertip olsalar bile artık ölçülebilir ve hesaplanabilir durumda olan, piyasada güvenilir bir değerleme endeksi bulunan ve T.C.Merkez Bankası'nın sağlamış olduğu 7 Katrilyon Liralık borçlanabilme limitinin verdiği rahatlık ile kolayca likiditeye dönüştürebilme imkanı bulunan bu alacaklar, eldeki diğer menkul kıymetlerin de birleşmesiyle bilanço içindeki paylarını çok yükseklere çıkartınca bankaların sermaye yeterlilik rasyolarını alabildiğince rahatlatmıştı.

T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş. KONSOLİDE BİLANÇOSU					
	BİN YENİ TÜRK LİRASI CARİ DÖNEM				
AKTİF KALEMLER	**31.12.2005**	**31.12.2004**	**31.12.2003**	**31.12.2002**	**31.12.2001**
I. NAKİT DEĞERLER VE MERKEZ BANKASI	**2.731.075**	**1.212.700**	**1.174.795**	**740.205**	**959.567**
1.1.Kasa	418.932	228.158	341.680	277.503	455.444
1.2.Efektif Deposu	81.669	93.572	97.905	100.240	151.612
1.3.T.C. Merkez Bankası	2.230.463	890.964	735.165	362.462	352.511
1.4.Diğer	11	6	45	-	-
II. ALIM SATIM AMAÇLI MENKUL DEĞERLER	**964.144**	**3.487.014**	**7.986.801**	**2.007.158**	**654.872**
2.1.Devlet Borçlanma Senetleri	959.953	3.405.616	7.950.098	1.951.762	632.959
2.1.1.Devlet Tahvili	954.639	3.399.871	6.469.224	1.940.767	623.040
2.1.2.Hazine Bonosu	5.314	5.745	1.480.874	10.995	9.919
2.1.3.Diğer Kamu Borçlanma Senetleri	-	-	-	-	-
2.2.Hisse Senetleri	-	-	-	10	-
2.3.Diğer Menkul Değerler	4.191	81.398	36.703	55.386	21.913
III. BANKALAR VE DİĞER MALİ KURULUŞLAR	**2.847.086**	**2.832.158**	**2.823.566**	**3.087.139**	**3.910.015**
3.1.Bankalar	2.847.086	2.832.158	2.823.566	3.087.139	3.910.015
3.1.1.Yurtiçi Bankalar	618.873	482.505	501.492	24.552	38.473
3.1.2.Yurtdışı Bankalar	2.228.213	2.349.653	2.322.074	3.062.587	3.871.542
3.1.3. Yurtdışı Merkez ve Şubeler	-	-	-	-	-
3.2.Diğer Mali Kuruluşlar	-	-	-	-	-
IV. PARA PİYASALARI	**3.626.000**	**1.800.000**	**3.019.759**	**1.173.659**	**79.928**
4.1.Bankalararası Para Piyasasından Alacaklar	1.100.000	1.800.000	3.016.766	1.173.607	79.844
4.2.İMKB Takasbank Piyasasından Alacaklar	-	-	-	-	-
4.3.Ters Repo İşlemlerinden Alacaklar	2.526.000	-	2.993	52	84
V. SATILMAYA HAZIR MENKUL DEĞERLER	**14.776.935**	**8.116.026**	**1.599.539**	**487.884**	**105.572**
5.1.Hisse Senetleri	54.704	42.665	33.752	29.529	9.128
5.2.Diğer Menkul Değerler	14.722.231	8.073.361	1.565.787	458.355	96.444
VI. KREDİLER	**13.425.212**	**9.135.149**	**6.357.375**	**5.474.374**	**7.069.423**
6.1.Kısa Vadeli	5.738.958	4.822.568	3.343.612	2.271.954	2.654.897
6.2.Orta ve Uzun Vadeli	7.631.467	4.250.628	2.935.914	2.403.336	3.028.123
6.3.Takipteki Krediler	314.189	381.458	2.719.027	2.826.204	2.959.069
6.4.Özel Karşılıklar (-)	259.402	319.505	2.641.178	2.027.120	- 1.572.666
VII. FAKTORİNG ALACAKLARI	-	-	-	-	-
VIII. VADEYE KADAR ELDE TUTULACAK MD	**21.446.817**	**24.416.855**	**22.654.736**	**21.165.663**	**19.969.862**
8.1.Devlet Borçlanma Senetleri	17.679.738	20.237.590	18.916.259	16.285.393	19.959.713
8.1.1.Devlet Tahvili	17.679.738	20.237.590	18.817.054	16.202.583	19.882.530
8.1.2.Hazine Bonosu	-	-	99.205	82.810	77.183
8.1.3.Diğer Kamu Borçlanma Senetleri	-	-	-	-	-
8.2.Diğer Menkul Değerler	3.767.079	4.179.265	3.738.477	4.880.270	10.149
IX. İŞTİRAKLER (Net)	**22.886**	**32.515**	**97.807**	**96.775**	**120.397**
9.1.Mali İştirakler	18.664	28.410	39.684	83.610	110.994
9.2.Mali Olmayan İştirakler	4.222	4.105	58.123	13.165	9.403
X. BAĞLI ORTAKLIKLAR (Net)	**285.572**	**306.998**	**82.440**	**74.308**	**26.036**
10.1.Mali Ortaklıklar	285.572	306.998	82.440	74.308	26.036
10.2.Mali Olmayan Ortaklıklar	-	-	-	-	-
XI. YATIRIMLAR (Net)	**11.792**	-	-	-	-
XII. FİNANSAL KİRALAMA ALACAKLARI	-	-	33.926	16.567	28.038
12.1.Finansal Kiralama Alacakları	-	-	41.771	29.614	44.078
12.2.Kazanılmamış Gelirler (-)	-	-	7.845	13.047	16.040
XIII. ZORUNLU KARŞILIKLAR	**1.038.357**	**1.987.559**	**1.849.128**	**1.706.743**	**1.479.658**
XIV. MUHTELİF ALACAKLAR	**296.906**	**352.812**	**487.323**	**701.396**	**386.927**
XV. FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE REESK.	**1.975.826**	**2.363.404**	**3.557.605**	**5.384.811**	**2.711.854**
15.1.Kredilerin	266.102	187.467	77.079	144.041	511.940
15.2.Menkul Değerlerin	1.646.812	2.116.588	3.396.304	5.156.323	2.126.610
15.3.Diğer	62.912	59.349	84.222	84.447	73.304
XVI. MADDİ DURAN VARLIKLAR	**722.713**	**731.628**	**814.203**	**729.436**	**669.120**
16.1.Defter Değeri	1.689.882	1.683.151	1.797.614	1.615.517	1.414.092
16.2.Birikmiş Amortismanlar (-)	967.169	951.523	983.411	886.081	- 744.972
XVII. MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR	**8.688**	**4.885**	**5.059**	**2.320**	**2.057**
17.1.Şerefiye	-	134	144	190	130
17.2.Diğer	12.708	7.427	8.047	4.239	3.124
17.3.Birikmiş Amortismanlar (-)	4.020	2.676	3.132	2.109	- 1.197
XVIII. ERTELENMİŞ VERGİ AKTİFİ	**120.700**	**113.542**	-	-	-
XIX. DİĞER AKTİFLER	**749.457**	**101.119**	**921.406**	**369.097**	**513.218**
AKTİF TOPLAMI	**65.050.166**	**56.994.364**	**53.465.468**	**43.217.535**	**38.686.544**

T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş. KONSOLİDE BİLANÇOSU					
	BİN YENİ TÜRK LİRASI CARİ DÖNEM				
PASİF KALEMLER	**31.12.2005**	**31.12.2004**	**31.12.2003**	**31.12.2002**	**31.12.2001**
I. MEVDUAT	**51.778.195**	**45.382.201**	**33.839.183**	**31.877.655**	**26.966.539**
1.1.Bankalararası Mevduat	162.904	415.746	274.237	292.874	346.805
1.2.Tasarruf Mevduatı	25.806.565	22.170.949	15.014.535	13.761.346	11.951.681
1.3.Resmi Kuruluşlar Mevduatı	6.495.692	3.925.688	2.910.045	1.748.475	1.099.426
1.4.Ticari Kuruluşlar Mevduatı	4.791.539	4.687.368	3.365.342	2.658.115	2.209.832
1.5.Diğer Kuruluşlar Mevduatı	4.109.369	3.566.441	3.625.764	3.166.915	3.173.565
1.6.Döviz Tevdiat Hesabı	10.412.126	10.616.009	8.649.260	10.249.930	8.185.230
1.7.Kıymetli Madenler Depo Hesapları	-	-	-	-	-
II. PARA PİYASALARI	**502.316**	**889.411**	**1.204.110**	**1.260.073**	**1.402.239**
2.1.Bankalararası Para Piyasalarından Alınan Borçlar	-	452.890	793.696	735.643	1.402.239
2.2.İMKB Takasbank Piyasasından Alınan Borçlar	-	-	-	-	-
2.3.Repo İşlemlerinden Sağlanan Fonlar	502.316	436.521	410.414	524.430	-
III. ALINAN KREDİLER	**8.216**	**18.605**	**17.021**	**171.856**	**174.241**
3.1.T.C. Merkez Bankası Kredileri	-	-	-	-	-
3.2.Alınan Diğer Krediler	8.216	18.605	17.021	171.856	174.241
3.2.1.Yurtiçi Banka ve Kuruluşlardan	7.640	18.597	16.309	155.715	163.213
3.2.2.Yurtdışı Banka, Kuruluş ve Fonlardan	576	8	712	16.141	11.028
IV. İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER	-	-	-	**21**	**125.034**
4.1.Bonolar	-	-	-	-	-
4.2.Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler	-	-	-	21	24
4.3.Tahviller	-	-	-	-	125.010
V. FONLAR	**4.112.849**	**3.589.865**	**3.542.599**	**3.124.939**	**3.337.867**
VI. MUHTELİF BORÇLAR	**496.009**	**634.810**	**611.068**	**299.182**	**248.157**
VII. DİĞER YABANCI KAYNAKLAR	**217.525**	**232.420**	**108.534**	**150.692**	**185.945**
VIII. ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇLAR	**99.311**	**95.341**	**105.441**	**125.041**	**140.479**
IX. FAKTORİNG BORÇLARI	-	-	-	-	-
X. FİNANSAL KİRALAMA BORÇLARI	**11.189**	**3.928**	**1**	-	**6**
10.1.Finansal Kiralama Borçları	11.572	4.202	1	-	6
10.2.Ertelenmiş Finansal Kiralama Giderleri (-)	383	274	-	-	-
XI. FAİZ VE GİDER REESKONTLARI	**389.770**	**320.145**	**350.464**	**489.081**	**630.651**
11.1.Mevduatın	353.903	318.962	349.336	482.073	616.304
11.2.Alınan Kredilerin	270	855	559	5.581	8.170
11.3.Repo İşlemlerinin	403	328	565	1.425	-
11.4.Diğer	35.194	-	4	2	6.177
XII. KARŞILIKLAR	**1.638.769**	**780.862**	**1.234.456**	**911.063**	**871.599**
12.1.Genel Karşılıklar	65.742	124.665	64.338	72.095	180.400
12.2.Kıdem Tazminatı Karşılığı	357.786	312.114	238.617	138.384	100.267
12.3.Vergi Karşılığı	905.010	256.196	751.013	541.469	474.219
12.4.Sigorta Teknik Karşılıkları	-	-	155.808	112.632	104.050
12.5.Diğer Karşılıklar	310.231	87.887	24.680	46.483	12.663
XIII. SERMAYE BENZERİ KREDİLER	-	-	-	-	-
XIV. ERTELENMİŞ VERGİ PASİFİ	-	-	**100.626**	**72.913**	**60.357**
XV. ÖZKAYNAKLAR	**5.796.017**	**5.046.776**	**5.851.850**	**4.735.019**	**4.543.430**
15.1.Ödenmiş Sermaye	2.221.978	2.221.978	2.221.978	2.221.978	2.221.978
15.2.Sermaye Yedekleri	801.582	671.012	2.539.881	5.743.955	4.769.215
15.2.1.Hisse Senedi İhraç Primleri	-	-	-	-	-
15.2.2.Hisse Senedi İptal Kârları	-	-	-	-	-
15.2.3.Menkul Değerler Değer Artış Fonu	257.834	118.671	20.706	-	-
15.2.4.Yeniden Değerleme Fonu	-	-	-	-	-
15.2.5.Yeniden Değerleme Değer Artışı	266	8.859	-	-	-
15.2.6.Diğer Sermaye Yedekleri	543.482	-	-	-	-
15.2.7.Ödenmiş Sermaye Enflasyon Düzeltme Farkı	-	543.482	2.519.175	5.743.955	4.769.215
15.3.Kâr Yedekleri	970.337	623.121	72.146	2.342.052	1.960.945
15.3.1.Yasal Yedekler	722.232	534.312	60.851	2.315.498	1.944.413
15.3.2.Statü Yedekleri	-	-	-	-	-
15.3.3.Olağanüstü Yedekler	90.121	90.121	12.596	26.554	16.532
15.3.4.Diğer Kâr Yedekleri	157.984	- 1.312	- 1.301	-	-
15.4.Kâr veya Zarar	**1.802.120**	**1.530.665**	**1.017.845**	**- 5.572.966**	**- 4.408.708**
15.4.1.Geçmiş Yıllar Kâr ve Zararları	-	-	- 101.906	- 5.764.723	- 4.266.864
15.4.2.Dönem Net Kâr ve Zararı	1.802.120	1.530.665	1.119.751	191.757	- 141.844
PASİF TOPLAMI	**65.050.166**	**56.994.364**	**46.965.353**	**43.217.535**	**38.686.544**

5.6. T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'nin Finansal Tablo Trend Analizi

Bir bankanın birkaç yıllık faaliyet sonuçlarındaki değişmeleri saptamak amacıyla karşılaştırmalı tablolar analizi tekniği kullanılabilir. Ancak bankanın aynı amaçlar doğrultusunda daha uzun dönemlerinin incelenmesine gerek duyulduğunda veya sadece bazı ilişkileri ortaya koyacak kalemlerin incelenmesi gerektiğinde eğilim (trend) yüzdeleri tekniğine başvurulur . Bu analiz yöntemi de karşılaştırmalı tablolar analizi tekniğinde olduğu gibi dinamik bir analiz yöntemidir.

Bu yöntemle yapılan analizde, belirli bir yıl temel alınarak, finansal tablolarda yer alan kalemlerdeki değişiklikler buna göre ifade edilir ve böylece bir eğilim yüzdeleri serisi oluşturulur. Eğilim (trend) yüzdeleri analiz tekniğinde, finansal tabloların aktif ve pasif yapılarında yer alan kalemlerin zaman içinde gösterdiği eğilimler incelenir.

Eğilim (trend) yüzdeleri ile analiz tekniğinin temel amacı, birbirleriyle ilişkili olan kalemlerdeki eğilimlerin uzun dönemde etkileşimini incelemektir. Böylece bankanın kendi içinde dinamik bir analizi yapılarak finansal durumu ve faaliyet sonuçlarının bütünü hakkında detaylı bilgi sahibi olmak mümkündür.

Eğilim (trend) yüzdeleri tekniği uygulanırken ilk önce baz olarak seçilen yılın bilanço kalemleri 100 olarak ifade edilir. Baz alınan yılı izleyen yılın bilançolarında aynı kalem baz alınan yıla göre daha küçükse eğilim yüzdesi %100'den daha az, buna karşılık daha büyükse eğilim yüzdesi %100'ün üstünde olur. Eğilim yüzdeleri, her kalemin baz yılındaki tutara bölünmesi ile bulunur. Hesaplama yapılırken, 0,5'den küçük kesirler atılır; 0,5'den büyük kesirler tam sayıya yuvarlanır.

Yüzdelerin hesaplanışında şu formül kullanılır:

Eğilim (Trend) Yüzdesi= (Eğilim Yüzdesi Hesaplanacak Yılın Mutlak Değeri/Baz Alınan Yılın Mutlak Değeri)* 100

T.C.Ziraat Bankası A.Ş.'nin 2001-2005 yıllarındaki bilançolarından yola çıkarak yapılan Trend Analizi çalışmasında finansal tablolarda yer alan kalemlerin aralarında göstermiş olduğu artış ve azalışlar 2005 yılı baz yılı kabul edilip tespit edilerek,bu değişimlerin önemlerini ortaya koyduğumuzda aşağıdaki sonuçları elde ederiz.

Tablo 15 – T.C.Ziraat Bankası Bilançolarının Trend Analizi

T.C.ZİRAAT BANKASI A.Ş.					
	BİLANÇO DÖNEMİ				
AKTİFLER	2005	2004	2003	2002	2001
DÖNEN VARLIKLAR	100	70	65	30	23
DURAN VARLIKLAR	100	98	91	90	81
PASİFLER	2005	2004	2003	2002	2001
KISA VADELİ BORÇLAR	100	88	65	61	52
UZUN VADELİ BORÇLAR	100	88	98	88	96
ÖZKAYNAKLAR	100	88	87	81	78
T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş. 2001-2005 ARASI TREND ANALİZİ					

-Dönen Varlıkların ve Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Gösterdiği Eğilim

Dönen varlıkların kısa vadeli borçlarla karşılaştırılması bankanın borç ödeme gücünün ölçülmesinde kullanılır.Dönen varlıklar azalırken kısa vadeli borçların artması banka açısından olumsuz bir durumdur.Kısa vadeli borçlar,dönen varlıkların bünyesindeki nakit ve nakde çevrilebilir değerler ile ödeneceğine göre bankanın borçlarını ödemede sıkıntıya düşeceğinin göstergesi olacaktır.

Dönen varlıklar için tablo incelendiğinde 2001 yılından başlamak üzere 2005 yılına kadar düzenli bir yükseliş görülmektedir. Dönen varlıklar bir artış eğilimi içerisindedir.

Kısa vadeli yabancı kaynaklara bakıldığında ise 2001 yılı itibariyle bir artışın olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum kısa vadeli yabancı kaynakların hızlı bir artış içerisinde olduğunu göstermektedir.İşletme gelecek yıllarda bu hızdaki bir artış sonucu likidite sorunu ile karşı karşıya kalabilir.Banka için sağlıklı olan dönen varlıklardaki artışın finansmanında ya öz kaynaklar ya da uzun vadeli yabancı kaynakların kullanılmasıdır.

-Dönen Varlıklar ile Duran Varlıkların Gösterdiği Eğilim

Aktif yapısındaki değişimi göstermek açısından dönen varlıklar ile duran varlıklardaki değişim eğiliminin birlikte gösterilmesi uygundur.

Dönen varlıkların, baz alınan yıl olan 2005'e göre,2001 yılından başlamak üzere bir artış gösterdiği görülmüştür.Duran varlıklar ise 2001 yılından başlamak üzere incelendiğinde baz alınan yıla kadar çok keskin veya sivri sayabileceğimiz bir yükseliş göstermemekle beraber,normal bir artışa maruz kalmıştır.

Genel olarak bankanın yabancı kaynaklarından elde ettiği kaynakları özellikle dönen varlıklar için harcadığı görülmektedir. Bu da sabit sermaye yatırımları

yapmadığını gösterir.Uzun vadede banka için olumsuz bir gelişme olarak düşünülebilir. Bankanın net çalışma sermayesinin pozitif olması da kısa dönemde iyi olarak kabul edilebilir bir durumdur.

- Yabancı Kaynakların ve Öz Kaynakların Gösterdiği Eğilim

Borçlar ile öz kaynaklar arasında ilişki kurulmasında öz kaynaklar artış hızının borçlardaki artış hızından fazla olması işletme açısından arzu edilen bir durumdur. Çünkü finansman kaynakları içinde öz kaynakların yabancı kaynaklara göre daha fazla olması alacaklılar ve kredi verenler tarafından olumlu değerlendirilir bu durum işletme açısından mali gücün kuvvetli olması anlamına gelir.

Bilançoyu incelediğimizde kısa vadeli yabancı kaynakların,baz aldığımız 2005 yılının,2001 yılında %52'si, 2002'de %61'i,2003'te %65'i,2004'te ise %88'i kadar olduğunu görüyoruz.Özkaynaklarda ise yine baz alınan 2005 yılına kıyasla 2001'de %78'i,2002'de %81'i,2003'te %87'si ve 2004 yılında %88'i kadar olduğu tespit edilmiştir.Bu durum T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'nin 2001 yılından itibaren kaynak yapısında iyileşme olduğunu ve bunun 2005 yılına kadar devam ettiğini ve bankanın kısa vadeli borçlarını ödeme konusunda güçlükle karşılaşmayacağı anlamına gelmektedir.

Uzun vadeli yabancı kaynaklarda ise 2001 yılından başlamak üzere sürekli bir dalgalanma ve baz alınan 2005 yılındaki rakamlara yakın bir borçlanmaya gidildiği görülmektedir.Uzun vadeli yabancı kaynak yapısının büyük bir değişime uğramaması ve öz kaynaklarda bir artış söz konusu olduğu için borçlarını ödeme de bir sıkıntı yaşamayacağı sonucu elde edilmiştir.Ayrıca bankanın öz kaynaklarının uzun vadeli borçlarına göre yüksek bir artış göstermesi bankanın borçlanabilme yani kredibilite değerinin yükselmesi sonucunu doğurmaktadır.

Sonuç

Daha önce Garanti Bankası'nda üst düzey yöneticilik yapmış ve başarılı bir profesyonel bankacılık kariyeri olan İbrahim BETİL ve Mevlüt ASLANOĞLU yönetiminde kurulan ve faaliyet gösteren Bank Ekspres;

-Dönemin siyaset sahnesinin muhalefet kanadında yer alan SHP'nin mevduatını elinde bulundurmasına

-Kurucu ortaklardan İbrahim BETİL ve Mevlüt ASLANOĞLU'nun uluslar arası bankacılık camiasındaki tanınırlılıklarından dolayı oldukça kolay dış kredi (sendikasyon kredisi vb.) sağlamaları

-İK uygulamalarında personeli sabahları işe yarım saat erken getirip, banka tarafından şube personelince sabah kahvaltısı gibi personel motivasyonunu arttırıcı uygulamalarına

Karşın 5 Nisan ekonomik kararlarının alındığı kriz ortamından dolayı sektördeki orijinal konumlarına rağmen pazarlıklar sonucunda Garanti Bankası'na devretmek zorunda kalmışlardır.

T.C. Ziraat Bankası A.Ş. 5 Nisan kararları döneminde finans kaynağını devletten sağlayarak bu dönemi çok ortaklı bankalara göre daha az sarsıntıyla atlatmış,buna karşın Bank Ekspres ve benzer küçük bankalar gerekli desteği göremediği ve finansal krizi iyi yönetemediği için varlıklarını yitirmişlerdir.

Yaptığımız testler ve önerilen çözüm yollarından elde edilen verilerin analizi yapılan çalışmaların kamu bankalarının mali bünyesinde kalıcı bir iyileşme sağladığını göstermektedir. Yeniden yapılanmanın sonuçlarının ülkedeki mali sistemin sağlıklı ve güvenli bir şekilde gelişmesinin sağlaması ve kamu bankalarının iyileştirilmesi hedeflenmişti. Bu nedenle özsermayeleri güçlendirilmiş, ticari ilkeler çerçevesinde faaliyet gösteren, ihtiyaç duyulan yatırımları kesintisiz ve etkili bir şekilde finanse edebilecek kurumlar haline getirilmelerinin beklenmekte olduğu tüm yetkili ağızlarca defalarca ifade edilmiştir. Varılan sonuçlar bu beklentilerin gerçekleşmiş olduğunu teyit etmektedir.

Elde edilen sonuçlar değerlendirildiği taktirde gerek finansal yeniden yapılandırma çalışmalarında, gerek organizasyonel gerekse de yönetişim açısından varılan neticede bankalarda devrim sayılabilecek nitelikte değişiklikler yapılmış, 4603 sayılı yasanın emrettiği bankaların çağdaş bankacılığın ve uluslararası rekabetin gereklerine göre çalışmalarını ve özelleştirmeye hazırlanmalarını sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılmalarının sağlandığı görülmüştür.

Elde edilen sonuçlar detaylı incelenirse:

· Mali bünyelerindeki zayıflık nedeniyle sektör içerisinde dolaşan likiditenin neredeyse tamamını gecelik borçlanmalarla piyasadan toplayan bankalar, 2002 sonunda piyasaya net fonlama arz eden bankalar haline gelmiştir.

· Borçlanma maliyetleri piyasa ortalamalarının çok üzerinde seyreden bu bankalar yapılan çalışmaların sonucunda büyük piyasa oyuncularının altında faiz ödeyen bir konuma gelmiştir.

· Aktifler içerisinde en büyük payı alan " Özel Görev Hesapları " içerisinde yer alan kamu alacakları, özel tertip menkul kıymet alınarak tasfiye edilmiş, böylece sözkonusu meblağın piyasa koşulları altında değerlendirilip, nemalandırılması sağlanmış, bankaların likidite yönetiminde de kendilerini daha rahat kontrol edebilmelerine imkan verilmiştir.

· Aktif kalitesi yönünden sıkıntılı olan bilançolarında gereken tedbirler alınarak sorunlu krediler ve sorunlu diğer aktiflerine gerekli karşılıklar ayrılmış ve aktif kalitesinde iyileştirmeler yapılmıştır.

· Bankaların bilançoları içerisinde yer alan yüzbinlerce muhtelif kayıt tek tek temizlenerek bankaların aktif ve pasif yapılarında şeffaflık sağlanmıştır.

· Gerekli sermaye enjeksiyonu yapılarak sermaye yeterlilik rasyosu iyice rahatlatılmış, bankaların işlevlerini yerine getirebilmeleri için daha uygun bir ortam yaratılmıştır.

· Bankaların topladıkları mevduat ve benzeri kaynakların vade yapısı uzatılarak vade uyumsuzluğu daha iyileştirilmiş böylece olası likidite krizine karşı daha dirençli bir kaynak yapısı oluşturulmuştur.

· Bütün bu finansal yeniden yapılandırma çalışmalarının sonucunda Kamu Bankaların rahatlaması nedeniyle, günlük hayatlarını sürdürürken mali sektör üzerine yaptıkları baskının azalmış, Hazine ve TCMB nın uygulamak istedikleri tedbirleri ve enflasyona karşı verdikleri mücadelenin daha güçlü sürdürülmesine zemin hazırlanmıştır.

· Piyasanın en büyük borçlanıcısı olan bu bankalar nedeniyle, daha önce her zaman garanti alıcısı olan faiz oranlarına dayalı piyasalarda, mali otoritelerin faiz oranlarını düşürme çabaları başarısız oluyordu. Kamu Bankaları'nın " yüksek maliyet ödeyen müşteri " konumunun sona ermesi ve piyasa oyuncularının durumuna gelmesi nedeniyle Hazine de IMF ile uygulanmakta olan programını daha rahat sürdürebilmiş, faizler hedeflendiği gibi aşağıya çekilebilmiştir.

· Tüm bu çalışmaların sonucunda ortaya çıkarılan en önemli değer ise eskiden yüksek kazanç ödeyen – düşük maliyetle borç veren devlet güvencesi altında garantisi olan bu bankalar, artık yine devlet güvencesi altında garantisi olan ama piyasa koşullarına uygun maliyet ve getiriler ile faaliyet gösteren ticari bankalar haline gelmişlerdir. Finansal yeniden yapılandırmada gösterilen bu başarı aynı şekilde Organizasyon ve diğer alanlarda da kendini göstermiştir.

Yönetişim konusunda da bankaların yapılarında şimdiye kadar görülmeyen modern bir oluşumun meydana geldiği tespit edilmiştir:

Risk yönetimi ve denetim alanında da kamu bankalarının çok önemli hamleler yaparak uluslararası standartlara uygun bir yapıya kavuşturulduğu görülmüştür. Kamu bankalarının her bir yanında çağdaş bankacılık ilke ve usullerine uygun bir yapılanma faaliyetlerinin olduğu ortamda doğal olarak Risk Yönetimi ve Denetim usullerinde yeni bir vizyon oluşmuştur. Yönetim BDDK'nın bu konularda uygulamaya soktuğu tüm yönetmelik ve kurallara tam uyum sağlamayı ilke edinerek bankalardaki yapıyı uluslararası standartlara uygun hale getirmiş, bu konuda gösterilen duyarlılık nedeniyle BDDK'nın teşekkürünü almıştır.

Tüm bu yapılanların tek tek ele alınması halinde her birinin çok miktarda vakit, enerji ve insan gücü gerektirdiği açıktır. Yapılan çalışmanın başlangıcında ortaya konulan varsayıma göre yeniden yapılandırma faaliyetlerinin çatısı doğru kurulduğu taktirde başarının gelmesi kaçınılmazdır. Buna göre; misyon doğru oluşturulup, insan kaynaklarının da gerekli motivasyon ve destek ile donatılması kaydıyla varılan nokta hedeflendiği şekilde olacaktır. Kamu Bankaları'nın yeniden yapılanması ve özelleştirmeye hazırlanması konusundaki Türkiye Modeli, dünyadaki diğer ülkelere örnek teşkil edecek bir süreç içerisinde ve öngörülen hedeflerin hepsi gerçekleştirilerek başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.

Çalışmamızın sonunda öneri olarak belirtmek istediğimiz en önemli husus ise söz konusu dönemde yapılan uygulama ve değişikliklerin temel felsefesinin korunarak, çeşitli nedenlerle erozyona uğratılmaması; kamu bankalarının toplumsal görev ve ekonomiye katkı işlevlerini sürdürürken onlara mali bünyelerini zayıflatacak görevler verilmemesine özen gösterilmesidir. Eğer önerdiğimiz yaklaşım içerisinde yönetildikleri taktirde, kamu bankaları kendinden beklenilen asli fonksiyonlarını başarıyla yerine getirmeye devam edecek ve ekonomide önemli bir itici güç olacaklardır.

Kaynakça

AB Danışmanlık, AT Birleşme Yönetmeliğinin Bankacılık ve Finans Sektörüne Uygulanması, AB Danışmanlık, 27.12.1996 sayısı,1996.

Akdiş ,Muhammet, Global Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye.İstanbul: Beta Yayınları, 2000.s.4-5.27.

Akerlof, George , "The Market for Lemons: Quality Uncertainty and The Market Mechanism." The Quarterly Journal of Economics 84.3, 1970.

Alkin, Emre, Savaş Tuğrul&Akman Vedat, Bankalarda Risk Yönetimine Giriş, İstanbul, 2001. s.30.

Anık, Gülgün , "Joint Ventures with a dominant position under EC Competition Law", METU Studies in development, Sayı 21(3), s.295-321,1994.

Arıcan, Erişah, Gelişmekte Olan Ülkelerde İstikrar Politikaları:Türkiye. Derin Yayınları,2002.

Atilla,İlyas, Asya Krizi Uzakdoğu Finans Krizinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri. İstanbul: İ.T.O.Yayınları, 1998.

Aytaç, Z. (1998). Dergiler: Ankara Üniversitesi. Ocak 07, 2012 tarihinde Ankara Üniversitesi Sitesi: http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/449/5064.pdf

Baradwaj B, Fraser D.ve Furtado E. , "Hostile Bank Takeover Offers", Journal of Banking and Finance, Sayı14, s.1229-1242,2001.

BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu-(VII), Ekim 2003.

Berger A.N. , "The efficiency of financial institutions", Journal of Banking and Finance, Sayı 17, s.232-238,1993.

Berk, Niyazi, Finansal Yönetim. Türkmen Kitabeci, İstanbul, 2002. s. 198-199.

Bröker G. , "Competition in Banking", OECD,1989.

Core Principles for Effective Banking Supervision, Basle Committee on Banking Supervision, Basle September 1997, s.2-7-8.

Dorukkaya, Şakir&Yılmaz,Hakan , "Liberalizasyon Politikaları Aşırı Borçlanma Sendromu ve Arkasından Yaşanan Finansal Krizler." Yaklaşım Dergisi 7.75,1999.

E. Philip,Davis , Debt, Financial Fragility and Systemic Risk. Oxford: Clarendon Press, 1998. s.116.

Eğilmez, Mahfi&Kumcu, Ercan, Krizleri Nasıl Çıkardık? Creative Yayıncılık. İstanbul, 2001. s. 5-18.

Goldstein, Morris&Turner, Philip , Bankacılık Krizleri: Kökenler ve Politika Seçenekleri. Çev. Ali İhsan Karacan,İstanbul: Dünya Yayınları, 1999, s. 7-8-11.

Güçlü, Sami &Ak, Mehmet Zeki. Türkiye'nin Küreselleşme Süreci ve Ekonomik Krizler Yeni Türkiye Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 42, Kasım-Aralık 2001. S.34.

IMF, World Economic Outlook, Mayıs 2004. s.79.

Jorion, Philip , Value at Risk: New Benchmark for Controlling Market Risk.McGraw Hill, N.Y. 1997.

Kahraman, Abdülkadir , "Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Beklentiler", Active Dergisi, Sayı:15,Ekim-Kasım 2000.

Kamu Bankaları Ortak Yönetim Kurulu, Kamu Bankalarında Yeniden Yapılandırma, 20 Ayın Ardından, Tanıtım Dokümanı, Ankara Şubat 2003, s. 12-15-18-19-21-26-27-29-31.

Kamu Bankaları Ortak Yönetim Kurulu Yol Haritası Gerçekleşme Raporu, Aralık 2002.

Karacan, Ali İhsan, Bankacılık ve Kriz. Creative Yayıncılık, İstanbul, 1997. s. 19.

Kaufman, George , "Bank Failures, Systemic Risk and Bank Regulation", The Cato Journal 16.1,2000.

Kazgan,Gülten, Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen. İstanbul: Altın Kitaplar, 1997. s. 171.33.

Kindleberger, Charles , Manias, Panics and Crashes. New York: Basic Books, 1978. s.28.

Lee,Peter , "Eat or be Eaten", Euromoney, Ağustos sayısı s.28-42,1996.

Molyneux P.&Altunbaş Y.&Gardener E. , Efficiency in European Banking-8. bölüm, New York,Wiley& Sons Press,1994.

Muradoğlu,Gülnur , 'Globalizasyon, Dünya ile Bütünleşme ve Kriz: Finansal Liberalizasyonla Nasıl Başa Çıkılır?" Active Bankacılık ve Finans Dergisi.23, 2002.

Öngör,Y.Akın , 'Benden Sonra Devam' , Alametifarika, s.182-183-184-185 İstanbul, 2010.

Parasız,İlker, Kriz Ekonomisi, Ezgi Kitapevi Yayınları,Bursa 1995. s. 101-102.

Rehber-Ansiklopedisi. (2004). Ansiklopedi: Türkçe Bilgi. Ocak 07, 2012 tarihinde Türkçe Bilgi: http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/5_nisan_kararlar%C4%B1

Rhoades, S.A , "Efficiency effects of horizontal (in-market) bank mergers", Journal of Banking and Finance, Sayı 17, s.411-422,1993.

Risk ,McGraw Hill, N.Y. 1997. s.183-185.

S. Mishkin, Frederic , "Financial Policies and Prevention of Financial Crises in Emerging Market Countries" January 2001.

S. Mishkin, Frederic , "Prudential Supervision: Why Is Important and What Are The Issues?" National Bureau of Economic Research, Working Paper 7926, 2000.42.

S.Mishkin, Frederic , The Economics of Money, Banking and Financial Markets. NewYork:Harper Collins,1992.s. 92.

Siems,Thomas, Bank Mergers and Shareholder Wealth, FED of Dallas, s.1-12,1996.

Tartan, Hakan , 'Hortumun Ucundakiler, Türkiye'de Batan Bankaların Hikayesi, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, s.188-189-190.

T.B.B. Web Sitesi, Bankalarımız Kitabı 2001, www.tbb.org.tr (20.11.2008)

T.B.B. Web Sitesi, Bankalarımız Kitabı 2002, www.tbb.org.tr (20.09.2008)

T.C. Ziraat Bankası ve T. Halk Bankası Hazine Alacakları Detay Raporu, Hizmet içi Doküman, Ankara Nisan 2002.

T.C. Ziraat Bankası ve T. Halk Bankası Mali kontrol Daire Başkanlığı Mutabakat Raporu, Ankara, 31.03.2002, s.14.

T.C. Ziraat Bankası Hazine Alacakları Detay Bilgi Raporu 31.12.2002, Bölüm: Emlak Bankası Birleşme Bilançosu Farkı, Hizmet İçi Doküman, s. 6.

T.C. Ziraat Bankası, Yeniden Yapılandırma ve Özelleştirmeye Hazırlık Raporu, Aralık 2002 s.45.

T.C. Ziraat Bankası, İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı Faaliyet Raporu, Ankara 2002.

T.C. Ziraat Bankası, İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı 2001 yılı Faaliyet Raporu,2001

T.C. Ziraat Bankası, 2002 İnsan Kaynakları ve Organizasyon, 2002 Faaliyet Raporu – Eğitim Bölümü.

T.C.M.B. Bankacılık Sektörü Raporu 2002, s. 118.

Vennet, V. Rudi , "The effect of mergers and acquisitions on the efficiency and profitability of EC credit institutions", Journal of Banking and Finance, Sayı 20, s.1531-1558 ,1996.

Walmsley, Julian, New Financial Instruments, Second Edition, 1997, s.4-5.